

SALA
DE
LECTURĂ

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

17

Joi, 25 aprilie 1991
(Anul XXIV)

O ȘANSĂ PIERDUTĂ ?

INTILNIRILE literare româno-franceze de săptămîna trecută, petrecute în zilele imediat premergătoare vizitei președintelui Franței în România, au fost gândite de organizatori, se poate bănuși, ca o prefață culturală a controversatului eveniment politic. Din fericire ele nu au fost marcate de formalismul care se instalează indeobște în astfel de împrejurări (la noi în orice caz, dar poate și la alții). Peste partea protocolară s-a trecut repede, cuvîntările introductive (a ministrului culturii, a ambasadorului Franței, a președintelui Uniunii Scriitorilor) au fost și succinte și interesante. Iar discuțiile propriu-zise au decurs foarte liber, aducînd puncte de vedere personale în chestiuni care preocupă azi multă lume, și în Est și în Vest. Una din ele: **Relația scriitorului cu puterea. Putere intelectuală, putere mediatică, putere politică.**

Spiritul dialogului poate fi așadar reînviat, inhibările, reflexele inerțiale pot fi înfrînte. Nu mă refer, căci nu este cazul, la confrății occidentali, ci la scriitorii noștri, condamnați atîta vreme la reclusiune intelectuală, persecutați pentru orice contacte neaprobate. Convorbirile cu tot mai rarii scriitori străini care ne vizitau nu se puteau purta, ne amintim cu jenă, decît în încăperea-vorbitor, împănată cu microfoane, de la parterul Casei scriitorilor.

Azi lucrurile stau totuși altfel și ar fi incorect, și nedrept, să nu se recunoască acest lucru. Oficial barierele culturale au fost înlăturate și dacă există un factor guvernamental care a luat în serios noua orientare acesta este, neîndoios, ministrul culturii (poate sînt și alții dar nu putem vorbi în necunoștință de cauză). Orice i se poate reproșa dlui Andrei Pleșu, dar nu și faptul că nu promovează, în spațiul cultural, o politică de deschidere și de multiple legături fructuoase. Nu am în vedere doar atitudinea sa de principiu ci și nenumăratele materializări care o ilustrează și o susțin: participări la reuniuni internaționale, colocvii, expoziții, saloane de carte, turnee teatrale etc., etc., adică tot ceea ce fusese ca și interzis sub dictatură, mai ales în ultimii ani.

Erau destule motive să credem, așadar, că politica deschiderii culturale, atîta vreme obstrucționată, va întruni adeziunile tuturor. Cum altfel după anii de zăvorîre silită, cu atîtea dezastruoase urmări pe care, am crezut, oricine le vede? Și totuși, ca și în alte privințe, ne-am înșelat. Nu toată lumea dorește deschidere în cultură, integrare europeană etc., nu toată lumea este de partea dlui Pleșu, vreau să spun de partea politicii sale culturale, fiindcă nu persoana civilă a domniei sale e în discuție. Am fost mai întîi intrigat de vocile care o contestau, intrigat numai, pentru că erau răzlețe. Mai apoi, cînd aceste voci s-au înmulțit, cînd au devenit lărmuitoare, stridente pînă la agresarea auzului, am fost uimit, consternat. Ce vor acești oameni, unii cu reputație de cărturari cum ar fi dl. senator Vulpescu? Din nou în rezervație, iarăși în bantustan? La televiziune, la radio, în emisiuni pretins culturale, chiar în parlament, spre a nu mai vorbi de o anumită altă parte a presei, sînt relansate cu mult patos vechile sloganuri izolaționiste. Stupide dar rezistente, după cum se poate vedea. Grotești însă redutabile, din moment ce rezistă ridicolului și cenzurii bunului simț.

Să fie deschiderea culturală, inaugurată în decembrie '89, încă o șansă pierdută a acestui popor?

G. Dimisianu

MAURICE UTRILLO: Cabaret du Lapin agile (1927). Număr ilustrat cu lucrări din expoziția ORAȘUL organizată de Muzeul din Bremen.

DIN SUMAR:

● „Țărișoara mea” — eseu de Alexandru George ● Eugen Jebeleanu la 80 de ani ● Melancolia și violența exilului — pagini din jurnalul lui Vintilă Horia ● Epistolar Vianu ● Distrugerea unei universități ● Scrisoare din Ierusalim ● Piața Universității: Golani au fost, golani sînt încă...

● Colocviul franco-român de la București ●

SĂPTĂMINA TRECUTĂ A FOST UNA DE INTENSĂ ACTIVITATE DIPLOMATICĂ PENTRU PRESEDINTELE ȘI PRIMUL MINISTRU ROMÂN. Dacă scurta vizită la Londra a dlui Iliescu nu pare să fi avut vreo semnificație, vizita președintelui Mitterrand la București și aceea a premierului Roman la Washington au constituit pentru actuala echipă din fruntea țării noastre un prilej de refacere a cărții de vizită. Cum a fost folosit el? Și cu ce rezultate? Iată întrebările principale. Simpatia Franței pentru România s-a putut observa din zilele Revoluției din decembrie. Ajutoarele umanitare sosite din Franța la începutul anului 1990 au fost cele mai prompte și mai substanțiale dintre toate. Un ziarist francez aflat în țara noastră și-a pierdut atunci viața. Sprijinul direct al guvernului francez pentru guvernul român a devenit și el evident, mai cu seamă când s-a pus problema statutului României pe lângă Consiliul Europei. Președintele Mitterrand l-a primit cu bunăvoință pe dl. Roman de cîte ori acesta a fost la Paris. Incununaarea acestor relații cordiale a oferit-o vizita la București a președintelui Franței din zilele de 18 și 19 aprilie. Căldura și fastul primirii oficiale au fost tulburate doar de manifestata studentilor. Opoziția paramentară a fost rezervată, iar presa independentă, politicoasă. Pentru toată lumea au fost limpezi atât rațiunile invitației pornite de la București, cât și cele ale acceptării ei de către Paris. În ce se reduce nevoia acută a obținerii unei recunoașteri internaționale cit mai largi și mai profitabile. Din acest punct de vedere, România se află cu mult în urma celorlalte țări din estul și centrul Europei în care regimurile comuniste s-au prăbușit. Faptul e cu atât mai neplăcut, cu cit în decembrie 1989 ea strinsese un capital de simpatie enorm. Felul în care actua-

lii guvernantați l-au irosit nu mai trebuie reamintit. Toate eforturile ulterioare de a-l recâștiga, fie și în parte, s-au izbit de neîncrederea Occidentului. Chiar și unele din țările vecine sau apropiate au părut stinjenite și ne-au întors spatele. O vizită anunțată a lui Havel la București a fost contramandată. În acest context, prezența lui Mitterrand alături de președintele și premierul român reprezintă o excepție care, din păcate, nu face decât să confirme regula. Franța e printre puținele țări din Europa cu guvern și președinte socialist. Ideologia comună nu trebuie omisă cînd discutăm motivele simpatiei reciproce. Dar nici exagerată. Există și alte motive. Franța a făcut totdeauna figură separată în concertul european. Naționalismul francez a respins atît integrarea europeană totală, cit și ceea ce el considera tendință spre supremația americană. Ceaușescu aprecia pe De Gaulle și pe urmașii săi pentru atitudinea aceasta. Dintre țările Europei occidentale, Franța este așa zicînd cea mai individualistă. Surdina pusă de guvernantați români actuali unei dezvoltări politice europene pare inspirată de francezi. Constituția în curs de votare, de asemenea, ca și caracterul prezidențial deschis al republicii propus de ea. În plus, România s-a lovit de răceala Washingtonului. La rîndul lui guvernul de la Paris n-a putut privi decât cu plăcere această răceală, ca și toate dovezile pe care România le-a dat în acest ultim an și jumătate că preferă „taberei” americane pe aceea franceză.

CU TOATĂ IUBIREA MEA PENTRU FRANTA, PENTRU CULTURA SI LIMBA EI, TREBUIE SA SPUN CA A JUCA ACUM PE CARTEA FRANCE-

București, Paris, Washington

ZĂ NU REPREZINTĂ O SOLUȚIE POTRIVITĂ. Modelul constituțional, legislativ și economic sugerat de Franța va accentua doar tendințele autoritare și etatiste ale guvernantaților noștri. Ideile socialismului francez nu sună bine într-o Românie abia ieșită din coșmarul comunist. Lipsa de entuziasm a Franței față de comunitatea europeană nu poate incuraja la noi decât pe cei care socotesc că investiția străină masivă și deschiderea frontierelor înseamnă vînzare de țară. În fine, anti-americanismul tradițional al Franței ne-ar pune pe noi într-o situație inconfundabilă, căci, dacă împrejurările ne vor sili să-l urmăm, ne vom trezi în situația Greciei lui Papanandreu, ceea ce nu va fi o fericire. E adevărat că, judecînd după vizita lui Mitterrand la București, cursul actual al relațiilor româno-franceze e mai degrabă protocolar decît profund. Un sprijin important nu ne poate veni deocamdată de la Paris nici economic, nici politic. Noi am dori să diminuăm efectele autarhiei ceaușiste și de aceea nu cred că Franța este aceea care, întinzîndu-ne generos mina, ne poate și ajuta în modul cel mai eficient. N-am încredere în spiritul critic al guvernantaților noștri. Mă tem că urmăresc doar un profit politic de moment. Și care va fi, firește, unul de suprafață. Guvernul nu poate pretinde să cîștige prestigiu în ochii lumii doar afirmîndu-și în vorbe aderența la ideile democrației. Vizita dlui Roman la Washington a fost, din acest unghi, instructivă. Oficialitățile S.U.A. au adoptat o conduită foarte fermă și n-au înțeles să schimbe zimbetele protocolare cu oaspeții români. N-au acordat României clauza, într-un moment în care Ungaria și Cehoslovacia au obținut-o pe

termen practic nelimitat. Într-o vizită recentă, ministrul de externe ceh s-a bucurat de mai mare atenție decît primul ministru român. Condițiile schimbării atitudinii lor au fost specificate de americani cu multă claritate. Nu întimplător ele sînt tocmai acelea din care opoziția și Alianța Civică și-au făcut principalele revendicări: înființarea unui post de televiziune independentă, funcționarea normală a tuturor mijloacelor de informare, respectul față de drepturile omului și față de cele ale minorităților, desființarea completă a aparatului de securitate și o totală transparență în privința surselor fostilor lui membri, punerea noului aparat de informație sub controlul unor instituții democratice, organizarea de alegeri libere la termen, în sfîrșit încetarea elaborării de legi restrictive și antidemocratice. Dlui Roman i s-a notificat energic că nu se va mai putea sustrage de la obligațiile pe care și le-a asumat, fără riscul intreruperii tuturor contactelor. E cel puțin curioasă poziția adoptată de premier în fața fermității departamentului de stat. D-sa a recunoscut, cu o anumită franchețe, temeiul multor observații, continuînd a ține însă același discurs vag democratic și modernizator de a cărui demagogie ne-am convins de mult. În timp ce se referă la necesitatea democratizării și a tranziției spre economia de piață liberă, d-sa promovează în numele guvernului legi anti-democratice, ca de nildă legea presei (retrasă la intervenția ziariștilor) sau legea organizării SRI și a siguranței statului (comentată de dl. Băcanu în România liberă). Președintele, la rîndul său, afirmă într-un interviu televizat că va recomanda parlamentului să voteze un amendament la legea

fondului funciar care să interzică vreme de 10 ani vînzarea pămînturilor, ceea ce va avea ca unic efect descurajarea inițiativei private în cel mai vital domeniu al economiei. E de neînțeles comportarea duplicitară a puterii. Oare să aibă dlui Iliescu și Roman naivitatea a crede că își pot înșela la nesfîrșit partenerii externi? Ar fi extrem de grav. Dacă președintele Mitterrand și ministrul său de externe n-au părut deocamdată deranjați de această duplicitate (dar nu garantez că nu-și vor schimba într-o zi atitudinea!) secretarul de stat Baker a repropus-o direct dlui Roman în numele președintelui Bush. Oricît de mare va fi fiind euforia de pe urma vizitei lui Mitterrand, dlui Iliescu și Roman vor trebui să-și recapete luciditatea și să privească situația externă a României în față: o imagine tot mai degradată în afară a instituțiilor postrevoluționare, dezinteresul manifestat de mass-media occidentală, refuzul unor facilități de tipul clauzei (acordate tuturor celorlalte țări aflate pe calea democrației, cu excepția României), îndepărtarea investitorilor, o răceală diplomatică accentuată, cu destule semne de izolare, condiționarea severă a celui mai mic ajutor material etc. Churchill spunea că ar face orice ca să stea la masă cu dușmanul dușmanului său. Nu e recomandabil pentru președinte și premierul român să se încreadă în humorul britanic și să-și închipuie că, dacă au stat la masă cu președintele Mitterrand, aceasta înseamnă numaidecît o biruință asupra americanilor. Orice ar mai fi de aici înainte, relațiile româno-americane nu pot rămîne mult timp tensionate fără a pricinui țării noastre pagube materiale și morale incalculabile. Președintele Franței a avut gentilețea să susțină că România este o țară cu adevărat europeană. E de datorita conducătorilor noștri să nu-l contrazică.

N.M.

NE Scriu CITITORII...

Stimate Domnule Director Nicolae Manolescu,
Stimate Domnule Redactor șef Gabriel Dimisianu,

■ VĂ mulțumesc Dumneavoastră și D-nei Mariana Sipoș că în „România literară” din 11 aprilie 1991 este comentată una din cărțile mele. Nu am nici un fel de păreri despre cele scrise, autorul își spune părerea în cartea pe care o isprăvește sau nu. Totuși, v-aș ruga să publicați următoarele (la ce rubrică doriți Dumneavoastră, „Dreptul la replică”, „Precizări”, „Ne scriu cititorii” etc.): la un moment dat, D-na Mariana Sipoș apreciază că am fost „contaminat” de evenimentele din decembrie 1989 și aș fi operat modificări în carte. Eu am declarat că manuscrisul a fost lăsat exact așa cum l-am încheiat în 1983. Martorii mei: manuscrisul, pe care îl pot oricînd oferi spre expertiză grafologică. Apoi, dl. Mircea Ciobanu, primul editor care a avut cartea în mînă, la ed. „Cartea Românească”, Dl. Nicolae Sorin, la ed. Eminescu, Gerhardt Csejka, la care am ținut cîteva ani manuscrisul. D-na Vioreca Neagu, la editura unde a și apărut. Publicarea romanului la „militari” e o pură întîmplare și nu e locul de povestiri aici. De ce fac atîta caz, mă veți întreba, doar e o simplă supoziție a criticului. În primul rînd că, om viu fiind, am trăit ca atare și nu mi-am refuzat experiențele. Am greșit, și voi mai greși, dar de mințit, nu! Apoi, e o chestie de program. „Anchetă de iarnă” face parte dintr-un „pachet de legi” (ca să fiu în limbaul zilei) din care au apărut „Un septembrie frumos”, „Oameni singuri”, „Corte-

giul”, „Ce departe e dimineața aceea...”, toate avînd aceleași personaje, „decor”, etc. După „accidentul biografic” din „vara tezelor”, ca orice scriitor ce încearcă să trăiască din meseria lui, am scris și alte romane, fie cu subiect istoric, fie de factură „polițistă”, mă rog, cum s-a putut ca să evit „angajarea” în ceva ce respinsesem în 1971, de cînd mi-am dus războiul meu cu puterea, așa cum m-au ajutat mîntea și calitatea uneltelor literare. În paralel, mi-am continuat „programul” și am scris alte cărți, ce urmează să apară, cum și cite s-or putea. Chiar în perioada aceasta ar fi trebuit să iasă pe piață un roman la ed. Eminescu. Aceleași personaje și foarte multe „actualități”. Totuși manuscrisul e din 1972! Martori: manuscrisul, d-nii Nicolae Sorin, Nelu Oancea, Vasile Zamfir și redactorul de carte Dumitru Matală. Cu mulți ani în urmă, a referat asupra cărții Dorin Tudoran. După alți mulți ani, Valentin F. Mihăescu, amîndoi pentru ed. „Cartea Românească”. Pe redactori nici nu-i mai pomenesc fiindcă s-a plimbat ca un ou fierț (de carte vorbesc) dintr-o mînă în alta. El, o afirmație de genul celeia făcută de D-na Mariana Sipoș, poate crea îndoieli asupra onestității mele profesionale. Și nu cred că merit să fiu în asemenea măsură lovit și astăzi, ca și înainte. Cel puțin atunci știam de ce. Acum, însă, doar dacă ar fi „un ce de interes” la „amicul” nostru comun.

Cu vechea prietenie și constanta prețuire,
VIOREL ȘTIRBU

P.S. Sa să împing sinceritatea pînă la capăt: la a doua corectură, redactorul de carte mi-a cerut să elimin un pasaj. L-am eliminat. Acel pasaj se referea la o anumită publicație de circulație în 1982, reapărută sub alt nume anul trecut. Nu e vina mea că spusele mele din 1982 au

o asemenea actualitate. În cele din urmă, contemporaneitatea unei cărți e o confirmare a tuturor ziselor despre arta creației. Și de regulă despre așa ceva se pronunță criticii, esteții, în sfîrșit, mult mai puțin autorii de proză, scriitorului fiindu-i limitată exprimarea la încheierea operii.

SCRISOARE DESCHISĂ

Dragi profesori,

NU! Nu este o scrisoare deschisă, nici închisă, nici întredeschisă; sînt pur și simplu niște rînduri scrise de mina unui elev. De ce? Pentru că această revistă se dorește arma noastră de apărare, iar noi încercăm să o folosim.

Poate că ne veți condamna pentru îndrăzneală, poate că vă veți întreba: „Dar cu ce drept au făcut chestia asta sau cealaltă?” Poate că iar ne vom simți ca niște gîndaci, cînd dumneavoastră, dragi profesori, vă veți bate cu pumnul în piept, spunînd: „Atunci cînd vei face o facultate cum am făcut eu să stai de vorbă cu mine!”

Poate că toate oalele se vor sparge într-un singur cap și... totul va fi foarte simplu.

Dar dacă, totuși, ceea ce scriu eu aici este puțin adevărat, dar dacă am dreptate, dar dacă ați încerca să înțelegeți ceea ce vreau să spun?

Eu cred că nu s-ar întîmpla nici o nenorocire. Încercați să ne citiți ca și cum ați corecta o lucrare de control la obiectul dumneavoastră.

Pot să garantez că foarte puțini dintre dvs., acum, cînd citesc aceste rînduri, se pot tolăni pe un fotoliu, își pot aprinde o țigară iar prin fumul ei ieftin și înecăcios și-ar putea retrăi adolescența. Să nu ne spuneti că întodeauna ați făcut ceea ce trebuia, că nu ați greșit, că ați fost totdeauna obiectivi. Fals!

V-ați întrebare vreodată ce se ascunde în spatele privirii (cînd plictisită, cînd îndrăgostită, cînd cu adevărat curioasă) pe care știți foarte bine s-o culegeți de pe fața elevului?

V-ați întrebare vreodată de ce pe lucrarea lui X sau Y nu scrie decît cerința și numele? V-ați întrebare vreodată de ce umbli cu pîrul în ochi, de ce are blue-jeansii rupți, de ce nu vorbește decît despre muzică și sport?

V-ați întrebare vreodată dacă lubește sau dacă urăște, dacă-i place să meargă pe munte, dacă scrie versuri sau desenează?

N-am nici o îndoială că prea puțini și-au pus aceste întrebări, iar dacă și le-au pus, răspunsurile au rămas mult prea sus pentru ei (pardon! dinșii). Din nefericire, majoritatea ne lăsați impresia că ne măsurăm pe deasupra ramelor groase de ochelari. Noi nu știm decît să stricăm reputația liceului, să facem prostii, să nu învățăm. Citeodată am impresia că doriți cu orice preț să distrugeți tinerețea din noi, să ne anulați vîrsta.

Încet-încet, devenim copii fideli ale caracterului dumneavoastră, în baza faptului că „de acum sîntem cadre didactice”. Sîntem priviți numai din punct de vedere profesional și nimic mai mult. Începem să ne pierdem calitatea de ființe muritoare, ne transformăm în mașini automate.

Sobrietatea și dogmatismul nu vor face niciodată casă bună cu adolescența. Luați puțin din tinerețea și nonconformismul nostru. Veți fi alți oameni, veți ieși din monotonie de zi cu zi.

Lucrurile cele mai minunate le fac tot copiii.

Aduceți-vă aminte că în '68 în timpul războiului din Vietnam tinerii hippy (acei pletoși cărora dumneavoastră le spuneți vagabonzi sau... golani) au ieșit strădă și au cîntat: „peace, flowers, freedom, happiness”.

Istoriile se repetă și ei cîntă la fel, sfidînd prin chiar privirea lor senină mizeria, minciuna, imoostura și spaima de moartea unei vieți irosite prin ele. Noi sîntem generația celor care într-o iarnă blindă ca și sufletele noastre v-am eliberat de rușinea unei mult prea lungi îngenunchieri — deliberat acceptate de cei mai mulți dintre dumneavoastră — strigînd „Vom muri și vom fi liberi!”. Priviți-ne în ochi și nu vedeți în noi altceva decît sîntem.

Nu ne năruți îndrăznelile și nu încercați să ne mai mințiți. Am murit de prea multe ori atunci ca să nu fi îmbătrînit și noi, dar altfel, cu totul altfel decît dvs. Prețind acea viață trăită curat. Să nu mai avem nimic de învățat de la cei care refuză să între într-o masă amorfă? Nu ne ucideți, stimați domni profesori, nu ne ucideți și nu ne acoperiți de disprețul dvs. Lăsați-ne să fim noi înșine și nu ne invidiați pentru că dvs. nu o mai puteți face.

DIANA ZĂRNOVEANU, Cl. a X-a C
Școala normală — București

PRECIZARE

● Următorii redactori ai revistei România literară anunță pe această cale că, printr-o neînțelegere, au primit carnet de membri ai Uniunii Ziariștilor Profesioniști. Întrucît fac parte din Asociația Ziariștilor Români, roagă conducerea U.Z.P. să anuleze aceste carnete.

Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Adriana Bittel, Alex. Ștefănescu, Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu, Mihai Pascu, Eugenia Vodă, Platon Pardau, Constanța Buzea, C. Toiu, Silvia Zabarcencu, Magda Groza.

Cuiul, cuiiele

VREAU să fiu milostiv cu amintirile mele, Vreacu, dar nu pot. Dovadă și aceste rânduri.

O poveste spune că ori de câte ori copilul comitea o năzdrăvănie, tatăl său lua un cui și-l bătea cu ciocanul într-un dulap. Ca să fie de amintire pentru pozna fiului. Azi un cui, miine alt cui... aproape că nu mai era loc pe-acel dulap de-atâtea cuiie bătute, înepenite, ruginate. Au trecut anii. Intre timp copilul a crescut, s-a făcut mare, deosebea răul de bine și, mai din una, mai din alta, a început să facă și fapte bune. Și povestea spune că ori de câte ori copilul se inscria cu o faptă bună tatăl lua imediat un clește și-n chiar fața fiului scoatea un cui.

— Îți mulțumesc, fiule! îi zicea tatăl privind nostalgic cuiul scos.

Azi un cui, miine altul, pină cind (povestea spune) nu a mai rămas decit unul. În ziua aceea fiul a venit cu o notă de 10 la un obiect la care nu lua mai mult de nota șapte. La matematică. Emoționat arată carnetul. Tatăl se conformă și ceru clestele. Mamei îi dau lacrimile. Fiul e nespuse de fericit. Se asistă într-un cadru sărbătoresc la scoaterea ultimului cui.

— Tată ești mulțumit? întrebă fiul, mîndru în felul său că rușise isprava cea mare.

Tatăl se uită la dulapul ciuruit și răspunde simplu de tot:

— Nu.

Toți ai casei rămîn costernați dar tatăl se explică:

— E adevărat, fiul meu, ai făcut tot atâtea fapte bune pe cît au fost și cele rele. Dar vezi tu... AU RĂMAS URMELE!

LA FEL și cu actualii nomenclaturisti. Actualii și foștii nomenclaturisti care au profitat de Revoluție ca să pună mina pe putere.

Cind în trecut au fost cooptați în comisile care au anchetat răzvrătirile tineretului din Timișoara și din Cluj în efect al Revoluției maghiare, atunci în 1956... cind actualii sau foștii nomenclaturisti au decis ca acei tineri să fie arestați pentru ca mai apoi să fie bătuți și schingiuiți în dulapul istoriei s-a bătut un cui.

Cind s-a făcut colectivizarea, ait cui. Cind s-a înființat o nouă închisoare, cuiul. Cind s-a înființat un nou lagăr, alt cui. Cind s-a deschis Canalul Dunăre-Marea Neagră, alt cui. Cind i-au omorît în bătaie pe Ion Mihalache, pe Maniu, pe Brătianu; cind la Redea stalinetele au trecut peste trupuri de oltoace intrucît se împotriveau fenomenului de întovărășire. Cind foștii deținuți politici erau duși la anchete cu ochelari negri la ochi; cind Petru Groza a scris cartea **În umbra celui** și el nu fusese niciodată în vreo celulă, Cind Valter Roman a tipărit nemuritoarele opere ale lui Dej, ale lui Ceaușescu... cind tuna și fulgera în **Știința** împotriva tuturor dușmanilor țării... s-au bătut tot așa niște cuiie... Valter Roman era membru al Comitetului Central. Iată o frază rostită de onor capul familiei ca fiind din partea veteranilor mișcării muncitorești și revoluționare din România la Congresul X al PCR:

„Exprimăm sentimentele noastre de încredere, de stimă și înaltă prețuire tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului nostru, figură strălucită de militant revoluționar, de conducător comunist încercat, patriot și internaționalist înflăcărat, care-și dăruiește activitatea neobosită partidului, clasei muncitoare, poporului român, libertății patriei, măreții cauzei a socialismului și comunismului. (Aplauze puternice, prelungite).”

Bine, bine, veți zice, acesta a fost tatăl, el a bătut cuiul, a făcut boacăna, dar în acele timpuri ce făcea fiul la el, u-i înflăcărat membru al PCR? Păi publica și el... i semnătura alături de tatăl său: Prof. dr. doc. ing. WALTER ROMAN și Asist. dr. ing. PETRE ROMAN în lucrarea **Revoluția științifico-tehnică și implicațiile ei asupra dezvoltării social-politice contemporane**, Editura politică, București, 1975.

Din păcate guvernarea lui Petre Roman a fost și mai este încă un mare eșec. Dl prim-ministru n-a ținut și nu ține cu acest popor nenorocit de soartă și de istorie. A lăsat de izbeliște pe toți salariații să se lupte cum vor ști în fața unei „liberalizări” prost concepută, birocratic gândită. Fiind prea tânăr, Petre Roman a confundat țara cu Institutul Politehnic sau cu mecanica fluidelor. Greșeala lui Ion Iliescu e că l-a ales prim-ministru de n-o fi fost cumva ales mai dinainte, la un ceai în familie. Un ceai de la samavoar sovietic. Cu lămâie adusă din import și cu zahăr cubic rontăit între dinți. Petre Roman cumoaște mai multe limbi. E șarmant, e plăcut, a cucerit toate voturile femeilor din România, dar nu cunoaște încă limba sârăciei, limba poporului român. Și din păcate, această stare de pauperizare a poporului român a aducit-o și mai mult. Aproape că am ajuns fără ieșire. Totul pare abstract. Eșec total și inconciliabil.

ÎN CELE ce urmează vă propun să schimbăm dulapul cu o cabină din lemn. O gheretă. Istoria acestei gherete confecționată din scinduri brute nerinduite, este cutremurătoare.

... La securitatea de pe calea Rahovei, cei care au fost pe-acolo, prin iarna lui 1950 își mai amintesc că au intrat în drumul ce ducea înspre veceu (și la care eram scoși o dată pe zi) un fel de gheretă din lemn înaltă de circa doi metri și lată de 60 de centimetri. Era instalată în holul central de unde plecau coridoarele celulelor înțesate cu anchetați politici. Era pusă la vedere intrucît se bucura de-o atenție specială a tuturor plontoanelor securiste. În acea cabină era introdus „banditul” și ținut în poziția picioare. Ca să nu se „ciușdească” pe jos, cumva prin strimtoarea acelei gherete, atunci cind îl aducea durerea de picioare, în pereții acestei cabine din lemn erau bătute din afară spre înăuntru cuiie. Mii de cuiie, toate însă de aceeași mărime. După 6-7 ore stai în picioare, deținutul începea să cedeze fizic dar și psihic. Dureri insuportabile, care uneori se exprimau prin răgete ca de fiară hăituită, ajungeau în timpanele tuturor aceluia care se aflau în celule. Asta și pentru înfricoșarea noastră, dar și pentru a-l determina pe anchetat să pună și ceea ce nu știa. Rostul acelei cabine era însă „calculat”. Intenționatul nemaiputînd suporta poziția de drept, se „rezema” de ceva. Se rezema de virful cuielor. Dacă se „ciușdea”, se hîrjonea de-acele virfuri de cuiie.

...Odată am fost scos din celulă moa ca să „curăț” cabina. Mi s-a dat o perie de paie, o găleată cu apă și mi s-a spus să curăț cuiiele. Aveau o culoare înegrită, amăscosă pe-acole virfuri de cuiie potice din picle

de om, mici bucăți de carne uscată, singe încheat...

Ținut peste 24 ore într-o astfel de celulă uneori deținutul avea reacții previzibile. Se rezema în inconștienta sau în vrerea sa, cu violență, de pereții acelei gherete infernale și „instalația” se prăbușea. Se răsturna ghereta cu trupul celui în cauză pe acele virfuri de cuiie indiferent cum se prăbușise: pe spate, pe burtă, pe lateral...

În acel loc de 60 de cm n-aveai cum să te mai „înverti”. Dacă picai pe burtă și se înfingeau acele cuiie-n burtă. Bănuiesc că durerile deveneau animalice. În astfel de cazuri plantonul te mai lăsa în poziția în care căzuși pe de alte 5 sau 10 minute. După cum îi era plăcerea, mila sau cruzimea. Apoi, cu ajutorul unor confrăți de-ai lui, tot gradați, ridicau aceea gheretă blestemată. O ridicau cind mai „lin” sau cit mai „brusc”, o mai și „scăpau”. Tot așa, după cum le era plăcerea, mila și cruzimea.

... Ați văzut la cine cum omul stă pe-o masă de cuiie fără să i se intimple nimic? Aci era cu totul altceva, deși era vorba de-aceiași principiu practicat în lumea „scriitorului” Josefini, neprimat (vai!) în Uniunea scriitorilor, deși a scris în viața lui 5 opere! Și care i-a cumpărat sapca lui Mircea Dinescu pe doi poli! Și care sapcă i-ar da-o înapoi numai dacă Mircea Dinescu ar reveni la FSN! Nu, acolo, din cauza statului obligatoriu în picioare, „banditul” intra în agonie și de-aici zvîrcolirea. Prin zvîrcolire, sau, și mai grav, prin dorința de-a se sinucide, intra în inconștientă și dărîma cabina. Satrapii cunoșteau principiul din fizică. Un corp aflat pe-o suprafață de cuiie ascuțite... acele cuiie nu se înfig prea tare în trupul celui prăvălit intrucît suprafața corpului repartizată pe fiecare cui nu era mai mare de-un centimetru pătrat... sau poate nici atît. Or, ca un cui să se înfigă într-un trup de om, e necesar ca deasupra lui să așeze o greutate de 33 de ori mai mare decît greutatea reală a obiectului cu pricina. Mai apoi, din aceeași principiu de fizică, un cui nu se poate înfige mai adînc decît celelalte...

Să zicem că deținutul cu pricina ar fi avut o greutate de 50 kilograme cind ar fi căzut pe o „masă” de cuiie formată din, să admitem, 100 de ascuțituri din cuiie. Conform regulii de mai înainte, a principiului din fizică greutatea individuală a „banditului” repartizată pe fiecare ascuțit de cui ar fi fost de numai 500 grame. Or, ca să îi se înfigă cuiul pînă la aproape de rit, asupra ascuțitului era necesară o greutate de 500 grame x 33 = 16,5 kg. Asadar: ele, cuiiele, nu devin în acest caz mortale; adică nu se pot înfige cu totul, ci... îi produc o durere ușoară, ciururi mici, mici, de cîtiva milimetri adîncime...

Un astfel de osîndit a stat în acea cabină fără să se răstoarne. A rezistat în poziția de drept două zile, două nopți. I s-au umflat picioarele ca butucii de lemn. Nu-l mai puteau scoate de-acolo. Pe-acel deținut l-am întâlnit peste o jumătate de an la Jilava scrijîindu-se într-o cirja de lemn. I se amputase un picior chiar dacă, după ce-a fost scos de-acolo, din cabina blestemată, i s-a făcut o injecție contra tetanosului. A da: în artrită, boală de care a și murit. I s-a lăsat și piciorul celălalt. Apoi...

ACTUALUL SRI actuala conducere care se bazează pe față pe foștii ofițeri de securitate, pe foștii nomenclaturisti, ei însiși foști, cei ce au trăit bine în regimul celălalt, dar și-n acesta, se află în fața dulapului istoric.

Ce-i drept, prin Revoluția din Decembrie 1989 s-au scos parte din cuiie, dar nu toate. Nenorocirea e că nu s-a așteptat nici să se ascuțe toate acele cuiie. Au început să se bată altele în același gaură sau pe-alături. Cine a tras în noi? Tirgu Mures, Minerăria și alte și alte prilejuri... și cite și cite! În dulapul istoriei au început deci să se bată alte cuiie.

Aud vorbindu-se: cutare general, fost colonel de securitate e un băiat bun, bun... bun de pus la rană. Întrebarea mea este: dar dacă acel colonel, actualmente general de SRI o fi fost tocmai el „inventatorul” celui de lemn, al gheretei cu cuiie?

Vedeți, domnule Petre Roman, tatăl dvs cind scoatea operele lui Dej, ale lui Ceaușescu avea în spate celula cu cuiie. Cine se împotriva ideii ajungea acolo. Noi, scriitorii, vă cerem o tipografie și o repartizie fermă de hirtie pentru cărțile noastre și dvs nu ne-o dați. Pe tatăl meu îl cheamă Teodor Panis — invățător, basarabean, rănit greu la Tigăna în 1941 ca să-și elibereze cu arma-n mînă satul natal. Nu-l cheamă Valter Roman ca să mă sprijine să public o carte tocmai despre Basarabia intrucît o asemenea temă nu poate intra în vederile unei edituri care se „pretinde”. Domnule prim-ministru, de numele dvs se leagă una din cele mai grele perioade ale scrisului românesc. Dumneavoastră, în loc să vă sprijiniți pe scriitori, vă sprijiniți pe SRI, de unde, noi, foștii deținuți politici am dori să ni se dea dosarele de anchetă. Să vedem și noi cine ne-a „turnat”, cine ne-a anchetat, de ce am fost schingiuiți și maltratați, închisi, batiocorți! Ce drept „politic” are astăzi un fost deținut al Gulagului românesc dacă în iunie 1990 minerii au fost îndrumați a merge de trei ori la sediul foștilor arestați politici?

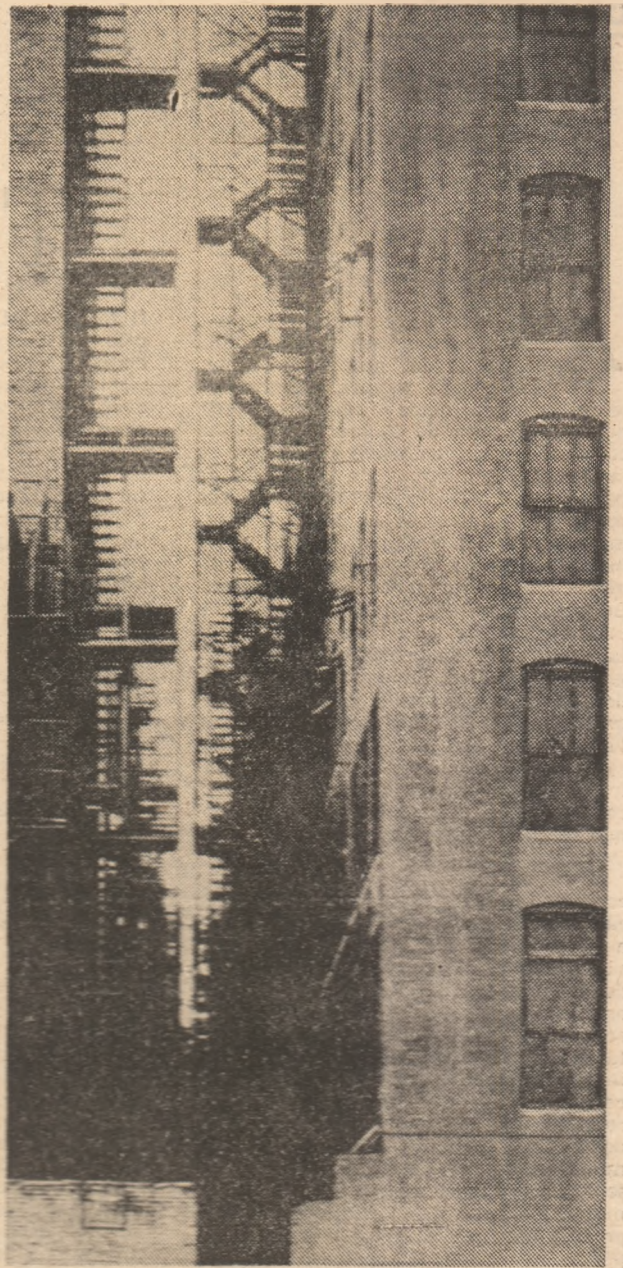
De ce să devasteze minerii sediul foștilor deținuți politici? Ce rațiuni au stat la baza acestui act samavolnic?

De-asta zic, a patra sau a cincea coroană depusă la Arcul de Triumf, cind s-a defilat pe sub marea cupolă, au depus-o trupele SRI!

Veți spune că sintem răi, că sintem „negri”, dar sărbătorirea de la 1 decembrie, ziua României Mari, nu trebuia să se facă prin defilarea trupelor de la SRI pe sub Arcul de Triumf! Nu trupele SRI și nici cele de securitate au desăvîrșit actul de la 1 decembrie 1918!

Altfel, ne creați imaginea că-n fața dulapului stați toți cu un clește în mînă. Mi-l și închipui pe Alexandru Birlădeanu căzîndu-se ca să scoată unul dintre cuiie! cel al naufragiului său în Uniunea Sovietică între anii 1940-1946! Un alt cui se căzînește a-l tot scoate un fost secretar al CC al PCR, mă refer la dl Ion Iliescu. Un alt cui l-ar scoate Dan Mărtian. A venit cu un clește de la CC al UTC cu un alt clește de la Municipiul de partid București dar toate-aceste ustensile nu-s bune. Clestele a fost înlocuit cu ciocanul. În dulapul istoriei se bat alte cuiie. Dar nu cuiie noi, că din aceea nu se mai găsește. Mă și mir cum domnul Stoiljan, altfel firav la trup, cum de i-ați dat în mînă un ditamai baros ca să bată pironul liberalizării. Prețurilor. Cine să mai scoată acel piron și-anume cind?

Anatolie Panis

GERD WINNER : New York Canion (1973)

De dragoste

— Vă rog să mă credeți, sunteți singurul pictor român care folosește o paletă de culori atît de diversă într-un context de spațializare a timpului, minutu o excelentă limbă a imaginilor iar stilistic vorbind se pot face analize amănunțite, la obiect, vă rog să mă credeți, nu încerc să vă flatez în nici un fel, de altfel bărbății au fost întotdeauna imuni la sinceritatea fără opreliști a femeilor, dacă nu credeți e treaba dumneavoastră, vă rog să iertați îndrăzneala acestor mărturisiri din inimă, de altfel, ca să revin unde pornisem nu vîd de ce mi-ați amîno plecarea la Washington D.C. prin National Endowment for Arts adică, mă-nțelegeți, nu, dacă tot urmează să vină o invitație nenominalizată pe numele meu, de ce să facem greutăți comuniunii între culturile lămii, este dreptul meu imprescriptibil, nu care cumva să trimiteți pe altcineva, sinteți un colorist, vă inteleg, dar orice expoziție oferită apropie sufletele, zimbii degeaba, ei, nu fiți așa rău, probabil v-au mințit ația, la urma urmelor imi scot și chiloții, vă pot dovedi, invitația e nominală, doar pentru mine, iar Dvs., un mare, foarte mare artist!

Bedros Horasangian

„Țărișoara mea“

A APĂRUT de curind în traducere românească (efectuată probabil de autor) o carte interesantă asupra evenimentelor care au decis înglobarea țării noastre în zona de influență a Rusiei comuniste, prin tratative și cesiuni ce au culminat cu hotărârile tratatului de pace de la Paris din 1947, cu abdicarea regelui și impunerea cu forță a regimului comunist. Autorul, N. Baci, i-a pus titlul **Yalta și crucificarea României**, ceea ce ne avertizează asupra conținutului și stilului în care e scrisă. E acesta un motiv care ne-a îndemnat să facem o serie de considerații pe marginea ei; cartea nu e una propriu-zis de istorie, ci rezumă și dă tărie interpretărilor catastrofice ce s-au făcut în țara noastră în răstimp, convingerii compatrioților noștri din ultimele patru decenii că ea a fost victima unei conspirații, a unor mașinații urzite de marile puteri în care „trădare” sau „vînzare” erau cuvintele cheie.

E un stil și o abordare neobișnute cercetării istorice și trebuie să spunem că, adoptîndu-le, autorul se dovedește a fi nu un om de știință care încearcă să stabilească obiectiv și calm unele adevăruri, ci un pasionat care recurge la arsenalul mijloacelor de emoționare, la acuzații și vehemențe verbale. Numai faptul că vorbește de „crucificarea” României și că își începe cartea cu acest exordiu melodramatic: „Poporul român nu a fost un popor răsfațat de destin. De patru mii de ani, el a trăit numai zile grele. Născut și așezat de soartă acolo unde azi stă răstignit, neamul nostru are rădăcinile adînc înfipte pe locurile unde sufletul românesc își plînge nenorocul și blestemul istoric. Datorită așezării geografice (el) a trăit, în sufletul lui curat, toate frământările, tot zbuciumul furtunos al istoriei universale. El a pătimit și s-a rugat” (p. 17) ne dovedește lipsa de aderență a autorului la gen, căci un istoric serios s-ar feri să adopte scheme și ponctive neverificabile, formule de rezonanță, fără nici o acoperire în realitate.

Partea cu adevărat pozitivă a cărții ar fi cea în care ni se dezvăluie unele aspecte neștiute ale politicii americane din timpul războiului, care au decis soarta a jumătate din populația Europei (în același sens, dar nu totdeauna, ca un secundant, și-a desfășurat la fel de nefast politica și premierul britanic). Autorul pare să fi lucrat în arhive, orientîndu-se cu inteligență în depistarea și cercetarea unor documente secrete, sau necunoscute altora, și dezvăluirile sale sunt curajoase, lipsite de orice reținerere.

Din păcate, el nu face nici o trimitere la documente, lucrări sau alte surse informative indicînd clar titlul, pagina, locul de apariție. E posibil ca ediția în limba engleză a cărții să le conțină; absența lor în ediția românească ridică cele mai îngrijorătoare întrebări asupra credibilității afirmațiilor autorului, atît de inclinat să judece și să condamne. Admițînd că faptele au decurs așa cum le narează d. Baci și interpretările devin cu puțință, este interesant să vedem măsura în care ele corespund „pesimistilor” de la București și de după cortina de fier în toți acești ani, sau mai bine zis în prima decadă postbelică, cînd poziția guvernului Eisenhower față de revolta ungară și în criza Suezului a lămurit pe toată lumea, chiar și din România, asupra felului cum evoluează lucrurile. Întrucît ne-am aflat în tot acest timp printre cei mai sumbri observatori ai evenimentelor și cartea de față ne confirmă toate intuițiile, să ne fie îngăduit a vorbi în numele unei experiențe trăite și al unor sentimente autentice, dar încercînd cu detașare o explicație, în afara nenorocirilor personale pe care ni le-a adus situația istorică.

A M ASISTAT la un război care s-a declanșat și s-a purtat în condiții ciudate, contradictorii, încît se poate afirma că după 1939 au avut loc mai multe războaie — partenerii și adversarii schimbîndu-se aproape în fiecare an, în timp ce punctul de plecare, „pretextele” declanșării lui au fost pierdute pe drum. Iar ciudățenia aceasta s-a resimțit cu deosebire în România, care a părut a

fi fost purtată de valuri încoace și încolo. La 1 septembrie 1939, Germania a declarat război aliaților din Vest, victorioși în primul război mondial. Era un eveniment logic, întrucîtva așteptat, deoarece învingii consideraseră că pacea încheiată prin Tratatul (pe care ei îl numeau diktat) de la Versailles fusese un simplu armistițiu, pe care îl semnaseră, depunînd armele și lăsîndu-se amăgiți de „punctele” generoase ale Programului lui Wilson pe care învingătorii nu le respectaseră. Dorința lui Hitler de a recupera teritoriile pierdute, cu populație majoritară germană, corespundea firească dreptului ginților, așa cum fusese el stabilit încă din secolul precedent. Acțiunea lui, sub acest aspect, era perfect logică, legitimă și era aprobată de covîrsitoarea majoritate a poporului său. Unirea Saar-ului, a Austriei cu Reichul s-a făcut cu aprobarea entuziastă a populațiilor respective.

Din păcate, planurile nazistilor erau mult mai vaste și mai ambițioase: să-și impună hegemonia în Europa și apoi în întreaga lume pe baza unei doctrine elitiste, a unei acțiuni superioare, fapt care nu putea să nu alarmeze Statele Unite ale Americii adăptate și ele în mod pasnic, dar sigur, spre o hegemonie cel puțin economică a lumii. Nazistii aveau să se alieze ulterior cu japonezii, dar alianța lor n-a ajuns să însemne o coordonare a acțiunilor pe plan militar. În schimb, alianța lor din 1939 cu Rusia comunistă a fost efectivă și le-a îngăduit să înceapă ostilitățile împotriva forțelor democratice și să obțină numai triumfuri. Suplețea politică pe care au dovedit-o atunci conducătorii Germaniei și Rusiei a dat consistență planurilor de apropiere ale guvernului socialiste al Republicii de la Weimar: în fond era firească principalele țări înfrînte în primul război mondial să se regăsească pe aceleași poziții revanșiste în cel de al doilea (Turcia, cea de a treia forță învinsă, s-a păstrat neutră, dar aceasta s-a datorat morții premature a lui Atatürk, spirit belicos, care n-ar fi păstrat țara sa în poziția de neutralitate).

Primii doi ani de război s-au încheiat cu victoria totală a celor două aliate: Germania și Rusia, cu amănuntul că în acel moment, cu totul imprevizibil, prima și-a atacat aliatul său de nădejde cu care împărțise pînă atunci principalele cuceriri: — acestea fiind pentru Rusia anexări cu minimum de pierderi și fără să țină seama de voința popoarelor respective.

Atacul japonez la Pearl Harbour a îngăduit Statelor Unite să treacă de la o politică de simpatie față de forțele ostile Axei la una de sprijinire a lor și de cobeligeranță. Ele au intrat din nou în război sub aceeași aparență (ca și în 1917) adică a arbitrajului suprem: erau o țară care nu-și propunea anexări teritoriale, nu revendica nimic deci: restabilirea stării anterioare, oferind alternativa „eliberării” și „democratizării” tuturor popoarelor aflate în conflict, indiferent de tabără.

Numai că în timp ce Wilson fusese un idealist autentic, urmărind scopuri pacifiste și libertare, într-o țară cu o mentalitate profund nonintervenționistă, Roosevelt s-a dovedit curînd un politician cinic și demagog, care a precipitat țara sa într-o politică de hegemonie mondială, aliîndu-se doar formal cu celelalte democrații, dar în fond cu expresia tiraniei celei mai feroce pe care o cunoscuse istoria. Politica aceasta a fost justificată de o întorsătură senzațională (specifică însă spațiului istoric 1936—1945), anume atacul lui Hitler împotriva celui mai prețios aliat al său, Rusia comunistă, ceea ce a precipitat-o pe aceasta silnic în tabăra democrațiilor. S.U.A. au intrat în luptă pentru aceste nobile principii, dar și pentru a-și restabili și întări preponderența în Pacific; în ceea ce ne privește, războiul lor împotriva nazismului a fost în mod ascuns un război împotriva Europei, a popoarelor acestui continent, cu ignorarea brutală a intereselor lor naționale ba chiar a identității lor etnice. Mai mult încă. Statele Unite au dus un război nedeclarat, dar permanent și tenac împotriva puterilor coloniale, indiferent

că erau aliâte cu ele (Anglia, Olanda, Franța), inamice (Italia, Japonia) sau neutre (Portugalia). Așa se face că marea lor acțiune militară a fost ocuparea Islandei și desprinderea ei de metropola, fără a consulta voința acestui popor, exact cum nemții, în primul război mondial, călcașeră în picioare neutralitatea Belgiei, pentru a putea ataca mai favorabil Franța. În același spirit, s-au opus refacerii imperiului colonial francez, au cochetat cu Vichy-ul nerecunoscindecît silit cobeligeranța Franței gaulliste. Războiul acesta straniu, nedeclarat, împotriva unor aliați, a culminat cu ultimatum-ul președintelui Eisenhower în afacerea Suezului (1956), ultim moment istoric de convergență americano-sovietică și care se poate spune că pentru Anglia și Franța a reprezentat sfîrșitul celui de-al II-lea război mondial și că el a parafat o catastrofă.

Aliatul adevărat, sincer și cu care Statele Unite au pus la cale totul, respectiv soarta Europei de est, a fost Rusia comunistă. Aici se dezvăluie păcatul moral sau dacă vrem „crima” lui Roosevelt — în măsura în care politica sa n-a fost adusă la cunoștința poporului american și contrazicea linia clasică de comportare a guvernelor anterioare. Ar fi fost și o greșeală dacă lucrurile ar fi evoluat mai prost și armatele ruse ar fi ocupat întreaga Europă (așa cum desigur că năzuiau ocult după 1944, considerînd oprirea lor pe o graniță convențională un simplu armistițiu). Oamenii politici americani au reparat parțial erorile lui Roosevelt, blocînd expansionismul rusesc și ajutînd Europa de vest să se refacă și, cu pivotul ei Germania, izbutînd să ciștige un aliat indocil dar absolut necesar, — asta dîmpă ce evenimintele se însărcinaseră să dovedească adevărul aserțiunii tovarășului Hitler: „Germania e Europa și Europa e Germania!”

O EROARE, o crimă? Cum s-o numim? În nici un caz o trădare, mai ales nu față de România, așa cum afirmă toți naivii de la București, inclusiv d. Baci. Statele Unite și-au văzut de interesele lor și, în deceniul următor războiului, au ajuns într-o poziție hegemonică față de întreaga lume. „Eroarea” a însemnat ignorarea inițială a pericolului rusesc, din ce în ce mai accentuat, dar nedepășind anumite limite. Este curios, înainte de a fi și regretabil, că majoritatea contemporanilor noștri (inclusiv d. Baci, cu circumstanța agravantă că trăiește de decenii în America) nu admit un lucru elementar: că Statele Unite ale Americii nu sînt o țară europeană și cu atît mai puțin nu se confundă cu România. Doar interesele lor pot coincide cu ale noastre (1917—1918) sau se apropie (1968). În rest, trebuie spus odată și odată că, deși vorbesc englezește, ele s-au format din aluviunile societății europene (englezi, irlandezi, germani, evrei, italieni, greci, armeni) fugiți dincolo de Ocean, apoi din negri, hispano-americani, chinezi etc. Față de

Europa au nutrit și nutresc un sentiment de admirație, de invidie, ură, dorință de profit și depășire (Din acest punct de vedere ei sînt nu departe de japonezi, care au profitat la rîndul lor în mod inteligent de complexul „model” european, și foarte aproape de ruși). Începînd cu intervenția S.U.A. în război, adversarii nazismului au dus un război în realitate împotriva Europei.

Cine privește astfel lucrurile are cheia înțelegerii problemei politicii americane de după 1936, care e departe de a fi o suită de trădări, ciudățenii, aranjamente oculte, cuțite pe la spate. S.U.A. a experimentat o politică nouă, în contradicție cu tradițiile sale libertare: de alianțe profitabile, nesocotire a țărilor mici, împărțire a lumii, dominație mondială, în consens cu regimul cel mai criminal pe care l-a cunoscut omenirea.

Țara noastră s-a situat, grație politicii nefaste a lui Ion Antonescu, pe baricada opusă. Nu negăm că anumite „opțiuni” au fost obligatorii și că am tras niște ponoase mai mari decît eventualele foloase ale unei alianțe cu Germania hitleristă biruitoare. Dar ele n-au fost mai presus de ceea ce au îndurat sîrbii, polonezii, evreii, cehii. Ele ne-au pus în joc puterea de rezistență, de acomodare, de speranță, dar și inteligența care, după opinia noastră, ar trebui să înceapă cu vederea lucidă, hotărîrea realistă, cu totul contrarii amăgirilor și credințelor iluzorii, sentimentale colorate. România n-a fost „crucificată” nici patru mii de ani, nici mai puțin, ci datorită schimbării radicale a politicii americane între 1936—1945 a fost adusă de puterile învingătoare în situația în care ar fi fost dacă Rusia țaristă sau bolșevică s-ar fi aflat la masa tratativelor de la Versailles în 1918, — asta după ce la sfîrșitul anului 1940 ajunsese aproape de punctul în care fusese în 1913, și deci destinul ei ar fi fost hotărît de Germania imperială (nu de Austro-Ungaria). Catastrofa din 1940 n-ar fi fost posibilă fără triumful din 1918 și nu e unică pentru țara noastră, ci caracteristică pentru toți marii beneficiari ai primului război mondial: Serbia, Polonia, Cehoslovacia, Finlanda, țările baltice.

Dl. Baci este victima naționalismului în tipare neosămănătoriste (coplesitor în mentalitatea vremii și revifecat de cel ceaușist în anii noștri) și care s-a elaborat înainte de primul război mondial. Oamenii cu această mentalitate nu au izbutit să înțeleagă nimic din ceea ce s-a întîmplat cu România după 1918. Victimismul d-lui Baci, care e al generației sale de iluzionați irealiști, s-a continuat și în cea ulterioară și el trebuie combătut nu numai pentru că e nociv intereselor noastre ci și pentru că e cea mai simplă „explicație” în orice împrejurare istorică. Primul pas ar fi fost să se înțeleagă că România n-a mai fost după 1918 o „țărișoară”, — fapt atît de plin de consecințe încît ne îngăduim a reveni asupra lui, cu toate riscurile.

Alexandru George

R. P. BONINGTON : Rouen, 1824

Poezie și adevăr

EUGEN JEBELEANU n-a fost întotdeauna solitar și ursuz, așa cum îl cunoaștem. Înainte de război făcea o publicistică frenetică, avîntîndu-se cu o inflăcărare byroniană în apărarea unor cauze nobile. Ecoul intervenției sale în favoarea lui Mihail Sadoveanu, aflat pe atunci pe lista neagră a legionarilor, nu s-a stins nici azi: „Ne aflăm în fața unei grave primejdii pentru literatura și cultura românească. Dacă Mihail Sadoveanu poate fi ostracizat cu atîta ușurință, fără a se ține seama măcar de opera care rămîne o mîndrie a literaturii românești, înseamnă că bunurile culturale și-au pierdut orice valoare și că fanatismul politic copleșește manifestările spirituale cele mai curate și mai prețioase pentru însăși ființa specifică a neamului nostru.” (Un protest al intelectualilor, în *Dimineața*, 1 aprilie 1937). Sentimentul solidarității îl făcea pe tânărul poet să se ocupe, fără ezitare, pînă și de prozaicele probleme ale condițiilor materiale de care aveau parte scriitorii români, în mod flagrant inferioare celor asigurate, într-o formă sau alta, scriitorilor din Occident (orice asemănare cu personaje și situații de azi este absolut întîmplătoare!). „André Maurois — explica Eugen Jebeleanu — poate să se deplaseze comod pînă la Londra, spre a se documenta asupra vieții eroului viitoarei sale biografii romănate, Henry Montherlant poate să înfrunte nisipul din Africa, unde locuiește de aproape doi ani, pentru elaborarea unei noi cărți, iar Paul Morand este în drept să scrie reportajii literare, care să intereseze, cînd a văzut, nu în imaginație, ci cu ochii săi «buiid-angurile» noului Continent.” La noi, adăuga Eugen Jebeleanu cu o ironie usturătoare, „scriitorii au «Capșa». Cum, nu e destul?” (Ce fac scriitorii români, în *România literară*, 20 august 1932).

Plachetele de versuri publicate în aceeași perioadă — *Schituri cu soare*, 1929 și *Înimi sub săbii*, 1934 — ni-l prezintă pe Eugen Jebeleanu ca pe un autor sensibil la spiritul vremii. Dintr-un elan specific vârstei și împotriva propriilor sale naturi, el scrie o poezie „ermetică”, solidarizîndu-se astfel, ostentativ, cu cel mai nepopular poet din epocă, Ion Barbu. Este ilustrativ în acest sens grațiosul și obscurul poem *Senior de ceașcă* din *Înimi sub săbii*: „În evul sur (domn: Dagobert), / Luca un principie incert; / Cu ochi de ape și victorii, / Călm braun sold, în unghi de giorii. // Trează, pățul fin de stete mușcă. / La cizme, de pocosi albi creste. / Zăresc din turn sănd neveste, / Să moară lîngă piept și pușcă.” Cu aceeași generozitate, tânărul poet traducea pe atunci din Rainer Maria Rilke, nerăbdător să facă accesibil și alora un univers liric la care el ajunsese printre primii. În tot ce făcea, Eugen Jebeleanu avea un entuziasm și o căldură sufletească pe care cei din jur le înregistrau cu simpatie. Iată, de exemplu, reacția lui Anton Holban (așa cum rămasese fixată într-un articol apărut în *Porter*, în 6 iunie 1934): „Mi-a adus mari bucurii și cunoașterea mai apropiată a lui Eugen Jebeleanu. Căci este o mare bucurie cînd constăți, permițîndu-ți să-ți însușești mărturisirile cele mai intime ale altuia, că nu ești de tot singur.” Fieea participativă, spiritul avangardist și, mai ales, o anumită vocație a voluntariatului i-au făcut mari deservicii lui Eugen Jebeleanu în anii de după război — sumbrii ani ai stalinismului românesc — împingîndu-l în virtejul unei activități propagandistice în care era gata-gata să dispară fără urmă. În virtutea inerției, el a crezut că trebuie să se avînte în continuare, să fie printre primii, fără să țină seama de faptul că letasamentul impetuos în care se înrolase mergea invers față de sensul istoriei. Așa au apărut cărți cu care un autor nu se poate mîndri, de genul: *Scutul păcii*, 1949, *Poeme de pace și luptă*, 1950, *În salul lui Sahia*, 1952, *Bălcescu*, 1952, *Cîntecele pădurii tinere*, 1953. În sumarul acestor cărți figurează poeme care ar putea sta într-un muzeu de curiozități ale literaturii.

TREPTAT, însă, deziluziile — din plan politic, social, moral — au erodat entuziasmul lipsit de spirit critic al poetului. Și, pe măsură ce fizionomia de poet al maselor, figur pe el și triumfător, se estompa, se configura tot mai clar un chip de moralist auster. De altfel, chiar și în perioada în care se conforma esteticii oficiale, poetul manifesta o predilecție pentru evocarea suferinței omenești, oarecum în distonanță cu triumfalismul epocii. Binecunoscutul poem *Lidice* — pe care l-am învățat cu toții în școală pe de rost — cuprinde și câteva strofe dominate de sentimentul ireparabilului, care anunță pe ultimul și adevăratul Eugen Jebeleanu. Este vorba de acele strofe în care se face un inventar al lucrurilor rămase de la locuitorii satului ras pe fața pămîntului de hitleriști: „Sub tîci, ntr-o cutie adunate, / un pumn de ucruți mici, carbonizate: / un toc, un fan, o zgardă ruginită, / un fluier sfîimat de dinamită, // o clanță, niște ochelari betegi, / de sîrmă, pentru ochii

de moșnegi, / o verighetă neagră, de a-ramă, / un tirnăcop, un degetar, o ramă... // Și într-un colț, sub sticlă, lîngă ușă, / două patine mici și o păpușă...”

Eugen Jebeleanu caută și găsește un pretext pentru a-și putea desfășura la scenă deschisă pasiunea întunecată de pedepsitor al răului. (El procedează așa cum va proceda peste cîteva decenii Ioan Alexandru, care, pentru a-și asigura un modus vivendi poetic după Tezele din iulie 1971, se „convertește” brusc la un fel de patriotism mistic, convenabil și pentru poet, și pentru oficialitate). Era, încă, perioada războiului rece și propaganda „antiimperialistă” făcea un proces necruțat — absurd și ridicol — civilizației occidentale. Singura acuzație îndreptățită — și acceptată, de altfel, și de cei acuzați — se referea la folosirea bombei atomice împotriva orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki. Cu abilitate, cu un instinct sigur al succesului internațional, dar și dintr-o vocație reală de poet-justițiar, Eugen Jebeleanu a scris amplu poem *Surusul Hiroshimei*, apreciat de forurile culturale din România comunistă și tradus în scurtă vreme în aproape toate limbile pămîntului. Nu numai partidele comuniste, dar și numeroase organizații umanitare, pacifiste etc. din întreaga lume l-au adoptat imediat, ca pe un manifest antirăzboinic.

Recitit azi, poemul cu o construcție „simfonică”, după cum l-au caracterizat criticii, se dovedește încă „activ” (era să spunem „radioactiv”) din punct de vedere literar. Deși au trecut nu mai puțin de treizeci și trei de ani de la apariția ediției princeps (ediție ilustrată de cea mai apropiată colaboratoare a lui Eugen Jebeleanu, soția sa, excepțională artistă Florica Corde-cu), poemul nu pare deloc demodat. Artificialitatea construcției — descrieri eliptice, halucinante, însumări de voci lirice diferite, parabele de factură expresionistă, schimbări abrupte de ritmuri etc. — intră foarte bine în rezonanță cu literaritatea ostentativă a postmoderniștilor din vremea noastră. Dar poate și mai important este faptul că, în pofida teatrismului său, poemul transmite un autentic sentiment al tragicului. Eugen Jebeleanu se lasă cuprins de un fel de beatitudine a dezastului. Catastrofa nucleară are proporțiile unui cosmar cosmic pe care poetul, cu o existență limitată în spațiu și timp, nu-l poate cuprinde. Ca și Lucian Blaga, care cerea muștilor un trup pentru a putea recepta în întregime, neredusă la scară omenească, frumusețea existenței, el apelează la stihilele naturii și la mulțimile de oameni pentru a recepta negativitatea acestei frumuseți, chinul universal. Pentru că este vorba de un chin universal — și nu de o simplă reducere la neant, cum am putea crede luînd în considerare efectul instantaneu al exploziei unei bombe atomice —, de un rău distribuit cu o conștiințozitate demențială, de o strivire sistematică, nelertătoare a

fiecărui element în parte. Din această infinită difuzie de durere se înalță un murmur cutremurător. Poetul devine — s-ar spune — anonim, glasul lui se amestecă în vasta orchestrație pe care o dirijează.

Senzația de amploare este dată nu numai de tensiunea evocării, ci și de varietatea mijloacelor folosite. Poetul vorbește sumbru și amenințător ca un muncitor cu pumnii strînși, tandru și sfîșiat de durere ca o mamă, mihnit ca un pescar bătrîn, nedumerit ca un copil silit să-și părăsească jocul. Totodată, el imaginează și monologuri ale orașelor adormite, ale păsărilor sau ale oceanelor.

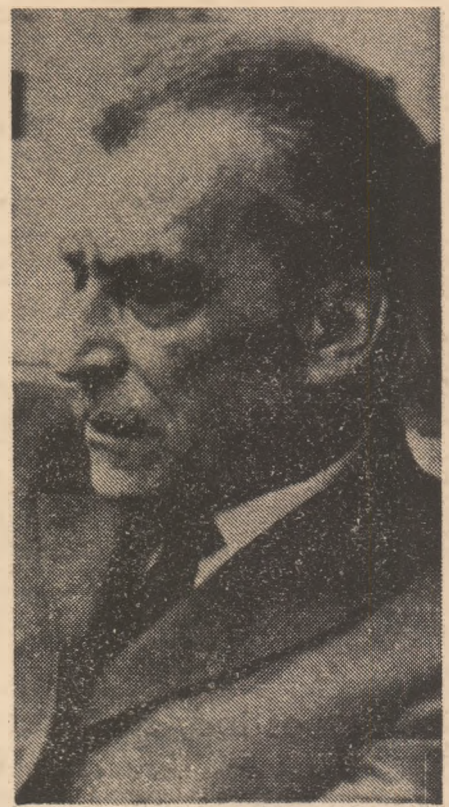
Spectacolul irresponsabilității și crimei nu este privit, cu ochii lui Nero, în latura lui grandioasă. Dimpotrivă, totul apare jalnic și descurajant. Amplă rămîne doar evocarea — stranie sedință de spiritism desfășurată în ambianța unor ruine fumegînde.

Cu *Surusul Hiroshimei* se încheie — s-ar putea spune — perioada de formare a lui Eugen Jebeleanu. El își definitivează atitudinea de moralist sau, mai exact spus, de cronicar al răului. Singurul vestigiu al ambiției sale de „artist” rămîne complicata regle de care se servește în actul de justiție.

Volumul de versuri *Elegie pentru floarea secerată*, 1967, marchează intrarea într-o nouă etapă, cea mai importantă, în care poetul renunță complet la punerea în scenă a deznădejdi sale. El se situează acum — și îl invită și pe cititor să-l urmeze — *dincolo de poezie*, acolo unde poetul, străin de orice veleitate artistică, vorbește ca un om. Din punct de vedere biografic, schimbarea este determinată de un eveniment tragic — moartea Floricăi Cordescu. Într-o casă îndoliată se procedea — prin tradiție — la acoperirea cu pînă a oglînzilor, pentru a face imposibil orice gest de cochetărie.

Așa se întîmplă și în poezia lui Eugen Jebeleanu — se acoperă pentru todeauna oglînzile.

ATITUDINEA dominantă din *Elegie pentru floarea secerată* este una de consternare. Neexistînd un vinovat, poetul se lasă copleșit de propria sa disperare și consenmează într-un limbaj dezarticulat întîmplarea absurdă. Sfîdînd evidența, el vizitează de unul singur locurile pe care altădată le vizita însoțit și verifică dacă nu cumva măcar unul dintre ele a refuzat evenimentul, dacă nu cumva lubita a murit numai pentru o parte a lumii și trăiește, în schimb, pentru alta. Eșecurile nu îl descurajează. El nu face deducții sau calcule de probabilitate, ci dă curs unei obsesii. Cu aceeași îndirjire străbate plaja pustie, camerele în care hainele abandonate pe scaune păstrează încă neglijența vie a gestului. Apoi ia totul de la început și străbate iar plaja, gările, camerele... Formă ultimă, paroxistică a obsesiei o constituie ipoteza că „floarea secerată” ar putea lua înfățișarea oricărui element

Fotografie de Ion Cucu

al naturii. Această ipoteză — de esență mistică, generată de aceeași stare de spirit în care s-a aflat și Hasdeu după moartea fiicei sale, Iulia — accentuează sfiala tandră față de lume și tristetea celui îndrăgostit, asemenea personajului eminescian, de „frumoasa fără corp”: „Însă mi-e teamă să nu fii / și-n acest ultim fluture / ce-și lasă polenul lunatic / sărutîndu-mi obrazul // sau pe o creastă de munte / unde nu pot ajunge / din pricina cristalelor / orbitoarei zăpezi, // care-ar putea să fie / lacrimile tale / înghețate de spaima / că le-aș putea zări.” (În toate)

Poemul citat face parte dintr-un ciclu de poeme, *Riul pe obraz*, care continuă direcția lirică din *Elegie pentru floarea secerată* și este inclus în volumul *Hanibal*. În *Hanibal* există însă și un alt ciclu, *Parabole civice*, care a atras la vremea respectivă (1972) atenția criticii, prin severitatea atitudinii de moralist, prin sarcasm și, în cele din urmă, printr-o mizantropie irevocabilă. După ce a făcut, în *Surusul Hiroshimei*, un rechizitoriu al crimei, poetul își reia rolul de acuzator, însă de pe o poziție nouă. El nu mai pune acum în mișcare o recuzită imensă, nu mai reproduce vacarmul apocaliptic, nu mai recurge la imagini uranice pentru a sugera incendiile pustiitoare. Singurul lui mijloc de exprimare este vocea, o voce profetică. Simplitatea ei nu poate fi înfrîntă, așa cum o axiomă nu poate fi anulată prin demonstrație. Totul e atât de clar și evident încît seamănă a expunere în lumina crudă a reflecțiilor. Arătat tuturor, fără menajamente, adevărul este mai dramatic decît înscenarea cea mai ingenioasă. „E lămurit, mulți am vrut să fie bine / nu pentru noi, ci pentru toți, / și alții-au vrut să aibă viețile line / doar pentru ei, pe patru aurite roți. [...] Totul este atît de firesc / încît mă mir de ce mai și scriu” (*Firească*) — acesta este tonul, de om obosit, dezabusat, de o luciditate necruțătoare, folosit în aproape toate poemele senectuții; poetul se referă acum, de sus, și la propria sa experiență comunistă, iluzie pierdută într-un timp îndepărtat.

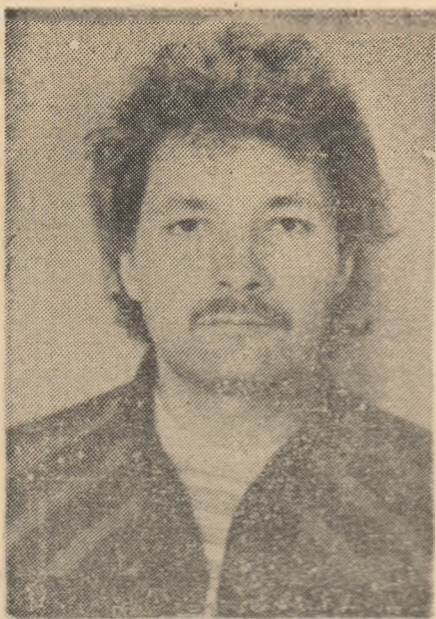
Multe poeme din *Parabole civice* sînt antologice. Scrie nu cu cerneală, ci cu acid sulfuric, și nu pe foi de hirtie, ci pe plăci de metal, aceste poeme rămîn pentru multă vreme în conștiința noastră: „Privighetorile sunt cele care ne-au scos ochii / nu lupii, nu răufăcătorii. / Ne-au scos ochii cei care ne-au iubit mai mult / cei care știu să cînte să ne cînte / să ne descînte” (*Privighetorile*); „Acel ce dă comanda războiului stă calm / și apăsînd pe clapă imi face fața pală, / dar mă voi duce, totuși, diseară la o gală / de filme-n care moartea-nflorește din napalm. // Voi tremura, probabil, un pic, că-s jupuit / de piele, și sînt roșu în veacul generos / și n-o să vadă nimeni cum sînt și, negreșit, / privindu-mă vor spune: — Ce trandafir frumos!” (*A doua ediție specială*); „Perfectul acrobat este acela / care n-a călcat nicicînd în noroi, / cel care todeauna este deoapora noastră / cel care vinovat fiind, spune: Vinovați sunteți voi... / El are dreptul să spună aceasta / pentru că nu se amestecă niciodată / printre cei care sîntem acolo unde sîntem / în lumea noastră mereu un pic vinovată.” (*Perfectul acrobat*)

Poemele senectuții — inclusiv cele din *Arma secretă*, 1980 — sînt cele mai tulburătoare poeme ale lui Eugen Jebeleanu. Ele ne comunică o învățătură ultimă, autentică prin experiență și suferință. Sînt mai mult decît poezie și tocmai de aceea sînt poezie. Poetul (născut la 24 aprilie 1911 la Cîmpina) are acum autoritatea unui om bătrîn și înțelept, pe care nu putem să-l contrazicem atunci cînd ne cere să-i citim versurile altfel decît ca pe o operă de artă. Dar chiar în această austeritate expresivă constă valoarea lor artistică.

CHARLES MERYON : Pe malul Senei (1854)

Alex. Ștefănescu

Mihail GĂLĂȚANU

și povestind, se înserează

stăteam în afara adăpostului de o singură persoană
cu toți cinci cu miinile în buzunare așteptând și
a ieșit cel dinăuntru – a întrebat cine mai e și
am răspuns eu – glasul sugrumat și fularul atîrna strîmb a
bătut o rafală de vînt zburîndu-ne neîntrecînd pîrul, lipit de temple
am aruncat țigara-n zăpadă ea
a făcut acolo o gaură am strivit-o cu bocancul
luîndu-mi boneta de pe cap am intrat înăuntru mirosea
a culcuș de vulpi sau iepuri a scorbura de animale fierbînt
(jucîndu-ne de-a hoții și vardiștii am intrat odată în cușca
strîmtă a ciinelui pîr pe cirpele vechi putrede primăvară și
năpîrlea și așa mirosea și aici) și era numai ea cîți ani ? în
în iunie șaisprezece și goală, năclăită pe coapse și pîrul
lipit de pielea întinsă a burții m-am așezat ușor
alături și cum te isabela da'mi se spune coca
m-am uitat albă moale frămîntată între gingii ca
guma de mestecat din gură din care copiii împart de la
unul la altul și de ce și așa că n-am avut noroc așa ca să
mă răzbun așa meritați și am stat de vorbă vreun sfert de oră

poem în care alerg și tu mergi liniștită adică ne plimbăm împreună

întotdeauna mergi cel mai ușor din oraș
sînt la zece metri de pulpele tale lucioase, netede ca retortele de transfuzie
grăbesc pasul, aproape alergînd în timp ce liniștită și sveltă
mergi egală cu tine însăși mereu la zece metri în fața mea

acum alerg de-a binelea începe să mi se usuce gura
limba împleticindu-se cleioasă pasul tău elastic și sprinten
de copil liniștit care se plimbă fluierînd pe o stradă interioară
aerul cit mă țin picioarele aud tocurile
lovind ritmic asfaltul ca o minge de tenis
ești la un pas în față
mereu la un pas în față, liniștită plimbîndu-te.

sub zodia balanței

în timp ce înaintezi pe străzile municipiului nostru neatentă
la trecători cu fața tapetată de visare și pe umerii tăi
fragili (ca ai oricărui poem despre iubită) o balanță farmaceutică
măsurînd în gînd pulberi prafuri gaze ideale greutatea unor
replici anterioare (nu degeaba ești născută în octombrie)
am pregătit special un coif pentru ziua ta
nu ești atentă la ce spun cîntărești în continuare ciudătenile
abstracte pală și visătoare levitînd
prin acest aer ambiguu

festivitate școlară

numai marea egalizează creșterile înecaților
apoi le potrivește cu îndeminare cununițele de premiant

despre ce gîndea un catar într-o bodegă de periferie

și atunci au venit leproșii și au cerut-o
să se unească cu ea
să-și unească bubele supurînde de stofta ei scumpă
să o ducă în birlogul lor
și să-i împrumute zdrențele
și atunci am ingenunchiat în fața sfîntului francisc
mi-am strîns țigările de pe masă am plătît și
am ieșit din bar, îndreptîndu-mă spre cartierele mîrginașe
și m-am dus să trăiesc împreună cu ei

deosebirea între catar și valdez

și iar se vor întoarce vremurile
și iar nu va mai fi deosebire între un catar și un valdez

și adesea se va întimpla să fie pus pe rug un valdez
punîndu-i-se-n seamă faptele unui catar
și va fi pus pe rug un catar
punîndu-i-se-n seamă faptele unui valdez
adeverîndu-se ceea ce spune cartea

în tot acest timp noi vom cumpăra orhidee de la florărese

pentru marile ruguri înălțate în piața publică
de unde ne vom întoarce cu cite o bucățică de lemn sfînt,
bun de păstrat la icoană

poem în care ele se dezbracă acolo

foarte multe se dezbracă acolo. unde se cred ? la strand ?
cu nerușinare
e inadmisibil și lenjeria de corp
rămîne împrăștiată în toate ungherele ; de cele mai multe ori
nu se mai întorc să le ia.
pășesc goale afară și unele nu vor mai reveni

mici petece de pinză putrezesc acolo ca niște
bucăți de steaguri peste oastea adormită

ca și cum memoria mea ar fi un maidan în paragină

cochilie de murex

ea urcă scările în formă de cochilie spiralată. în urma-i
corpul ei se disipă, ca o sticlă cu parfum. evaporată. desigur, îi plac
parfumele fine. etherurile sybilline.
ea urcă scările în formă de cochilie spiralată. dinspre

protozoare și se îndreaptă spre doamna stamate. Pilnia este alături.
ventilatorul scîrție pe infundate. face mult fum la motorul stricat.
de cînd o aștept... l continuă să urce scara spiralată. într-o zi

va veni. va ajunge. deghezată în cine știe ce animal de pradă.
în cine știe ce fiară stilizată.

și iarăși căzînd în cursa retoricii, amintindu-mi

ce-ai mai făcut azi și vocea de dincolo
îi suna trist ; am fost la croitor (fișii dresurile – nu te uita)
– clișee, bătrîne, și tehnicile de viață lungă... –
și rochia nouă mi-e strîmtă (gifiie, se aude
foșnetul plăpumii trase, rîndelînd pielea) „acum poți să vii”
și ea, în gîndul tău, stropește florile, udă ghivecele
de pe policioara înaltă, se urcă, pe scaun, lingă geamul deschis
și rochia i se ridică ușor peste pulpe

poem în care laodamia nu mai apare

astăzi citesc ceva dintr-un inspector al închisorii
multîndrăgîtul de fabia, exilat tirziu
pe-un țarm umed de mare. „sînt bogății ce mai mult ne-ndepărtează de voi. /
nouă ne place curate să fiți ; îngrijiți-vă pîrul. / Fată dibace la miini
să-l unduiască frumos. / Nu-i doar un chip să ți-l faci ; fiecîreia-i poate sta bine
Una din pieptănături ; exersează oglinda înții. / Fața prelungă va cere
la mijloc să fie cărarea : laodamia
purta pîrul așa așezat. „Negreșit la mijloc să fie cărarea.
lucru de căpetenie-i pîrul ; să unduiască-așadar. dar parcă nu-l
purta așa așezat. și parcă n'ci n-o chema laodamia. nu,
n-o chema laodamia. atunci eu ce căutam acolo, printre sălbatici,
pe-acel țarm umed de mare ?

astăzi, simbătă (jurnal)

astăzi, simbătă, a plouat puțin
m-au durut genunchii de la reumatism
(n-am putut să lucrez în grădină)
am mîncat un iaurt două roșii un corn bine prăjit
radioul a mers vreo două ore spre seară
un cuc și-a făcut cuib într-un ulm din apropiere
vremea a-nceput să se răcească
(un fel de brumă pe finețe la crăpatul zorilor și seara)
elevii au început școala sînt pe cîmp
– la practică agricolă,
vara e pe sfîrșite

la fel borcanul de miere început în primele zile de iunie
am scris o scrisoare către tine și
mi-am plîmbat limba pe unghiul lipicios al plicului
atunci mi-am adus amîntă că nu știam cum aș putea formula o asemenea adresă
am închis-o cu calm și în liniște – era gata – o vreme soarele
a luminat-o prin perdeaua clătînată de vînt

tatuaș

anumite lucruri care te tulbură : o ușă care se deschide
un scîrțit un flaut auzit de departe într-o casă străină
incoerente fragmente dintr-o bunăvestire

această adolescență care se pregătește
rulîndu-și nervos ciorapii negri, clipînd anume
cu genele ei lungi atîmîndu-i peste glezne, acoperînd-o
un fel de ciorapi cu model : și tot despre floare este vorba, stilizată

din nou un fragment preclasic, un fond nespuse de potrivit pentru ce va urma

și ciorapii, care își vor păstra modelul fragil,
deja intrat în piele

Melancolia și violența exilului

Journal d'un paysan du Danube, primul jurnal al lui Vintilă Horia (La Table Ronde, 1966), exprimă o melancolie viscerală înconfundabilă, secreție a exilului, umoare neagră ce se manifestă dincolo de „falsa limită a vizibilității”, duce spre o mistică nouă a condiției scriitorului. Nouă sau aparent nouă, căci acesta, locuind — la modul heideggerian — în arhetipul spiritual al „țărânelui de la Dunăre”, se regăsește esențializat în străvechi tipare ale unei demnități arhaice pierdute. El practică, înfiorat de revelația permanentă a sacrului, această mistică a cotidianului luminat de descoperirea de noi continente dincolo de poizghița superficială a vizibilității. Sinele este proiectat cu violență printre fantasmă și profunzimi, pe scena agonică a dramei interioare, pe cortina căreia se suprapun fapte mărunte, evenimente comune, nespectaculoase, gesturi de zi cu zi, și, deopotrivă, halouri ale memoriei afective.

Jurnalul este în curs de apariție la Editura Phoenix.

Noiembrie, 1964

Duminică, 15

AM visat adesea satul Aldești și orașul Roman, cărui îi păstrez o amintire curioasă. Un baron Capri fusese asasinat aici și, într-o bună zi, noi am vizitat casa lui, frumos așezată în mijlocul unei grădini. Pe parchetul dormitorului, ghidul ne-a arătat o pată închisă la culoare. Era singele baronului asasinat. Ca o rugină pe lamele strălucitoare ale parchetului. Ieșind, am simțit în stradă mirosul cartofilor copti, un miros special, puțin afumat, amestecat cu mirosul toamnei. De fiecare dată când narile mele l-au adumeat în aer, purtat de vânt pe străzile Parisului, Buenos Airesului, Romei, la Assisi sau Lausanne, Toledo sau Maienza, am întrezărit dincolo de el sinistrul interior al casei baronului Capri din Roman, în timp ce amintirea acelui singe ruginit bătea în mine, blind, cu grijă, medalia morții.

Am visat la Aldești, de două sau trei ori consecutiv, cu puțin timp înainte de a o cunoaște pe Luli. Mulți bărbați și multe femei mi-au făcut confesiuni, în special în ultima vreme, ca și cum ar fi stat în puterile mele să-i salvez de uitare cu ajutorul cărților mele. Multe din aceste aventuri, reprezentând mica față vizibilă a marii suferințe umane, reinvie în romanele mele sub o formă sau alta, întim legate de propria mea suferință, formind un tot vital, oferind o posibilitate de de-dublare, adăugându-se altei suferințe, aceea a cititorului, ca ecoul unui vânt ne-bun în stînci, furios și domc de a-și mărturisii sieși propria identitate. Luli mi-a spus, într-o zi, povestea ei. Eu trăisem la Aldești prin 1922—1923, ea a trecut pe aici un an în 1942 sau 1943, eu copil, ea femeie măritată. În 1964, la patruzeci de ani distanță, propria mea copilărie venea să-mi vorbească prin vocea ei. Nu uitasem nimic. Nici un copac, nici în tehnica Voyageur-ului lui Robbe-Grillet. Totul nu e decît memorie, chiar și Judecata de

Apoi, ultimul nostru act de istorie. Un „Jurnal” compus din fapte diverse întimplăte de-a lungul unei zile sau din citate ale autorilor celebri comentate ad hoc reprezintă o specie de fals literar.

Joi, 19

TOTUL este contrast în Spania. Imi schimb dispoziția de zece ori pe zi după cum imi dictează șocurile din exterior. Totul este, în același timp, ușor și extrem de dificil, alb și negru. O promisiune devine, într-o singură zi, o imposibilitate, apoi contrariul ei și așa mai departe. Sint conștient că trebuie să știu să aștept dar port în mine o altă dimensiune a timpului — probabil m-am occidentalizat prea mult — care mă împiedică adesea să visez doar sfîrșitul lucrurilor și care mă obligă să iau în serios defilarea absurdă și trecătoare a mijloacelor prin care se realizează acest lucru. Conform acestei optici a intermediarilor, mulți străini judecă Spania greșit, optica lor fiind falsificată de propria lor formație în mijlocul unui timp care curge mai repede. Aici timpul nu curge. El e făcut din piatră curgătoare, ca și Castilia, și mă întreb cum învață oamenii să îmbrătimească, să moară. Se ha ido al otro barrio („și-a schimbat cartierul”) zice cineva despre un altul care tocmai a decedat, ceea ce constituie un mod de a schimba spațiul în imobilitatea absolută a timpului.

A trăi constituie aici o problemă pentru acela care sosește de dincolo de Pirinei. Spaniolul trăiește foarte simplu. Asta explică raritatea filosofilor. Ortega se considera el însuși doar un jurnalist. Două cărți apărute acum zece ani vorbesc prin titlurile lor, despre această realitate: **Problema Spaniei** e una dintre ele. S-o calificăm ca progresistă. Cealaltă, **Spania fără probleme**, reprezintă punctul de vedere tradiționalist. Există aici unele nuanțe care mi se par esențiale.

Duminică

ÎN ACEASTĂ dimineață, la concertul lui Silvestri. Ca de obicei — și e motivul pentru care iubesc muzica — m-am trezit brusc în miezul universului meu interior. Subiectele care îmi bintuie mintea devin vizibile; totul devine limpede într-un mod aproape tangibil; muzica ridică la suprafață ființele obscure ale abisurilor; chiar am putez identifica, cu precizie, tema unui roman pe care în van încerc să o resuscit. După câteva zile, mă gîndesc la prea multe lucruri deodată: romanul 1900, istoria unei iubiri la Madrid, un bărbat și o femeie despărțiți de destinele lor, se reintilnesc de trei ori în decursul a cincizeci de ani, iubindu-se cu o pasiune tenace și fidelă, în ciuda unor constrîngerii care îi împiedică să se unească; și, apoi, povestea, variația acestui roman, altă dramă a iubirii de frontieră, atît de crudă, care a separat timp de opt secole spaniolii arabi, trei întilniri fugitive pe limes-ul războiului, deci de suferință și de injustiție neîntreruptă. Liniștea iubirii, renașterea credinței în contînuitate, în plină disperare, printre flăcări și tipete, alături de moartea absurdă a dusă de voința de putere. Nimic din contrastul romantic și din conflictul între rase și religii, fiindcă cele două personaje ale mele sint creștini. Dragostea ca unică posibilitate a speranței reinnoite.

Primește de pretutindenți oferte de cola-

borare regulată. Sint foarte tentat să accept, dar am filmele mele, acest jurnal, romanele mele. Ezit, eu insumi, la limita unei alte reconquista, aceea a propriei mele perfecțiuni, care nu încetează niciodată să constituie preocuparea mea majoră, chiar în momentele în care ea pare a fi mai puțin aproape de mine. O simt mereu în mine, ca pe o altă ființă, împiedicată de defectele și instinctele mele, de prelungirea acestora în exterior limitînd tentațiile mele. Asemenî unei salamandre, mă răsucesc de plăcere sau de durere în chiar mijlocul propriilor mele flăcări. Prin zodia mea, Săgetătorul, sint o ființă a focului.

Dar, în această dimineață, în timp ce Silvestri dirija un concert de Bartok, am fost acaparat de alte imagini, care au sfîrșit prin a se lega de eroii și proiectele mele. Aveam zece ani, intrasem la colegiul Sfîntul Sava la București. Silvestri avea cincisprezece sau șaisprezece ani și, dincolo de gesticulația dirijorului, eu vedeam liceanul în uniformă, șapca lăsată pe sprinceană dreaptă, spațele curbat, pantalonii în vine, gura ironică și copilărească, aidoma privirii sale. Au trecut, de atunci, aproape patruzeci de ani. Adolescent, el contempla lumea exterioară de la aceeași înălțime ca și azi; corpul său s-a inclinat ușor în fața timpului, dar fidelitatea sa, a aceluia care n-a încetat nici o clipă să explice această supraviețuire a copilului în omul matur, această prospețime și ironie amabilă pe care imediat le-am recunoscut în momentul în care el și-a întors privirea spre sărmana pianistă, care tocmai masacra concertul lui Bartok. Am fost frapat, mai ales, în acel moment, de grația acestui suris care îi modela trăsăturile, aidoma unui sigiliu, devenit deodată vizibil, pe care liceul nostru îl aplicase tuturor celor care trecuseră prin clasele sale, vechi de două secole, și care au format generații de tineri români, buni sau răi, dar al căror mod de a înregistra greselile sau proștiile altora, ori indiferent ca situație jenantă sau stupidă, se manifestă în același timp. Chipurile tuturor colegilor mei, ale tuturor aceluia care și-au făcut studiile la Sfîntul Sava și pe care am avut ocazia să-i întilnesc pe drumurile exilului, au defilat în fața mea sub lumina acestui suris ironic și bonom, de o timidă superioritate, care vine de departe, ca și cum acest coleg concentrase în el toate virtuțile țării, toată această înțelepciune sigură de ea, coborînd din vechiul nostru fond țărănesc, stăpînă pe reflexele sale, pe atitudinea noastră pe scena istoriei, și pe comportamentul nostru individual. O trăsătură ne unește pe noi, foștii elevi de la Sfîntul Sava, și această trăsătură, devenită un arhetip, se ivește deodată pe chipul unui dirijor, prietenul și semenul meu, purtător, fără nici o îndoială, al unei străvechi continuități.

ÎN TIMP ce ascultam Suita lui Enescu mă gîndeam la o nouă modalitate de a scrie, care mi se părea simplu de realizat și care, ca într-un vis, odată terminat textul, s-ar fi estompat în mine, nelăsînd în urma ei decît niște dire greu de înțeles. A cînta cu cuvinte o suită de evenimente, fără a dramatiza nimic, a scrie fără urcușuri și fără coborîșuri istoria trecerii mele la Aldești, vizualizînd în același timp propriul său interior și, deopotrivă, perspectiva mea actuală. A te juca mai degrabă decît a cînta. Tocar, cum zic spaniolii, ceea ce vrea să însemne și a alaja. A atinge această unitate cu cuvinte. A face să apară cuvintele atîngîndu-le. Umbra mea se confundă cu aceea a arborilor, merg în liniștea după-amiezii, căldură și parfumuri, liniște, trăiesc intens aventura începutului, totul este deschis și vast în fața mea; plonjez la fiecare pas în propria mea poveste, care începe ca o puternică simfonie, strălucind de culoare; vara nu este aici decît locuința mea personală și eu mi-o construiesc în înălțime, în largime, cu fiecare din gesturile mele. Nu fac decît să merg în căldura verii, dar acest fapt este plin de semnificații turbulente; am chef să strig de bucurie, dar mă abțin pentru a nu desleța tot ceea ce s-ar putea opune cuceririi mele. Cresc ca un arbore, ba chiar mai repede; mă simt crescînd; aerul frează și lumea la act de apariția mea și mă acceptă. Pătrund în vie, sărînd cu un pas ușor deasupra porții joase, care se hîniță în vînt; șopirlele se strecoară prin ierburi; un măr verde cade și se rostogolește pe pantă; se zdrobește cu un zgomot surd de gard; o pasăre se zboară în aerul saturat de cîntece, zbateri de aripi, de scame muzical, de insecte biziltoare. Sint acolo, culeg o fragă sălbatică și păstrez, în virful degetului, urma nepieritoare a parfumului său.

Mă gîndesc apoi, în timp ce Silvestri dirijează concertul lui Bartok, la cel ce va citi aceste pagini, într-un oraș din Franța sau Spania, sau într-un sat din Italia, Germania, poate chiar România, și îi vorbesc. Acest cititor nu este o masă, ci o persoană individualizată; îl zăresc cu ochii fixați pe aceste rînduri, privindu-mă el însuși prin această fereastră, pe care sint pe cale să o deschid între noi. Prin cuvintele care curg din stiloul meu voi face parte din existența sa; el va fi, într-o măsură, eu insumi și mă va cunoaște mult mai bine decît acela care nu m-ar fi citit niciodată. Mă înțelegi, cititor depărtat și, totuși, atît de apropiat? Vreau să-ți spun adevărul, cu tine nu voi trișa! Asta ar însemna să trișez cu mine insumi; vei ști din ce se compune viața mea de zi cu zi, vei cunoaște, de asemenea, trecutul meu, întotdeauna prezent, ca și al tău, în tine însuși. Aș vrea să-ți ating brațul, să-ți ajut să întorci aceste pagini. Te salut, prietenește, fiindcă stau în fața ta și îți vorbesc. Mă înțelegi?

Marti, 24

ZIARELE anunță un nou Goncourt. Vechia poveste! Am fost foarte fericit să primesc acest premiu și încă mai fericit să renunț la el. S-a zis că am fost obligat să o fac; or, asta era singura mea revanșă posibilă. Iată de ce am făcut-o cu bucurie. Și apoi, încă o dată, ca de obicei, am fost singur, în fața uneia dintre cele mai vaste desfășurări de lașitate și de prostie contemporane.

Acest spectacol rămîne de neuitat pentru mine. Timp de două săptămîni el a divizat universul intelectual și politic în două cîmpuri: de o parte nu am fost decît eu, de cealaltă tot ceea ce face zgomot în această lume de slabă calitate. Eu încarnam aceste mii de inocenți care umpleau închisorile în România și nu încetam să mă gîndesc la ei, fiindcă făceam parte din aceeași injustiție, din aceeași compactă și imensă singurătate. Ei au fost singura mea alinare, în timp ce lupul urlau în fața ferestrelor noastre, ca în copilărie.

Joi, 26

CARE e omul cel mai important al vremurilor noastre? Fără îndoială, există mai mulți care se încadrează în această categorie: unul care părea să fie, însă despre care nu se va mai vorbi peste zece ani, și un altul care face să se vorbească puțin despre el dar care, în 2200 va da numele său epocii noastre. E bine sau rău așa? Singură, această întrebare mă face să frează de neliniște. Să fi avut vreodată certitudinea de a trăi într-o epocă fericită sau nefericită?

Prezentare și traducere de
Ioana și Dan-Silviu
Boerescu

MIC DICȚIONAR

BANII. Despre bani s-a vorbit întotdeauna (subiect etern al existenței), dar parcă niciodată ca acum: ceea ce se întimplă la ora actuală în România are alura unei maladii psihice, răspindite la proporții de molimă. Tineri și bătrîni, veseli sau desperați, apatici sau energici, românii par a nu mai avea alt subiect de **convivium** decît latura pecuniară a vieții. „Cît costă?”, „Cît cîștigi cu asta?”, „Cît înseamnă în dolari?” — iată cuvintele cel mai des pronunțate, iată muzica de fond a zilelor noastre.

Vezi o pereche de tineri frumoși, înălțuți, după toate aparențele îndrăgostiți, uitîndu-se tîndru unul în ochii celuilalt și șoptindu-și secrete; te apropii de ei cu o indiscreție venită din adîncuri, tragi avid cu urechea la șoaptele fierbinți: „Mi-am luat rochia de blugi — ieftin, doar trei mii”. „Bravo, dau și eu lovitura: cu Petrică am să cîștig în jur de o mie pe zi”. „Chiar așa?”. „Am aranjat azi dimineață, e O.K.”. Și se sorb din ochi cu aceeași tandrețe.

Asta o dată, de două ori, de zece... Chiar și individul cel mai lipsit de prejudecăți începe să devină nervos. Tinerii îndrăgostiți schițează planuri roze de viitor pe componente exclusiv financiare, tinerii căsătorii își au primele conflicte din rațiuni economice, maturii deziluzionați pierd cea mai mare parte a timpului în socoteli imposibile pentru a vedea cum se poate trăi cu cinci mii de lei pe lună, iar angașele bătrînilor iau tot mai frecvent forma mizeriei materiale. Banul — ochiul dracului! Știa poporul ce

spune atunci cînd îi condamna forța malefică! Dacă ne vom cufunda mai departe în nămolul pecuniar, tare mi-e teamă că ura contra oricărei forme de posesie materială se întrevede la orizont, iar străvechea lozincă „La proprietate c'est le vol” va fi curînd agitată de alți interesați sau de alți imbecili.

Personal, cred că această furie contra banului nu-i doar irațională, ci și profund nedreaptă: ea face abstracție de faptul că, la urma urmelor, banii au fost cei care ne-au salvat. Cum? Simplu! Ceea ce s-a petrecut în Europa de Est în anul 1989 n-a fost decît rezultatul unui gigantic joc de poker, cîștigat finalmente de cel cu nervii mai tari și buzunarul mai plin. Adică de Statele Unite. Jocul dura de decenii, devenise chiar plictisitor prin caracterul său previzibil. Regulile lui — nescrie, dar tacit acceptate — făceau ca „cei doi mari”, față-n față, să se pîndească reciproc și să asigure, involuntar, pacea mondială prin mișcări simetrice. Statele Unite, cu 1 000 miliarde dolari venit anual, cheltuiau 300 miliarde pentru înarmare. Uniunea Sovietică, cu 400 miliarde de dolari venit anual, cheltuia pentru înarmare tot 300 de miliarde. Dacă inventa americanul un submarin sofisticat, făcea și rusul la fel; dacă rusul construia un nou tip de rachetă, fabrica și americanul una similară — și tot așa, într-o mefiență reciprocă plină de respect mutual.

Pină cînd, într-o bună zi, adică în 1982, americanul (Ronald Reagan) are o idee genială — și extrem de simplă,

ca toate ideile geniale. „Dublez miza”, își anunță el calm partenerul. „Construiesc un sistem de apărare strategică, un scut spațial. Cheltuielile mele de apărare vor fi de acum incolo de 400 miliarde de dolari anual.” Ar fi făcut rusul la fel cu dragă inimă, numai că... Dacă și pină atunci fusese foarte greu să convingi un popor mult superior numericeste celui american că o duce excelent trăind cu 100 de miliarde pe an, ar fi fost de-a dreptul imposibil să-l mai faci să trăiască, pur și simplu, cu zero dolari — indiferent ce-ar fi crezut, la urma urmelor.

Așa că, după vreo doi ani de orchestrare a campaniilor pacifiste zgomotoase, cînd științifice, cînd lacrimogene, despre „războiul stelelor” și despre „pericolul plasării armelor nucleare în cosmos”, Uniunea Sovietică, nereușind să-și intimideze adversarul, a trebuit să se plece în fața realității și să recunoască amara evidență, pină atunci negată cu îndrîjire: că 1 000 înseamnă mai mult decît 400. Gorbaciov, glasnost, perestroika și descompunerea în bucăți a Imperiului au reprezentat doar consecința, nu cauza. Cîteva biete miliarde de dolari n-au adus, poate, fericirea, dar au răsturnat lumea.

Să mai blestemăm atunci, indiscriminat, banii? Eu zic să-i tratăm cu indiferență politicoasă, nuanțată însă de un ușor respect. Unde am fi fost acum fără ei!

Mihai Zamfir

Reflecții pe un pretext barbian

CARE e motivul complexul de motive al renunțării lui Ion Barbu la poezie după ce, pregătind Cartea, renunțase la o serie de poezii care, probabil, „închină unei tehnice preuculidiene“?

Un răspuns — ipotetic, firește — l-ar da formația matematică (atât pregătirea de matematician a poetului, cât și articolul său purtând acest titlu). Cităm, cu titlu de exemplu: „Algebra lui Camil Petrescu, căruiu nu-i permit să scoată o revistă cu acest nume, cită vreme nu-mi va explica de ce —1 este un simbol de perpendicularitate“. Nu strică totuși câteva precizări. Că poezia e, cumva, **an-cilla geometriei** rezultă relativ ușor, din primele cuvinte ale interviului acordat în 1927 lui I. Valerian: „Mă stimez mai mult ca practicant al matematicilor și prea puțin ca poet, și numai atât cit poezia amintește de geometrie (s.n., R.B.). Oricât aș parea de contradictorii acești doi termeni la prima vedere, există undeva, în domeniul înalt (s.n., R.B.) al geometriei, un loc luminos unde se întinește cu poezia.“

Putem vedea aici schița unei ierarhii a disciplinelor spiritului, ierarhia în care poezia este treapta pregătitoare pentru geometrie, înțelegând ca desăvârșire spirituală. Comentatorii ai poeziei barbiene găsesc „urme de ezoterism gnostic și alexandrin“ și neoplatonism (Alexandru Paleologu) sau, comentând un fragment dintr-un tirziu — cu peste zece ani ulterior lui **Joc secund** — **Cuvint către poezii**, propun o ipoteză a abandonării poeziei: „Contemplativul, suflet religios, găsește în starea de geometrie și în extaza pe care aceasta i-o mijlocește succedaneul unei mistici.“

Este firesc ca de la asemenea înălțime spirituală — rivnită — starea de poezie să fie privită ca o trăire de calitate spirituală inferioară, fie ca o stare asimilabilă cu starea de geometrie și salvată (s.a.) ca atare. (N. Pafoț).

Aceasta se pare că e exolicația sugerată de însuși poetul. Mai există, însă, cel puțin încă două.

Prima ține de o tipologie având la cel do-... poezia ca act de cunoaștere și poezia ca act demiurgic și comunicând în profunzime cu tipologia călinesciană clasic-romantic, prin raportarea la model (avem de-a face, în acest caz, cu o cunoaștere de tip inițiat, în care învățarea re-descoperă ordinea lumii), respectiv prin dorința de originalitate absolută. Pentru poet lumea este un dat ce trebuie explorat și explicat, nu o entitate ce se explică singură, pe măsură ce este creată. Poezia devine o notație a experienței: „ca primă cauză la poeziei ermetice, n.n., R.B.) trebuie văzută în punctul de criză în intersecția acestor două categorii: experiență și notație. Se poate foarte bine ca un șir de operații, de disociații mintale asupra evenimentelor tale sufletesti să se găsească foarte bine consemnate într-o permutare a sintaxei (o permutare care, bineînțeles, nu contravine la păstrarea acelei permanențe, care este un anumit gen al limbii). Această inseriere a unei părți a evenimentului în chiar specialitatea sintaxei este suficient de punct de vedere al enunțării lirice.“ Deosebită dintre acest tip de cunoaștere și cea științifică stă în caracte-

rul ei intuitiv: „O poezie cu obiect crează în mod necesar o Fizică sau o Retorică (acesta iucru), forme încheiate față de viața spiritului. Eu voi căuta cu fiecare bucată să propun existențe substanțiale indefinite, ocoliri temătoare în jurul citorva cupole — restrinsele perfecțiuni poliedrale.“, datorat caracterului nedefinit al obiectului, și în caracterul produsului cunoașterii, respectiv, în întregime explicabil rațional, și doar parțial (și cu prețul unei simplificatoare reducții) explicabil: „Poezia întocmai ca un fenomen fizic participă de misteriosul vieții. Și întocmai cum un fenomen fizic admite un model mecanic, tot așa stările de raritate sau de vis ale poeziei pot fi reduse (s.n., R.B.) la un model rațional.“

Observații ca „Barbu închide o epocă fără a deschide alta“ sau „intră în categoria poezilor singulare, care fac poezia cu neputință, împingând-o într-un impas“ (Nicolae Manolescu) sesizează caracterul de experiență limită a limbajului și a poeziei al creației barbiene. Barbu însuși pare cel puțin să fi presimțit acest lucru („ardere imobilă și neprihănit înghet — versul“) decât nu chiar să-l fi asumat: „versul căruiu ne închinăm se dovedește a fi o dificultă liberă: lumea nărușită oină a nu mai oglindă decât figura spiritului nostru.“

Act clar de narcisism. — Un astfel de ideal element („Je suis le mouvement qui déplace les lignes“) — dincolo de experiența trăită de subiect — nu poate duce, în planul creației, decât la abandon; mai devreme sau mai târziu vine înțelegerea faptului că moștra de vint nu e, totuși, decât moștra de vint, sau, stăruind în iluzia că uriasul a fost răpus, ce rost mai are continuarea luptei?

Orice experiență existențială, apoi, are nevoie de un limbaj care s-o exprime. Barbu, în ciuda anăstăiei delimitări teretice din **Poezia domnului Argeșel**, este un artizan migălos al versului, un mesetegar imnăntămit care-și propune noi și noi dificultăți pe care să le învingă în execuție. Dar cu cât regulile sînt mai multe și mai complexe, mai restrictive, cu atât mai limitat este numărul de enunțuri generabile cu ajutorul lor. Și nu-i exclus ca un astfel de pericol, întrezărit, să se numere printre cauzele acestui inexplicabil abandon.

Mai putem găsi o explicație legată de caracterul inițiat al poeziei barbiene, explicație avîndu-și originea într-o înrudire de structură cu unele practici spirituale ale Extremului Orient. De exemplu, în artele marțiale, toate eforturile penibile (în sens etimologic) depuse de practicant pînă la însușirea deplină a artei sînt un mijloc, un drum ideat al lui Lao Zi, de al japoanezilor în vederea edificării spirituale: „Cale conducînd șore un scop, arc și săgeți nu sînt decât simpli auxiliari în vederea saltului unei și decisiv, pretexte ale unui eveniment care putea la fel de bine surveni fără ajutorul lor.“ aflăm dintr-o carte dedicată tirului cu arcul (*kyudo*). Putem de asemenea invoca pilda unei chineze, și el maestru al arcului, care, atunci la stadiul final al măiestriei, la perfecțiune, a uitat pînă și numele armei: „Stadiul ultim al activității e inactivitatea; al ver-

birii, tăcerea; al tirului cu arcul, a nu trage.“

Aceste eforturi durează, de regulă, o viață de om (existînd, ce-i drept, și excepții, în cazul talentelor absolut leșite din comun) și, ca să dăm un exemplu, și în același timp să înlăturăm impresia că ne-am cantona în exclusivitate într-un domeniu considerat de prejudecățile curente al violenței pure, ne referim la Hokusai, care la vîrsta de șizeci și cinci de ani vorbea, la modul trecut, despre progresele realizate la o sută zece ani, cînd, spunea el, „tot ce voi face, chiar și un punct sau o linie, va fi viu.“ Pentru a merge la sursă, să-l invocăm și pe Confucius, care își face și el o retrospectivă a progreselor spirituale (și morale) precis egalată în timp, din adolescență și pînă la bătrînețe: „La cincizecezece ani, am prins să studiez cu patimă. [...] La șaptezeci, urmam poruncile inimii mele; căci ceea ce îmi dorea inima nu mai era niciodată dincolo de hotarul dreptății.“

Revenind la artele marțiale, orice discipol admis într-o școală de ju-jitsu, după o severă punere la încercare a calităților sale, este inițiat în tehnicile secrete (*okuden*), cele care fac cu adevărat eficiente procedeele învățate (aparținînd tehnicilor de suprafață, *omote*) și primesc te o diplomă de absolvire a școlii (*menkyo*). Elevii deosebit de dotați, îndrăgiți de maestru din cauza calităților whane și tehnice, primesc o inițiere suplimentară, finalizată prin *menkyo kaiden* (lit. „am dat totul“) și sînt autorizați să-și deschidă propria lor școală. (Sau, într-o abordare mai pozitivă, aceste niveluri *cosmoand*, respectiv, nivelurilor între 4-6 DAN și 7-10 DAN ale centurii negre, performanțe nu la îndemina oricărui muritor.)

E inutil, credem, să subliniem analogiile dintre acest mod de a procedea și aerodierea de către Ion Barbu a teritoriului poetic delimitat în **Joc secund**. Ucenicia la maestri, la modul direct, imediat, s-a nîrduit în Europa de citeva sute de ani. Și totuși („Am o singură evlavie: Edgar Poe și trei admirații: Mallarmé, Rilke, Rimbaud.“) pot fi urmărite (lucrul s-a și făcut, în ceea ce-i privește pe Mallarmé, Rilke, Valéry, Maurice Scève ca posibili precursori ai lui Mallarmé. Cît despre Poe, prietenul din adolescență al poetului, Simon Bayer, relatează că poezia acestuia a fost motivul strădaniilor elevului Barbillan la limba engleză) fi-hat și înrudiri, ce a preluat și ce a refuzat Ion Barbu din poezii respective (un exemplu din această a doua categorie, *severa* apreciere dată lui Valéry: „desfășoară în versuri oblonul material al unei retorice abia răsucipărată de aurul din care e turnată.“)

Deși nedorită de poet, ba chiar deplinsă într-o scrisoare, există și cealaltă față a aiuneri la stadiul de maestru — apariția disciplinelor: „Mă îndurereză (il m'afflige) de o descendență în ale cărei gramele nu mă recunosc. Nimeni n-are dreptul să se lase influențat de mine, dacă nu e geometru și dacă n-a refăcut pe secolăală proprie (și în același spirit *sostr* ca și mine) experiențele ezoterice ce stau la temelul poeziei mele.“

Reprezentativ în cel mai înalt grad pentru aceste experiențe — și analizat

ca atare de către Cezar Baltag — este poemul **Ritmuri pentru nunțile necesare**, în același timp „unul din punctele de trecere obligatorii“ (Marian Papahagi) în încercarea de punere în evidență a unității creației poetice barbiene.

Cele trei cicluri ale volumului corespund, în linii mari, celor trei trepte ale cunoașterii — cea senzuală/fizică („Roata Venerii/Inimii“; **Domnișoara Hus** e exemplul cel mai reprezentativ, dar atmosfera e a întregului ciclu **Isarlik**), cea intelectuală („Roata capului/Mercur“ — care sub numele de Hermes (Trismegistos) a dat numele unei întregi direcții poetice, ca și unei etape a poeziei barbiene, ilustrată de ciclul **Joc secund**) și sinteza lor („Roata Soarelui/Marelui“) pretinsă de orice tehnică inițiată.

Simbolul central e **nunta** („Că intrăm / Să ospătăm / În cămara Soarelui / Marelui / Nun și stă.“), prezentă de la nivel de vers („Numisem nunții noastre-un burg“) la nivel de temă și într-o serie de ipostaze: **nunta** neînfrățită, imposibilă, din **Riga Crypto** și **Iapona Enigel**, **nunta** ca început absolut, în **Oul dogmatic**; „Că vinovat e tot făcutul / Și sfînt, doar nunta, începutul“ sau **nunta** degradată, redusă la aspectul pur fizic, în **Uvedenrode**: „Incoroarăto poftă, / uite o față: / Lunecă o dată / Lunecă de două ori / Ori pînă la nouă, / Pînă o-nfășori / În fiori usori, / Pînă-o torci în zale / Gasteropodale.“

Că acest ciclu este plasat în centrul cărții nu e întimplător. Este vorba de ideea de centru, la care se ajunge după un parcurs inițiat. Și cum între cunoașterea senzorială și cea intelectuală nu există relații obligatorii de succesiune, oricare din ele poate duce la adevărata cunoaștere, cu condiția de a nu disorețel, de a nu neglija drumul alternativ, absolutizîndu-l pe cel propriu.

Și atingerea acestui Centru de către poetul Ion Barbu poate fi considerată un analog al desăvîrșirii atinse de doctorul Zerlendi al lui Mircea Eliade — unul dispăre din lumea concretă, mutîndu-se în Shambala, celălalt lasă în urmă poezia, intrînd în tărîmul Matematicii.

Romulus Bucur

LIMBA ROMÂNĂ

„Dă-mi fiecare deget...“

FAPTUL că așa-zisele variante fonetice ale unui cuvînt, fără să-i modifice înțelesul, sună totuși în conștiința lingvistică a vorbitorilor, „altfel“ decât forma lui literară, pledează convingător pentru extinderea conceptului de sinonimie, de la vocabular la toate celelalte compartimente ale limbii: fonetică, morfologie, formarea cuvintelor, sintaxă, frazeologie. Într-adevăr, identitatea semantică dintre seară și sară nu exclude o anumită rezonanță sui-generis, pe care varianta populară — în speță: sară — o stîrnește în sensibilitatea noastră, mai ales cînd disponibilitățile ei afective sînt valorificate de un mare scriitor. Într-o asemenea lumină, o eventuală comparație între seară și sară, pe de o parte, și perechile de sinonime lexicale propriu-zise (**praf — colb**, **sofie — nevastă**, **prizonier — amic** etc.), pe de alta, devine, cred, îndreptățită.

Mă voi strădui să ilustrez și să nuantez aceste afirmații supunînd unei succințe analize un vers din poemul eminescian **Sara pe deal**. Iată strofa căreia el îi aparține: „Și osteniți oameni cu coasa-n spinare / Vin de la cîmp; toaca răsună mai tare, / Clopotul vechi împlie cu glasul lui sara / Sufletul meu arde-n iubire ca para“. Și strofa, și poezia întregă sînt adiate de un duh arhaic. Buciumul, turmele, fluierul, coasa, toaca și clopotul, cumpăna „de la fîntînă“ — iată toți atîtea „obiecte“ ale vechimii, numind datini ce izvorăsc din veacul de demult. Iar detaliile peisagistice se intruchipea-

ză în forme de „prezent-etern“ ale unor verbe care exprimă mișcările de **toacea-una** ale astrilor și ale altor elemente din natură: „Stele [...] scapără-n cale“, „Luna pe cer trece-așa sîntă și clară“, „Stelele nasc urmezi pe bolta senină“; „Apele plîng, clar izvorînd în fîntîne“, „Nourii curg, raze-a lor șiruri despice“. Cît despre epitetul **vechi**, el adinește și consolidează impresia generală a unui timp greu sondabil, adunînd, într-o vigoareasă troică semnificativă, aspecte numai aparent disparate ale peisajului: **Streșine vechi**, **Clopotul vechi**, **Vechiul saicim**. Grupurile citate ocupă, citeștrele, aceeași poziție-vedetă, în fruntea versurilor respective, desfășurîndu-se pe același spațiu, anume pe primele lor patru silabe și fiind energic reliefate prin „pauza“ care le urmează. Această pauză este, la rîndu-i, cu atât mai netă cu cît cezura se cascadează între două silabe accentuate (**Streșine vechi** // **căsele**; **Clopotul vechi** // **împlie**; **Vechiul saicim** // **Ăst-fel**), fiind agravată, ultima oară, de consumarea unității sintactice, marcată, grafic, prin semnul de punctuație corespunzător [.]

Dintre cele trei expresii amintite o atenție specială merită **Clopotul vechi**: așezat într-o perspectivă mai largă, însoțitorul și crainicul marilor răspîntii ale vieții devine, la Eminescu, unul din simbolurile „vechimii“ înseși. Dimensiunea verticală a istoriei o dobîndește mai cu seamă un **anume clopot**, cel evocat de poet în fragmentul dramatic **Alexandru**

Lăpucșeanu, de care se leagă un atîngător eres popular: „Eram tineri pe atunci, eram singuri, eram șapte, / Noaptea era-n toată lumea și la Putna era noaptea. / Se sfîrșise și prohodul, se-ncheiase de mult ruga / Doar suna adine și dulce și din vreme-n vreme Buga, / Clopotul lui Ștefan-Vodă, ce cînd vremea se schimbă / Mișcă neatinș de nime, rar, profeticea sa limbă“. Obsedați de ecorile „clopotului Buga“, sîntem, parcă, isoiți să convertim, în „timp adinc“, „departele fizic“, de cite ori ne întîmpinăm cu asemenea versuri: „De departe-n văi coboră tingușul glas de clopot.“

Într-un atare context și într-o atare atmosferă, sinonimele fonetice neliterare împlie și sara — cel dintîi: regional și aproape ieșit din uz: cel de al doilea: popular — se instalează și se încadrează în chipul cel mai firesc în vers (**Clopotul vechi împlie cu glasul lui sara**), contribuînd substanțial și decisiv la înfrînarea acelei „brize arhaice“ care cutreieră textul întregului poem. De prisos să mai adaug că, în lumina acestor observații, vecinătatea nemijlocită, întîmpinarea dintre **vechi** și **împlie** incetează de a mai fi întîmplătoare...

Pe de altă parte, intrucît în **Sara pe deal** fonetismul neliterar împlie se ivește în miezul versului, nu la sfîrșitul lui, ar fi simplist și naiv să motivăm opțiunea lui Eminescu, în **Lucașfărușul**, pentru aceeași variantă veche, doar prin presiunea trancică a... rimei: „Cum ea pe coate-și răzîma / Visînd ale ei **împle**, / De dorul lui și inima / Și sufletu-i se **împle**“. Departe de a ne explica prezența variantei **împle** drept o consecință a intenției poetului de a intruchipa o rimă originală (cu **împle**), trebuie să o raportăm, mai curînd, la disponibilitățile ei sugestive, care își găsesc, pe tărîmul de basm al **Lucașfărușului**, un mediu prielnic de actualizare și valorificare artistică. De altfel, varianta **împle**, la diferite forme flexionare, pătrunde și în proza literară eminesciană, unde nu mai poate fi invo-

cată nici un fel de constrîngere. Cezara: „numai luna lunicînd pîntre nouri **împlea** noaptea de vis“; „Soarele stăpînea cerul și **împlea** sinul mării cu lumină“.

PLEDEAZĂ cauza sinonimelor fonetice și dubletele **deget-dești** (**dești**), care se perindă în versurile lui Tudor Argeșel. În **Cîntare omului**, unde poetul slăvește isprăvile săvîrșite de **mina-minune**, singura formă admisă este cea literară: „Dă-mi fiecare **deget**, din cinci, să-ți-l sărut, / Și ție, față zveltă, care-nvrtești în aer, / Ca o sîrlează, fusul pe firul tors din caer, / Și ție, străduitul cu palma grea și tare“; „Și meșterul Manole visa o minăstire, / Dar cine-a scos-o vie din moartă-nchipuire? / Cinci **degete**-ale dreptei și cinci din mina stîngă / Putuseră s-o-nalte și-ursitele să-nfrîngă“ (**Să-ți-o sărut**). Dar, în ciclul **Flori de mucigai**, **mina** incetează de a mai fi privită ca minune, ca floare, ca stea („Ți-o-nțorc pe dos și față și nu mă pot supune / Să cred că floarea asta, ce-o țiu, nu-i o minune, / O-aseamănam cu-o floare, dar seamănă cu-o stea“). Acum **mina** nu mai creează, ci lovește, desfigurează, distruge. „Degetele“, pe care poetul ar fi dorit să le sărute, devin acum „dește“: „spămoase, respingătoare. La **popice**: „Lungîndu-se scurtul, cel lung s-a cocosat / Și furnicau toți ochii, fierbinți. / Încă un pumn! / Dar fu primit în dînti, / În ascuțitul colților ciunești, / Și zdrelit ca de dăți, la **dești**“. Asprimea sonoră a unor termeni (**zdrelit**), susținută de aliterații („În ascuțitul colților ciunești“; „dînti... ca de dăți, la **dești**“), apoi zvicnirea celor șase cuvinte monosilabe din ultimul vers (**Și, ca, de, dăți, la, dești**), într-un ritm gîfuit-suitar, „colaborează“ cu vulgaritatea variantei **dești**, întîind, fiecare în parte dar mai ales toate laolaltă, duritator, pe deplin motivată artistic, a imaginii.

G. I. Tohăneanu

În replică

CITĂ vreme a fost polarizată în jurul unor cenacluri de prestigiu („Cenaclul de luni“, „Junimea“ din București), promoția '80 a făcut dovada unei remarcabile coeziuni. Mentorii, doi critici de direcție (Nicolae Manolescu și Ov. S. Crohmălniceanu), au forțat intrarea, „în bloc“, a tinerilor scriitori, le-au sprijinit debutul și au purtat o campanie de presă întru impunerea lor. Între tinerii autori existau diferențe destul de sensibile de valoare. Pe de altă parte, în provincie se manifestau poeți și prozatori la fel de buni, dar care nu s-au bucurat de tratamentul colegilor din București. Explicația nu trebuie căutată, așa cum s-a făcut, la timpul respectiv, într-un partizanat îngust de club, ci în neputința omenească nu numai a celor doi critici, dar și a editorilor din capitală, de a acoperi tot spațiul cultural. Va trebui să ne aducem aminte și de campania purtată de **Săptămîna împotriva poezilor tineri**. „Judecata de apoi a poezilor“ era o judecată a celor în viață și, nu întâmplător, a celor mai tineri, la care insurgența se manifesta într-un nou limbaj. Niciodată inocentă, „Judecata de apoi...“ atrăgea atenția conducerii de partid, Consiliului cultural și educației socialiste, asupra unor nume. Cărțile trimise la tipar erau citite de câteva ori, multe din ele erau blocate, altele — doar mutilate. În contextul acesta, rubrica pe care a ținut-o Traian T. Coșovei în **Suplimentul literar artistic al „Scintei tineretului“** a avut un efect benefic. Suplimentul era al unui ziar politic de primă importanță, aflat sub patronajul indirect al lui Nicu Ceaușescu. Traian T. Coșovei a recenzat acolo cele mai multe dintre cărțile colegilor de generație, indulgind, în felul acesta, suspiciunea autorităților față de o promoție ce se arăta incomodă.

Voi limita discuția la poeți. Cartea lui Traian T. Coșovei, **Pornind de la un vers**, reunește articolele publicate în SLAST. Fără să fie o „panoramă“ a poeziei tinere, cartea își propune o radiografie a poeziei ce s-a scris, în jurul anilor '80, de poeții promoției, dar și de alții, tineri încă la mijlocul deceniului trecut. Eugen Simion a operat o selecție destul de riguroasă în **Scriitori români de azi, IV**, fără să facă, însă, un istoric al generației. Trei lucrări de sinteză, anunțate în câteva planuri editoriale, nu au apărut nici pînă acum. Prima dintre ele, cea a lui Radu G. Teșosu, avea în vedere și proza și critica.

Traian T. Coșovei, **Pornind de la un vers**. Editura Eminescu, 1990.

Cea de a doua, redactată de Ion Bogdan Lefter, se voia o monografie a „Cenaclului de luni“. Ultima, și în manuscris, aparține lui Mircea Mihăieș. Mai știu că, în paralel, i s-a cerut și lui Dan C. Mihăilescu să facă un sumar pentru **Istoria literaturii române** editată de Academie. Timpurile au vrut ca prima carte dedicată promoției '80 să fie aceea a lui Traian T. Coșovei. Colegul de pagină, Alex. Ștefănescu, spirit polemic, un critic fără menajamente, a

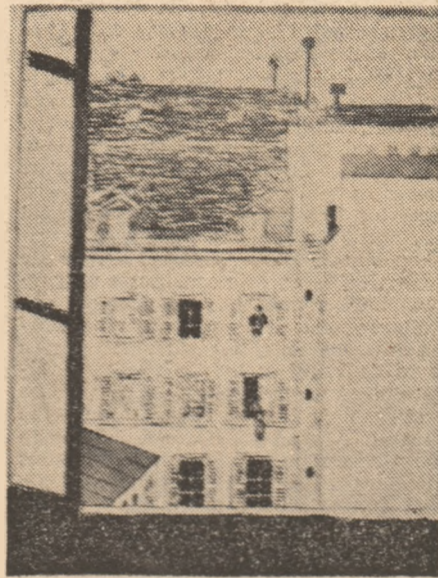
Poezia ca jurnal. În general, titlurile, după un obicei mai vechi (dar nemărturisit) al autorilor de sinteze, se inspiră din **Istoria...** lui G. Călinescu, unde arbitrarul ținea de o ordine a metaforei și de arhitectura epică. Voi mai da un exemplu: Nichita Danilov și Aurelian Titu Dumitrescu sînt reușiți sub genericul **Doi poeți expresioniști**. La Nichita Danilov, metoda expresionistă e una din dominante. Dar în poezia lui Aurelian Titu Dumitrescu, Traian T. Co-

CAMILLE PISSARRO : Rue Malpalu, Rouen (1885)

comentat **Pornind de la un vers** cu o îngăduință neobișnuită în cazul lui.

N-am stat să verific dacă textele reiau în întregime serialul din fosta publicație pentru tineret, nici dacă în carte nu apar și adăugiri datorate ediției. Ce se remarcă de la bun început, este faptul că articolele nu sînt publicate în ordinea apariției lor. Poeții sînt re-grupați, într-un efort de sinteză. Majoritatea poezilor de la „Cenaclul de luni“ este cuprinsă într-un capitol aparte, deși, chiar și în rîndul lor, au apărut, în ani, diferențe notabile. Un alt capitol se intitulează **Biblioteca din nord**, după titlul unui volum de Aurel Dumitrescu. Daniel Corbu, un alt poet „din nord“, e introdus în secțiunea **Poezia în scenă**. Lucian Vasiliu, și el „poet din nord“, e așezat alături de Gabriel Stănescu, de Cornelia Maria Savu, de Virgil Mihaiu și de Constantin Drăcsin, sub un generic în care nu știu cine dintre poeții de mai sus se poate recunoaște :

PIERRE BONNARD : Fereastră (1895)

șovei descoperă „numeroși afluenți suprarrealiști“. În ce mă privește, aș fi preferat o onestă culegere de foiletoane, în locul acestei sinteze improvizate.

Cea de a doua rezervă se referă la titlul cărții. „Pornind de la un vers“, Traian T. Coșovei încearcă să circumscrie universul fiecărui poet. Metoda e de inspirație structuralistă și a fost folosită admirabil de Nicolae Manolescu în **Arca lui Noe**. Așa cum, pentru a pătrunde în universul unui roman, e suficient să decupezi un fragment în care se oglindește întregul, pentru a cuprinde spațiul unui volum de poezie, e suficient să deschizi poarta unui vers. Construcția critică se edifice pe intuiție, dar și pe forța de a descoperi, precum Genette în cazul lui Proust, „nucleul generativ“ al operei : „Marcel devine scriitor“. Or, foiletoanele lui Traian T. Coșovei nu au nimic în comun cu estetica generativă. Titlurile sînt decorative, ca în mai toate recenziile care

împrumută, în presa de toate zilele, un vers al autorului.

În sfîrșit, mai înainte de a trece la o sumară analiză a limbajului critic, să ne oprim la judecata de valoare. Să citim cîteva din sentințele critice: „...cele două volume (...) dau profilul viguros al unui poet (Dinu Flămînd, n.n.) de o remarcabilă inteligență și sensibilitate, situîndu-l pe autor la altitudinea maximă a ierarhiilor literare“; „Emisferele de Magdeburg impun autoritar o poezie de primă importanță...“; Grete Tartler are „vocea amplă, distinctă a uneia din cele mai talentate poete contemporane“; „Liliana Ursu reușește să aducă din adîncul universului său interior coralii unor meditații originale și profunde“; „poezia lui Constantin Preda aprinde steaua unui nume și a unui destin în care am deplină încredere“; „Aurelian Titu Dumitrescu este, fără îndoială, un poet autentic“; „Ioan Morar este un poet de mare forță a cărui singurătate se va contura răbdător în timp“ ș.a.m.d. Exemplele pot să continue. Poetul renunță la limbajul metaforei, împrumută toate ticurile foiletonului critic, practicînd o foarte stranie **captatio benevolentiae**. Traian T. Coșovei scrie în complicitate cu autorii pe care-i comentează, transformîndu-i în aliați ai discursului critic. Cum nu vreau să-l suspectez de lipsă de gust, prefer să văd în nivelarea de valori pe care o practică un gest interesat.

Traian T. Coșovei e cu adevărat critic nu atunci cînd operează cu mijloacele consacrate ale foiletonului, pe care le manevrează stingaci, ci atunci cînd se întoarce la limbajul poeziei, la unghiul subiectiv, la receptarea consanguinară : „Poemul de acum al lui Vișniec poartă cu sine cîte puțin din albastrul neliniștit al lui De Chirico, puțină rumoare de bistro, à la Prévert, norii împinși de curenții subconștientului ca în pinzele lui Magritte, filfii-tul de aripi de ingeri (cînd blînzi, cînd agresivi) amplificat de o expresie halucinantă, transpus cu mijloacele imagistice ale unui Hitchcock al versului...“

Val Condurache

PREPELEAC TREI

Măiestria diavolilor

MAHOMED, așadar, mișcat, îi dă lui Argineanu o șansă. O ultimă șansă. Să lupte, singur, contra tuturor. E cum l-ai trimite pe unul la moarte sigură, mai și zicînd pe urmă că ai fost generos cu el... Cuceritorul Bizanțului însă nu cunoaște resursele acestui Hercule valah.

Argineanu incalcă, sărută sabia, apoi își îndreaptă ochii spre Mahomed, strigînd, cam așa : Sultane, m-oi fi crezînd dumneata pe mine nebun și un lăudăros, dar te poftesc să dai ordin trupelor dumitale să mă atace, și veji vedea, în orice caz, eu îți mulțumesc dinainte pentru omenie !... (Aici țipase cațanonul, căpitanul Alazonios, — bravo, Argineane, imi placi ! așa aș fi făcut și eu, — mercenarul, necunoscinđu-și lungul nasului).

Acest cîntec al saptetea e serios, nemaiîntînd vorba de acei văicăreți aliați de ocazie... Putem zice, o baladă în lege, **Balada lui Argineanu**. Epica ei merită a fi desfășurată, și o vom face stringînd-o în chingi, urmărînd numai cavalcada vorbelor : Viteazul se repede în turci, sare, surpă, aleargă, calcă, străpunge, rupe, taie, sfarmă, strigă la ei, injură, iar sfericecă, scapă de ei, gonește, îi lasă în urmă de izbeliște, calul nu-și mai înteește, se oprește, privește...

...De pulbere și sînge improșcat
Cu trupul întreg nevătămat...

VLAD încă nu l-a dibuit. Cu un asemenea combatant, n-ar mai fi fost nevoit să recurgă la tactici viclene și la terorism. Metoda sa rămîne atacul prin surprindere și celelalte mijloace, nu prea cavaleresti, sănătoase însă și eficiente, ale lumii a treia, eternă, de cînd lumea.

Cînd copacul umbre lungi aruncă, pe inserate, el își adună oastea, o pune pe trei coloane. **Erudițianul** pretinde că nu citise nicăieri că ar fi fost trei, în rest admite că e istorie adevărată. Muntenii înaintează astfel pe furiș impresurînd poziția turcească, și, după căderea întinericului, păcătînd străjile,

Intră cu năvală acoperită
În tabara pagină auorinită.

Masacru. Fiecare pe unde trece,
sommul dulce-l mută-n moarte rece.

Căpitanul Alazonios iar se arată sceptic. E greu de crezut că muntenii pătrunseseră în tabără pe nesimțite, avînd în vedere faptul că țaberele de regulă pun străji, care ar fi dat imediat alarma. Ca ofițer, cunoaște această elementară măsură de protecție. **Mindrii** însă opinează că turcii vîzînd că muntenii nu ies la bătaie, se lipsiseră de străji sau pur și simplu străjile se culcaseră fără grijă, — părerea naivă a unui civil.

CA ZEIÎ din Olimp, forțele cerești
ceștine se amestecă și ele în conflict.

Turcii sînt încercuți. Încearcă să scape, intră în panică, însuși Mahomed se vede încolțit, gata să fie prins. E prima lui înfrîngere, europeană. Asaltul este atît de puternic, incit sultanul crede că are de a face cu oști numeroase, vitejia muntenilor și tactica lor de invăluire sporindu-le parcă numărul. Zadarnic intervine Satana aruncînd asupra protejaților săi, musulmanii, o ceată artificială, ca să scape. Arhanghelul Mihai ripostează și dă ordin cetelor ingeresti să atace direct drăcimea. Armele lor, în afara paloșelor de foc (laser), sînt : Crucea, evangheliile sfînte, moaște, mătânii, posturi și sărîndare, rugi, miruri, paraclise, liturghii canoane, aghiazme, tîmiiie...

Toț felul de artilerie cercescă
Ca pre vrăjmaș să biruiască...

Confuzia-i mare. Dar unde e Mahomed ? El încerca acum să scape, pe unde-i mai scurt, mai aproape. Înconjurat de o ceată deasă, se strecura și el pe indelete pe unde moartea era mai rară. Avu noroc. Dacă încăpea pe mîna lui Tepeș, ce țeață i-ar fi ales ?...

Așa scapă de oștile române
Mahomed acoperit de rușine.

Eminescu l-a ales pe Mircea cel Mare ca simbol al rezistenței naționale. Bătălia de la Rovine este și mai veche, e drept, iar modestia, întelep-

ciunea bătrînului voievod par mai potrivite stilului autohton. Acest nebun de Vlad însă a supralicitat deodată calitățile nației, propunîndu-i un mod de a trăi și de a lupta care îi întrecia cu mult și firea și posibilitățile. Nu sînt sigur, dar cred că și lui Cioran i-ar fi plăcut să fie steticul lui Vlad Tepeș. Domnitorul care dădea vieții rigoarea și logica destinului asumat.

DIABOLIMEA fuge îngrozită, cîrgînd după ea un potop de aghiazmă, de apă sfințită... Numai Mamona reușește o diversivune, momîndu-i pe învingători cu lucruri scumpe, să prade, să le abată atenția, spre a le da turcilor timp să fugă.

Așa se explică de ce o parte a oștii dușmane scapă de la dezastru în acest timp, Vlad...

Fringe, taie ce înainte vede
Surpă, răstoarnă, calcă, străbate,
Și nu-i virtute, nici țarie
Să-i contenească, sau drum să-i ție...

Curios, Argineanu nu apare, deși epica aceasta îi seamănă. El e un solitar însă. Balada, dacă-i baladă, iubeste singurătatea.

Ce păcat ! Degeaba atîta voință și dirzenie, degeaba atît eroism... Cînd își viră dracu' coada ! Și nu ne aflăm decît în secolul cincisprezece și pînă la noi mai e...

Cu manevre, manipulari demonice,
biruința se înjumătățește, mulți din
cei combătuți scapînd...

Dar ce folos de atîta vitejie
Cînd scăpare avu mare parte
Prin a diavolilor măiestrie !

Constantin Ţoiu

Pledoarie pentru cartesianism

COMPOZIȚIA cărții lui Ion Papuc, intitulată **O teorie a libertății azi și apărută la Editura Eminescu**, este eterogenă. Împărțită în două capitole: **Considerații actuale și Din istoria ideilor**, ea cuprinde recenzii și eseuri, alături de comentarii de texte filosofice (cu predilecție Descartes, Platon și Aristotel). Ceea ce dă unitate cărții, de altfel alcătuită din eseuri disparate, este instrumentul de abordare a textelor comentate: perspectiva etică, în care se cuprinde și atitudinea politică, înțeleasă ca „artă de a-ți identifica destinul propriu cu destinul celor de un neam cu tine.“ Prima-tul titlului asupra esteticului este principiul organizator al cărții. În virtutea acestuia, Ion Papuc va aduce în discuție personalități care nu au făcut rabat de la morală. Citind cu atenție, descoperim că abaterea discuției asupra lui Bălcescu, Eminescu, Stere este un demers coerent. Insistând asupra rolului socio-politic al acestor personalități în istoria noastră, Ion Papuc le descoperă ca notă comună atitudinea anti-rusească, manifestată mai devreme sau mai târziu. Având ca antecedente „testamentele politice“ ale lui Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare, care după luptele împotriva turcilor, au sfârșit prin a închina țara cu îndemnul: „...să nu ai încredere decât în turc“, Bălcescu va fi promotorul teoriei **Capitulațiilor domnești către Înalta Poartă** (susținând că otomanii au garantat întotdeauna o independență limitată Țărilor Române), teorie pe care o va relua Eminescu în contextul proclamării Independenței din 1877. În lumina cunoscutelor aserțiuni ale lui Eminescu privind orientarea ro-

Ion Papuc, **O teorie a libertății azi și alte însemnări**, Ed. Eminescu, 1990.

mănilor în politica externă este văzută și atitudinea lui C. Stere, din timpul primului război mondial. Basarabean de origine, C. Stere presimțea că alianța noastră cu Antanta ne poate costa pierderea teritoriilor de peste Prut. După înfrângerea nemților, în culisele politice românești s-a speculat poziția lui Stere din timpul războiului, acesta fiind calificat drept „trădător de neam și patrie“. Intuițiile lui Stere, care considera că alianța cu Rusia duce la deznaționalizarea noastră și la „întoarcerea spre Asia“ sint valabile și astăzi.

La Nicolae Iorga, Ion Papuc apreciază „preocuparea exclusivistă pentru morală“, care îl definește ca istoric. Înțelegând prin politică „puterea de a te solidariza cu alții“, îl apreciază pe istoric ca fiind „mai întemeiat politic decât toți cei care au zămbit superiori privind-i inabilitatea cu care străbăteau culoarele politice“. Pe de altă parte, Iorga este considerat precursorul unei atitudini „care propune delimitarea noastră de Occident și exaltarea unei apartenențe răsăritene“ și care se va desăvârși în lucrările unor gânditori din perioada interbelică, dintre care îi citează pe Lucian Blaga și pe Nae Ionescu. Afirmă că filosofia lui Blaga „ne atribuie nu o dată nouă românilor o sfidare a istoriei și propune apologia unei cunoașteri de peste rațiune. Extrema reacționară a acestui curent — continuă Ion Papuc — este reprezentată în tentativa metafizică a lui Nae Ionescu“ (N. Iorga — precursorul). Oroarea de irațional, schițată aici, este cel mai clar manifestată în esul intitulat **Morbul inișterilor**. Tot ce ține de domeniul iraționalului este considerat „otrăvă spirituală“, începând cu mistica orientală și venind pînă la hermeneutică. Socotind, în mod eronat, „procedeul tipic al hermeneuticii“, ca fiind

acela de „a citi totul invers, cum ai întoarce o mânășă“, Ion Papuc privește demersul hermeneutic restrictiv — prin prisma politicii și a moralei —, arătându-se înspăimîntat de spectrul „diversiunii“ și „iresponsabilității morale și politice“ pe care crede că le presupune hermeneutica. „Lectura“ inițiată este condamnată în principiu.

Ca o contrapondere, capitolul al doilea al cărții va cuprinde, în cea mai mare parte a lui, apologia raționalismului cartesian, propus ca doctrină morală și politică, în dauna strădaniilor filosofice la care a fost martor secolul nostru. Dintre acestea, existențialismul este cel mai blamat. Ion Papuc polemizează aici cu câteva construcții politologice care provin din raționalismul cartesian și aparțin unor gânditori contemporani: Jean François Revel, André Glucksmann și Pierre Guenancia.

Atitudinea cartesiană a lui Ion Papuc, valabilă pe teren politic, devine inoperantă în domeniul literaturii. Titlul eseului **O lume care se duce delimitază literatura situată „între Lautréamont și Șașa Pană“**. Pot să accept că Ion Papuc nu are apetență pentru avangardism și modernism. Ceea ce mă nedumerește este că propune alternativa „Vasile Alecsandri, George Coșbuc și toți ceilalți“, pe care îi consideră „marii clasici ai literaturii române“. Polemizind cu manifestele avangardiste, scandaloase prin natura lor, Ion Papuc alunecă și el în cursa de a nu accepta poziția părții adverse și încearcă să impună opțiunea sa tradiționalistă ca unică și definitivă.

Ocupindu-se de exegeza eminesciană, în esul **Nemuritor și rece**, exegetul se pronunță împotriva lecturilor moderne ale poeziei lui Eminescu. Regretînd că cercetarea critică nu a urmat drumul deschis de Maiorescu, Perpessicius și

Călinescu, Ion Papuc pledează pentru antume, din convingerea că intenția poetului ar fi fost să le înfățișeze pe acestea publicului. Finalul eseului exprimă această idee: „Căci dacă am putea afla direct de la Eminescu opinia de azi a nemuritorului poet, cine ne-ar putea contrazice în convingerea că el stă nemișcat în vecie în opțiunea pentru imaginea pe care autorul Criticilor a dăruit-o despre el“.

Nu aș fi atît de categorică, pentru că nu trebuie să uităm că selecția poemelor apărute antum nu a fost făcută de Eminescu, ci de mentorul Junimii, care avea mari rezerve față de efectele noi în poezie, fie ele parnasiene, simboliste, puriste.

În esul intitulat **Biografia lui Blaga în dispută**, Ion Papuc se pronunță împotriva romanțării tendențioase la care e supus biografia poetului în romanul **Caloianul** de Ion Lăncrănjan. Mihai Beniuc e evocat ca unul care „și-a făcut o consecvență de o viață din denigrarea poetului“. În partea a doua a eseului, autorul pune în evidență importanța Cercului literar de la Sibiu în realizarea operei de popularizare a lui Blaga.

În ciuda citorva concesii făcute raționalismului, prin exagerarea impactului acestuia în literatură, „teoria libertății azi“, sprijinită pe cartesianism, este lucidă și viabilă, o platoșă împotriva dictaturilor și totalitarismelor secolului nostru, care și-au aflat ideologiile în doctrinele iraționaliste. **O teorie a libertății azi** este mărturia unui om care a cunoscut aberația unui sistem bazat pe o ideologie irațională și anti-umană.

Fevronia Novac

CARTEA DE PROZĂ

Schimbare cu 360 de grade

SCRITORUL Vasile Petre Fati se reîntoarce la proza scurtă. El este poetul care a atins și faza romanului sau, fixându-ne un reper median, romancierul care a început prin poezie și care, iată, face și popasuri repetate în zonele genului scurt. Cronologia este însă mai puțin importantă și poate deveni chiar înșelătoare. În măsura în care creează imaginea unui Fati instabil, aflat într-o căutare dezorientată a „glasului“ propriu. Nu de instabilitate e vorba, ci mai degrabă de virtuozitate. Personalitatea autorului, demult construită și distinctă, se exprimă aparte indiferent de forma literară abordată, iar oscilația mai recentă între nuvelă și roman nu înseamnă neapărat și o oscilație valorică. Nu cred că nuvela este numai o etapă preliminară, un simplu stadiu premergător romanului, și nici că romanul (cum spunea Borges) ar fi, din contră, o nuvelă diluată fără rost, siluită de interstii digresive inoportune.

Argumentul cel mai bun îl reprezintă aici chiar noul volum de povestiri, **O doamnă la marginea orașului**, cărui nu-i lipsește decât orchestrarea secvențelor sau a figurației pentru a fi perfect comparabil cu **Un om în cimp**, de exemplu, romanul din 1989, unde valoarea întregului se menținea prin valoarea fiecărui capitol în parte și unde fiecare capitol ar fi putut funcționa individual ca... povestire (sau schiță). Construcția cărților lui Fati, prin juxtapunerea unor momente rupte, prin adăugarea dezinvoltă, aproape igenuă, de secvențe rotunde și importante chiar luate izolat, face mai loială (mai relevantă?) punerea în relație a romanului nu cu o nuvelă, ci cu un volum de

nuvele (povestiri). Implicit, cota complexității ne va apărea drept constanță. Senzația de evoluție pe care o presupune urmărirea în timp a succesiunii scenelor din roman va fi compensată în **O doamnă la marginea orașului** prin diversitate, prin lărgirea spațiului de cuprindere. Va fi o lume pestriță, cu ceritoare, ancorată strict în cotidian și plasată fie în prezent, fie, cumva nostalgic, în anii interbelici. Savuroasă chiar și prin inventarul ei, cartea surprinde însă în principal prin mișcarea cuvintelor și a personajelor.

Prozele lui Vasile Petre Fati respiră un aer pregnant liric, arta prozatorului intervenind în momentul degajării acestui lirism din surse paradoxale. Uzînd de fraze simple și clare (uneori în nota de nonșalanță a nuvelei moderne americane), autorul reușește mereu să emoționeze. Accentul cade pe verb, dar atmosfera continuă să fie una „sentimentală“; cu alte cuvinte: liricul reușește să fie exprimat prin mijloace epice. În mod surprinzător, scriitorul construiește deci „elemente“ pe seama verbelor și nu a elementelor descriptive (redușe aici la minimum), conferind cascadele de acte banale, mici conotații lirice neașteptate. Se poate ca simplitatea să fie prin natura ei lirică și să subordoneze povestirile atît de strîns narative mai puțin acțiunii și mai mult unei poezii a gesturilor (aleg un exemplu la întâmplare: „Se pieptănase pînă seara tîrziu, o durea țeasta și piepicica, dar se pieptănă așa cum trebuie să se piepte o femeie înainte de naștere și seara căzu moartă de oboseală, de atîta pieptănare“. Sau: „Băgară de seamă, într-adevăr, că Monumentul era în curs de a fi refăcut și, deci, oamenii aveau dreptate; priviră în dreapta, priviră în stînga, fără folos“).

Mișcarea generală a personajelor

subscrie indirect acestei liricități paradoxal narative, ba chiar o omogenizează, o permanentizează, reconsiderînd liric pînă și momentele izolate de sarcasm, de absurd sau comic. În majoritatea povestirilor, personajele încearcă (sau pare că le este dat) să schimbe ceva din viața lor, să iasă dintr-o anumită stare (boală, plictiseală, tristețe, indiferență, tabiet, culpă etc.). Ele par să se transforme și totuși nu o fac într-adevăr; par să se modifice și totuși nu ajung decît la o pseudo-evoluție; se plasează pentru scurt timp pe traiectoria noi, trăiesc accidental ineditul pentru a se întoarce în cele din urmă la starea inițială. Pe scurt, personajele se schimbă și nu se schimbă, sau, dacă vreți, suferă o schimbare cu 360°: un funcționar vrea să scape de cotidian, nimereste într-un grup de actori volubili, apare chiar și pe scenă, revenind către sfîrșit la praful biroului și la liniștea plimbare de seară; un căruțaș își culege drumeții care-i povestesc cîte ceva și care, apoi, dispar așa cum veniseră etc. În povestirea ce dă și titlul volumului, schimbarea cu 360° se produce simultan pentru ambele personaje: doamna „de la marginea orașului“ încearcă să se sinucidă, este salvată de la înec de paznicul debarcaderului, pentru ca, în final, ea să rămînă aceeași necunoscută, iar el — același om singur.

De remarcat este că prozele lui Vasile Petre Fati creează această ciclicitate fără să pară deloc că merg pe tiparul construcțiilor rotunde, în care scenele de început și de sfîrșit ar coincide. Mișcarea este mult mai originală. Personajele ni se dezvăluie treptat, fiecare nouă secvență adaugă un rețuș portretului lor și abia în final, cînd conturul

este complet, cititorul poate cu adevărat să-l contemple și să observe cu surprindere că pe întreg parcursul „acțiunii“ eroul nu a evoluat pe o direcție radical nouă, nu a reușit, adică, să se transforme.

Deși nu apare nicăieri explicit, e probabil ca personajele lui Fati să nu fie lipsite de memorie. Tentativele lor sînt sortite ratării, dar amintirea acțiunilor poate lucra în continuare, ascuns. De fapt, asta ar însemna și schimbarea cu 360°: un eșec în planul experienței dar și o modificare intimă, invizibilă pentru un ochi exterior. Este vorba despre o interioritate implicită, presupusă care lasă puncte de suspensie în urma fiecărei povestiri și care, pe de altă parte, reîntărește acea inflexiune a verbelor lirice de care vorbeam mai înainte.

O doamnă la marginea orașului devine așadar semnul unei fermecătoare sinteze, o carte în care răzbate vocea inspirată a unui prozator poet.

Claudiu Constantinescu

Epistolar Vianu

N-O SĂ POLEMIZEZ aici cu acei care, de la o vreme, se încăpăținează să-l conteste moral pe Vianu, considerându-l numai un colaboraționist. Astfel de rechizitorii totova sint nedrepte și, îndrăznesc a crede, efectiv iresponsabile pentru că țin să se să izgonească din spațiul nostru spiritual mari valori fără de care cultura română a secolului nostru e de neconceput. Pentru generația mea, acum hexagenară (nu numai pentru ea), Vianu, Călinescu, Ralea au fost directorii de conștiință, fără de care am fi răătăcit debusolați. Ei, prin scrisul lor, ne-au fost stelele călăuzitoare, ne-au fost profesori și proteguitori, ajutându-ne să ne regăsim în eternitatea faptului cultural. Fără ei am fi fost altfel sau n-am fi fost deloc. Dreptatea și recunoștința se vor ofeli conștiințele pentru a le apăra memoria de furia demolatorilor.

E o mare bucurie să pot semnala, într-un comentariu, apariția, în aceste vremuri de mare criză, a cărții, a unui nou volum (al 14-lea) din ediția *Operele* lui Vianu. Această ediție, inaugurată în 1971 de elevii profesurii, a avut o existență numai aparent accidentată. Rind pe rind, unii dintre editorii (dnii Matei Călinescu, Sorin Alexandrescu, Gelu Ionescu) au părăsit țara, stabilindu-se în străinătate. Mereu s-a găsit altul care să continue lucrul. Dl. George Gană a rămas, și după 1983, (când s-a desfășurat dl. Gelu Ionescu), factorul statornic, ducând mai departe (fusesse și coeditorul volumelor 10 și 11) munca pentru apariția volumelor 12 și 13. Acum torța a fost preluată de dl. Vlad Alexandrescu, nepotul marelui călăuzitor, care, în două sau trei volume, va edita corespondența emisă și primită de Vianu. E în uzanța unei ediții critice să se încheie cu publicarea corespondenței încit era firesc, și în acest caz, să se respecte regula.

Volumul pe care-l comentez, cuprinde corespondența emisă, oferă o imagine, desigur fragmentară, despre o viață de cărturar, trăită printre cărți, bibliotecă și universitate. S-a născut în 1898 la Giurgiu în familia unui medic de origine evreiască prin tată) și din copilărie fusese prieten cu Dan Bărbulescu (viitorul poet Ion Barbu) și Simon Bayer. A rămas o prietenie de o viață. Adolescentul Vianu era o fire rezasată și studiosă, încercat de muze. A frecventat cercurile poeziei noi conduse de Macedonski și Ov. Densusianu, publicând în revistele acestora și la altele obscure, scriind și el o lirică în registru minor care n-avea șanse să-l impună. A trecut prin zbuciumul războiului din primul mondial (o vreme elev la Școala de Artilerie din Botoșani) și apoi s-a reluat studiile, trecându-și examenele la cele două facultăți la care era scris (Filosofie și Litere și Drept) și începuse să colaboreze cu articole și articole în *Sburătorul* și *Viața Românească*. Gîndul îi era la cariera universitară. Era apreciat de Rădulescu-Motru, de D. Gusti, de I. Petrovici, Densusianu. Dar n-avea doctoratul. Era frământat, neliniștit, trăind o acută dramă interioră ce amenința să-l prăbușească. A smuls din toropeală și în 1920 se ducea la Viena, audiind cursuri un seestrul (aici avea să se împrietenească cu Blaga și Nichifor Crainic, doctoranzii). A revenit la București, criza se instalase, voind să scape de ea prin pierderea unei cărți pentru care n-avea energie. Un efort de voință îl propulsează pe drumul său. În 1921 se afla

la Tübingen, unde pregătea, cu profesorul Karl Gross, doctoratul, muncind enorm, pînă la extenuare. Dar, nesigur pe viitor, continua să plătească, conștiincios, cotizația de membru al Baroului avocaților, deși nu practicase nici o zi avocatura. În noiembrie 1923 își luase doctoratul și în decembrie se reîntoarce la București. Dar rostul la universitate nu și-l găsisse încă. Era suplinitor al unei catedre de limba germană la Liceul Lazăr și îi cerea lui Ibrăileanu sprijin pentru a putea, eventual, pătrunde la universitatea ieșeană. Continua să scrie. În 1927, supărat, își retrage colaborarea de la revista *Gîndirea* și își pregătea, zorit, examenul de docență. De-abia în 1927, cu sprijinul lui Ion Petrovici, D. Gusti și Rădulescu-Motru devine docent, pentru un curs de estetică, la Universitatea din București și conferențiar în 1928. În 1924 publica *Dualismul artei*, în 1925 *Fragmente moderne*, în 1926 *Masca timpului*, în 1930 *Poezia lui Eminescu*. Muncea, în ritmul său, pînă la istovire, avînd și alte slujbe (la Fundația Principele Carol, la redacția Direcției Educației Poporului, la un liceu) și avea mereu, pe șantier, osteneala unor cărți la care tot cugeta. Dar situația în învățămînt nu se reglementa prin titularizare. Conferința sa era mereu vagantă, cînd pe lângă catedra lui Gusti, cînd la aceea a lui Motru, ținînd cursuri variate, parcă, unele, nedorite. Dar n-avea de ales. Situația catedrei sale avea să se definitiveze, prin titularizare, oricît ar părea de curios, de-abia în iulie 1944 (după 18 ani de carieră didactică) datorită stăruinței lui Ion Petrovici, ministrul Instrucțiunii în guvernul Ion Antonescu. Acesta deși, în iunie 1935, devenise membru corespondent al Academiei. Totul i-a venit cu greutate și după multă stăruință încorporată în operă.

S-a căsătorit, relativ tîrziu, în 1932 (la 32 de ani) cu Elena Irimescu (fiica vestitului fiziolog dr. S. Irimescu) și în 1934 i se naște, Ionel, primul copil. Viața i se așezase și începe să cugete la lucrările sale fundamentale. În 1933, *Influența lui Hegel în cultura română*, *Idealul clasic al omului* în 1934, *Istoria esteticii de la Kant pînă azi*, în 1934 și în 1934—1936 cele două volume ale monumentalei sale *Estetica* (care a cunoscut trei ediții pînă în 1945). Personalitatea i se rotunjise și își găsisse locul în ansamblul cugetării filosofice românești. A fost cel dintîi (pînă azi chiar singurul) tratat de estetică, apărut în România, de o valoare care întrecea, în substanță, *Știința literaturii* a lui Mihail Dragomirescu. Pentru că Vianu izbutise performanța de a privi și examina esteticul nu numai din unghiul de vedere al unui filosof ci și al unui prețuritor al valorilor artei. Vianu era deopotrivă, vreau să spun, și un critic literar și, de aceea, neopac, dimpotrivă, perfect receptiv față de fenomenul artistic. E, acesta, aproape un privilegiu de care nu au avut parte decît puțini esteticieni de marcă (unul dintre ei este, desigur, Croce). Și numai această dublă competență (unul e gustul valorilor autentice) conferă substanță unui sistem estetic. Să adăugăm concepția cumpănit raționalistă și istoristă a esteticii lui Vianu care a știut, în decenii agitate, să țină dreapta măsură între contrarii care se excludeau.

Vianu continua să fie acel mare muncitor, aglomerat continuu de proiecte și lucrări ce nu conțineau. Ținea cursuri din care se iveau cărți (unul va fi *Raționalism și istorism* din 1938, *Filosofia culturii*, 1944), colabora la cele mai importante publicații ale vremii și publica volume unanim aproape stimate. De mare interes — pentru că propunea un mod înnoitor de a înțelege, prin stilistică, literatura — se va do-

vedi a fi *Arta prozatorilor români* (1941) și, deși de alt ordin, *Transformările ideii de om* (1942). Pregătise, de asemenea, ediția *Operele* lui Macedonski, inaugurată în 1938. Iar studiul introductiv al lui Vianu constituia actul capital pentru recuperarea nedreptății unui mare poet. Scrisorile ne dezvăluie un om chinuit, hărțuit, ocupat pînă peste cap, neavînd timp de răgaz și odihnă. „La Sinaia — îi scria în noiembrie 1934 lui Ion Chinezu, m-am simțit adînc istovit, incapabil de-a mă reculege iar mai tîrziu au venit maldărele de corecturi și toate grijile imprimării celor două cărți care au apărut abia acum câteva zile. De atunci, obligațiile mele s-au ținut lanț”. Izbutise, în 1939, să-și cumpere o casă la Zamora și apoi au venit, grele, primejdiile războiului. În septembrie al aceluiași an 1939 e concentrat ca ofițer rezervist (era locotenent) la Bistrița. Războiul îl macină, suferînd pentru soarta țării. Sfirșitul conflagrației îl găsește, cum spuneam, abia titularizat în învățămînt cînd convulsile noului regim par a-i amenința situația greu dobîndită. Primul număr al *Scintilei* din septembrie 1944 atacă într-un articol nesemnat, cartea sa *Filosofia culturii*. Există în volum o scrisoare către Miron Constantinescu în care esteticianul îl întreabă „dacă se contestă intențiile învățămîntului meu” (p. 255). Apoi, destul de repede, Vianu (alături de Ralea, Șerban Voinea, Iorgu Jordan, Simion Stoilov, D. Bagdasar) devine unul din ambasadorii României conduse de guvernul Petru Groza. Vianu e numit ambasador la Belgrad (Ion Frunzetti fiind-i secretar de legație). Acesta, după ce, în 1945 fusese director al Naționalului bucureștean. Regimul, încă necomunist, s-a slujit de acești cărturari naivi de sinceri în speranța că România va fi democratică. În noiembrie 1947 e rechemat în țară, după 19 luni de activitate diplomatică. Urmează o perioadă grea, cînd e abia tolerat în învățămînt (fiind trecut de la estetică — disciplină „ideologică” — la literatură universală și comparată), grijile materiale îl împresoară, fiind mereu în jenă financiară. În mai 1952 îl ruga pe Călinescu să-i ofere o colaborare externă la Institutul de Istorie Literară („Sunt, astăzi, printre puținii universitari care nu colaborează cu Institutul Academiei, cărora aș dori să le pot deveni util”, p. 287). În iulie 1952 îi scria amărît soției „personal, am tras coada personajului infernal, cum n-am făcut-o niciodată” (p. 288). Ecouri ale stării sale de spirit, revoltate, din anii 1948—1955, le aflăm în poemul *Arcadia*, inclus acum, pentru prima oară, în volum. („Mari vorbitori, urcați pe călăgale, / Au început de alaltăieri să strige / Că-n fine este-n țară libertate, / Dar oamenii trec cu coatele legate / Și sunt zvîrliti de-a valma și pe brînci / În blestemate temnițe adînci. //... Știința e ținută-n cînstă mare, / Au spus savanții chei în adunare, / Dar cărțile porniră la topit / Suspecte că un ochi le-a fost citit / ...Căzut-a pe arcadieni pedeapsă grea ? / Trezește-te, Arcadia!”

Apoi situația i s-a mai redresat. În 1955 (decî după 20 de ani de stagiul de membru corespondent) devine membru titular al Academiei și, tot în același an, îi apare prima carte după 1944 (o carte despre Voltaire). Au urmat apoi și altele de stilistică. Dar de posibilitatea reluării cursului de estetică nici vorbă nu putea fi, mereu fiind suspionat că, prin studiile de stilistică, ocolește ba chiar lovește în substanța ideologică a operei literare. Apoi au venit, năvalnic, onorurile și misiunile în străinătate, mai ales ca delegat al României la UNESCO. Viața i se transformase în calvar. Călătoria mult (a fost și în India), era ostentiv de ședințele ce începeau dimineața și se terminau tîrziu în noap-

te, de scris nu mai avea vreme, mulțumindu-se să-și ajute colegii în nevoie (cum făcea cu Blaga). În septembrie 1960 suferă un prim infarct. Abia refăcut e, în noiembrie, din nou la Paris, sperînd „ca accidentul din septembrie să rămînă un vis urît”. Și călătoriile oboșitoare se țin lanț, ca și celelalte treburi de acasă unde n-avea parte de răgaz și odihnă. Ultima scrisoare e din 27 februarie 1964 către heideggerianul Walter Biemel. La 21 mai, după un nou accident cardiac, se stinge. Cîteva luni mai tîrziu (în august) moare și prietenul său Ralea iar după alte cîteva luni și Elena Vianu. Moartea s-a grăbit să-i stringă, repede, pe tustrei aproape în același timp.

AM CITIT cu interes acest volum de corespondență, deși mai mult de jumătate din scrisori imi erau cunoscute din ediția lui Henri Zalis apărută în 1970. Vianu nu e, ce-l drept, un epistolier. E protocolar, îmbumbat, ceremonios și uscat în scrisori. Abia în cîteva scrisori către prieteni foarte apropiați și numai în unele către soție e ceva mai degajat. Restul par a fi scrise în ținută nemțească, grav și parcă pedant. Dar, așa cum sint, dau seama despre personalitatea sa. Ediția e bună. Reia, cum spuneam, ediția Zalis, căruia i se cuvenea aduse cuvinte recunoscătoare și nu menționarea, acuzată, a unor erori de lecțiune și omisiuni. Acelor scrisori din ediția Zalis li se adaugă bogatul stoc al corespondenței cu soția (refuzat, știu bine, editorului din 1970), cîteva aite inedite și cele colectate din alte volume de corespondență. (Al. Rosetti, Corneliu Moldovanu, Ibrăileanu, Blaga, Basil Munteanu etc.). Materia e distribuită cronologic și nu, cum s-a procedat de regulă, în ordinea alfabetică a destinatarilor. Nimic de reproșat procedurii, deși m-am gîndit că, în unele cazuri, de s-ar fi apelat la metodologia ordonatoare utilizată de dl. Al. Săndulescu în ediția Zarifopol, se putea reconstitui necesarul dialog epistolar. Notele, cite se dau, sint foarte bune, deși le-aș fi voit plasate la sfîrșitul fiecărei scrisori și nu exilate, nefuncțional, la finele masivului tom, greu manabil. Un singur reproș mă simt dator să-i fac excelentului tînar editor. În nota (p. 502) despre dr. Alexandru Vianu, tatăl esteticianului, se ocolește, prudent și dăunător, chestiunea cea mai importantă, aceea a originii sale evreiești. S-a botezat în religia ortodoxă creștină dr. Al. Vianu și cînd ? Il chema Veinștein, cum am întîlnit în unele articole stropșite ale lui Gh. Bogdan-Duică ? Vianu a trăit — se știe — toată viața acest complex al metecului, supralicitudînd pentru a-l acoperi. Nu așa se explică inscrierea sa, în 1932, în partidul lui Octavian Goga, pe care, se pare, l-a părăsit în 1935 ? Accederea atît de tîrziu spre titularizarea în învățămînt nu se datorează tot acestei origini ? Mai știu (de la M. Ralea, D. I. Suchianu, Eugen Schileru) și altele. Acum, în notele acestui volum, nepotul marelui profesor avea datoria (de vreme ce i-a devenit editor bunicului) să clarifice acest contencios. I-aș sugera să o facă, într-o notă, la următoarele volume de corespondență Vianu. Pînă atunci, salut apariția volumului 14 din ediția *Operele* lui Vianu, recunoscînd în dl. Vlad Alexandrescu un editor atent și dotat.

Tudor Vianu, *Opere*, vol. 14, Corespondență, interviuri, poemul *Arcadia*. Ediție îngrijită și note de Vlad Alexandrescu. Cu un text de Gelu Ionescu. Editura Minerva, 1990.

Nicolae BALOTĂ:

DISTRUGEREA UNEI UNIVERSITĂȚI

Trădătorul regilor

INTR-O dimineață din toamna anului 1946 l-am întâlnit pe Lucian Blaga în fața Universității din Cluj. Îi zărisem de departe, de la colțul străzii Kogălniceanu, calmă alee academică, cu copacii ei bătrâni și mai bătrânele ei clădiri școlare — Universitatea de o parte, colegiul romano-catolic de alta — cu frumoasa, nobila ei perspectivă, ce se închide prin fațada severă, gotică, a Bisericii reformate. Liniștea gânditoare a filosofului se petrivea cu seninătatea meditativă a locurilor. Se oprise în dreptul intrării principale a Universității și privea spre ordinea netulburată, oarecum clasizantă, a edificiului.

Îl recunoscusem cu o bucurie surprinzătoare. Nu-l mai întâlnisem de mai bine de un an, de la Sibiu, din primăvara lui 1945, când încheiasem mai de vreme anul universitar, ultimul din refugiu. Intorcându-se la Cluj în toamna lui '45, Universitatea și-a redeschis porțile, dar Blaga nu și-a reluat cursul. Zvonuri diverse, bizare, excesive, circulau pe seama lui. E bolnav, a „înnebunit”, s-a retras într-o singură totală, nu vrea să vadă pe nimeni. Nu se știa prea bine ce e adevărat din toate cîte se spuneau despre el. Și apoi, sfîrșitul războiului, situația tulbură din Ardealul de Nord, atîtea îngrijorări legate de acapărarea tot mai evidentă a puterii de către comuniști, în Capitală, în toată țara, în țările toate ocupate de sovietici, și atîtea speranțe legate de aliații occidentali, de marile democrații și indeosebi de Americani, cine mai avea răgazul în acele luni, în care cortina de fier se lăsa peste corpul Europei și începeau să ne simțim striviți, închiși, condamnați, cine să mai zăbovească îndelung, întrebându-se cu privire la soarta unui poet și filosof, a unui magistrat, crescut de apropiat, de stimat, de drag ne-ar fi fost nouă, discipolilor lui?

Lipsise deci întreg anul universitar 1945—46. Și acum, lată-l în fața clădirii masive, visător-gînditor, așa cum de atîtea ori îl văzusem la Sibiu, pe esplanada din fața Hotelului Boulevard, privind tîntă la linia frîntă, albă sau vinată, a creștelor ce închideau zărea, și-l auzisem rostind invariabil, abia murmurat: „Munții, munții!”

Cînd m-am apropiat de el, mi-a zîmbit larg, cu buzele strînse, zîmbetul lui „Tao” cum îi spuneam. Nu părea nicidecum bolnav, era voios, și el, cel nevorăret, părea dornic de vorbă. Îmi amintesc doar cîteva cuvinte pe care le-a rostit cu o căldură neobișnuită, vorbindu-mi cu un gest admirativ bătrîna clădire: „Lată o adevărată Universitate!” O asemăna desigur cu modestul local al celei sibiene, în care își ținușe cursurile în ultimii ani, construcție modernă, nepretențioasă, fost liceu de fete ce adăpostise Universitatea Clujană în pribegie. Și o apropia desigur de alte clădiri universitare din Occident. Când mulți ani mai tîrziu, urma și eu să calc, să zăboveșc prin numeroase din aceste Universități, aveam să-mi amintesc cuvintele de atunci ale lui Lucian Blaga, să înțeleg satisfacția lui din ziua aceea îndepărtată de toamnă intrînd în clujana Alma mater academică: filosoful culturii se întorcea într-unul din acele spații consacrate în care se formase cultura europeană.

Cît de înerezător eram — atît el, profesorul mai vîrstnic, cît și eu, mai tînrul său emul — în solidaritatea acelei instituții! O știam, sau cel puțin o simțeam amenințată, dar există o conștiință (uneri, poate, înșelătoare) a forței spirituale, a superiorității acesteia asupra unei forțe brutale, asupra Puterii politice — cu armele ei administrative, polițienestî. Universitatea ne părea încă o cetate inexpugnabilă, un fort al rezistenței împotriva invaziei comuniste.

Fortul acesta, ce ne inspira atît siguranță în dimineața aceea însoțită de toamnă clujană, era însă nu numai înconjurat, asediat, ci inamicul pătrunsesse chiar în incinta sa, cum aveam să-mi dau chiar atunci seama. Veneam în ziua aceea la Universitate pentru a „depune jurămîntul”. Cu vreo lună înainte îmi venise numirea în postul de preparator la Institutul de psihologie, prima treaptă, cea mai joasă, din ierarhia academică. Deși încă student, abia terminasem în primăvara anul al treilea, Ștefănescu-Goangă, directorul Institutului de Psihologie, obținuse pentru mine crearea

acestui post care mă atașa Institutului său. Fostul rector, dinainte de război, al Universității, cel ce fusese impuscat de un student legionar și, solid, supraviețuise atentatului, rămăsese încă, deși îmbătrînit, unul din ultimii baroni înflorinți ai vechii Universități. Liberal tărescian, relațiile sale cu cel ce era încă Ministru de externe îi confereau autoritatea unei eminențe cenzurii. Mă remarcasem cu prilejul expunerii unei lucrări la seminarul său și, deși știa că preocupările mele nu se îndreptau spre psihologia experimentală, îmi oferise spontan un prim post în ceea ce numea el „cariera academică”. Fost elev al mai demult celebrului, azi uitatului psiholog Wilhelm Wundt, Ștefănescu-Goangă nu era nici un savant, nici un pedagog temeinic. Avea în schimb în gradul cel mai înalt pasiunea gospodărească a marilor administratori, a fondatorilor, a constructorilor. Ridicase în timpul rectoratului său, alături de vechiul edificiu central al Universității, clădirea modernă, dominată de un turn ambicios, a unui Colegiu academic. Crease un Institut de psihologie, cu o bogată bibliotecă, apoi un institut de psihotehnică, după cum contribuise la întemeierea altor institute similare. Îndeletnicirile sale administrative — pentru care vădea o adevărată pasiune — îl îndepărtaseră de mult de munca științifică. Avea însă un respect cu atît mai mare (și mai rar) pentru munca altora. Începuse mai demult să atragă în jurul Institutului său cele mai bune, mai promițătoare elemente dintre tînerii cadre ale Facultății de Filosofie. El, care în tînetele fusese trimis împreună cu Rădulescu-Motru la studii în Germania, se străduise la rîndul său să obțină pentru alții asemenea oportunități: bursă Rockefeller pentru psihologul Nicolae Mărgineanu, burse pentru doctorate în Franța sau Germania anilor '30, pentru esteticianul Liviu Rusu, printre alții, ca și pentru cei ce se vor arăta atît de îngrați față de el mai tîrziu în anii socialismului „triumfător”: un Alexandru Resca sau poetul Mihai Beniuc, trimis în anii nazismului să studieze psihologia animală, la Hamburg, pe lângă marele biolog Uexküll.

Eram cît mai tînr dintre cei pe care — în cursul anilor — îi „descoperisem” și-l lansasem în arena academică. Ștefănescu-Goangă și — ceea ce nici el nu știa în acel sfîrșit de vară 1946, cînd mă anunțasem că fusese numit, — eram ultimul. Nu știa că în curînd avea să fie alungat din Universitate pentru care trudasem, din Institutul pe care-l întemeiasem, și mai apoi din viața liberă. Era de fapt, fără să o știe, ca mulți alții, condamnat. Se credea încă apărut, tot ca și alții, prin zidurile ce i se păreau solide, ale Universității, prin autoritatea ce i-o confera, sau credea că i-o confera — condiția academică, aceea a unui vechi slujitor, fie și numai auxiliar, al Științei.

Încrederea aceasta, unită cu ardoarea de a cerceta, de a cunoaște, mă insuflează — mărturisesc — și pe mine, începător ingenuu care, nu fără o juvenilă emoție, mă îndreptam în dimineața aceea spre cabinetul decanului proaspăt numit, Constantin Daicoviciu. Istoric, arheolog, făcea parte dintre acei profesori — pe atunci foarte puțini în toate Universitățile țării — care se străduiseră și reușiseră ușor (tocmai pentru că erau extrem de puțini) să intre în grațiile noului regim. Cel ce îmbrăcase altă dată cămașa verde legionară, cel ce aderase la „Frontul Renașterii Naționale” (putea fi văzut într-o fotografie din Enciclopedia României prezentîndu-l regelui Carol al II-lea săpăturile de la Sarmisegetuza) își dăduse, foarte curînd după instalarea cu forța a guvernului Petru Groza, adăziunea la partidul comunist. Răsplătit imediat, Daicoviciu își începea cariera compromisurilor morale și intelectuale ca și a demnităților ce decurgeau firesc din acestea.

Aferat, se plimba de colo pînă colo prin biroul său; secretara îi spusese de ce am venit, iar el se răstăea la ea cerîndu-l „hîrtia cu jurămîntul”. Nici cînd aceasta i-a înmînat-o n-a încetat să se agite: „Zi după mine!” și a început să citească formula obișnuită a „jurămîntului” funcționarilor de stat, care începea încă pe atunci cu un omagiu adus Coroanei, Regelui, cap și simbol al statului. Îndată ce-am terminat, el de cîțit grăbit, pe un ton ironic, eu repetînd grav cuvintele după el, mi-a întins mîna, mi-a urât noroc și a adăugat: „Dar să știi că eu am jurat credință la cinci regi și pe toți i-am trădat”. Rîzînd încă, a ieșit din cabinet.

Risul acesta, poate mai mult decît orice, mă jignează: mă podidise o silă amestecată cu minie, minia neputințioasă a celui prea bine crescut pentru a

roști cu brutalitate ceea ce simte cu violență; îl uram în clipa aceea pe omul acesta cu vehemența toată de care numai tînetele e în stare.

„Cinci regi!” „Care cinci regi?” În toată furierea mea întrebarea aceasta mă obseda. Doar nu puteau fi decît trei: Ferdinand, Carol II și Mihai. Mi-a trebuit multă vreme ca să înțeleg că Daicoviciu mai adăugase la lista „trădărilor” sale retorice pe ultimii doi „chezaro-craii” ai Austro-Ungariei.

Nu mă liniștisem încă, mai tîrziu, cînd l-am întâlnit din nou pe Blaga, în fața sălii Pirvan. Întunecat, nu mai avea nici un antren. Nici eu nu mai eram purtat de elanul cu care venisem. Am coborît treptele scării mari, centrale, împreună. Cînd am ieșit pe peronul Universității, unde ne întâlnisem, m-a întrebat: „Ai fost la decanat?” „Da”, am răspuns. M-a privit lung, apoi a adăugat: „L-am văzut și eu pe Daicoviciu. Va trebui să-mi mut seminarul din clădirea Universității. Vreți să ne dai o mină de ajutor la mutatul bibliotecii?”

„Îl izgonesc” mi-am zis, deși nu mi-aș fi putut închipui că Elaga ar fi putut fi dat afară cu adevărat din Universitate. Îi simțeam rînit, mult mai adînc rînit decît voia să pară, mai adînc rînit decît fusese eu de cinismul grosolan al Decanului roșu.

Da, zidurile Universității, începeam să înțeleg în ziua aceea de toamnă, nu ne mai puteau apăra de vreme ce vrăjmasii se aflau nu numai în afara lor, ci pătrunseseră înăuntru.

Oameni și șoareci

INSTITUTUL de Psihologie al Universității din Cluj era instalat într-o frumoasă vilă, înconjurată de o grădină, destul de întinsă, așezată pe o stradă în pantă, ce se numise înainte de război „Regală” și care urma inevitabil să se cheme în anii socialismului a „Republicii”. De cealaltă parte a străzii se afla intrarea principală în Grădina Botanică, vast parc cu reliefurile îndeajuns de accidentate pentru ca să-mi sugereze în copilărie, spre incintarea mea, prăpastii și înălțimi montane, destul de variat prin speciile de floră pentru ca să-mi pot închipui că mă aflu într-o grădină japoneză, într-o pădure tropicală sau, mai modest, prin bucuriențele sărată de pe malul dobrogean al Mării Negre. Spațiul destinat studiilor botanice de, pe cit de austere pe atît de pasionatul profesor, Alexandru Borza, se dovedea prielnic totodată reveriei.

Institutul de psihologie de peste drum se străduia în schimb, prin spirit și metodă, să excludă visarea. Spiritul pozitivist al psihologiei experimentale de la sfîrșitul secolului trecut și începuturile acestuia fusese impus cu rigurile sale științifice de la întemeierea sa de către directorul Institutului, profesorul Ștefănescu-Goangă. Ani de zile se experimentase în acest Institut, și dacă rezultatele eforturilor rămăseseră iremediabil mediocre, nu era din pricina incapacității cercetătorilor, ci a insuficienței metodei. De altfel Ștefănescu-Goangă el însuși și cei mai capabili dintre elevii săi încercaseră să depășească „experimentalismul” naiv, optimismul încrezător în capacitatea „mecanismelor” de a revela datele fundamentale ale psihicului. Cînd în toamna anului 1946, am fost încadrat la acest institut, am petrecut ore lungi în tăcerea prăfoasă a unei săli, printre vechile aparate, desafectate. Ele încetaseră de mult să mai măsoare intensitatea unei senzații, să sesizeze reacția fiziologică asociată unei emoții. Înțepeniți în morocăneala lor muzeală, deșertăciunea lor, conjugată cu complicația lor de conferea în ochii mei o valoare estetică. Instrumentele psihometriei deveniseră amuzante obiecte dadaiste. Păreau scoase și erau scoase din tomurile numeroase ale acelei *Archiv für die gesamte Psychologie*, ale revistei de psihologie în care profesorul din Leipzig a lui Goangă publicase numai el 50 000 pagini ilustrate prin numeroase asemenea aparate, azi defuncte. Wundt credea și afirma că „întreaga filosofie va deveni psihologie” — *Die gesamte Philosophie wird Psychologie* —. Se înșelase, desigur. Psihologia însăși nu devenise, toată, cea știință experimentală la care pozitivismul secolului trecut rîvnise.

Goangă el însuși evoluase, în subînțirirea școlilor mai noi, cane, cu care se străduia prin '46—reia legăturile întrerupte în timpul boiului. Ajunsesă să se intereseze și de lucrările îndeajuns de abstracte topologie ale lui Lewin, foarte mai pe atunci. Cel mai inteligent, mai dintre elevii săi, Nicolae Mărgineanu, fost bursier Rockefeller, prin anii îndreptase spre „psihologia perceptive” Publicase sub acest titlu un vast dicat magistrului său american Allport. Promotor al psihotehnicii îi închinase, de asemenea, o lucrare sinteză, solicitat în acest domeniu unele mari uzine printre care cea Reșița, încă tînrul conferențiar gineanu își împărțea activitatea între Universitatea Clujană, uzina Reșița, Hunedoara și Capitală. Cînd rile sale democratice, ca și o pu simpatie pentru civilizația americană legau pe de o parte de cercurile nețăranite din preajma lui Maniu, altă parte de reprezentanții Statelor Unite din Comisia aliată de Control împrietenise îndeosebi cu generalul Ier și, cum îmi va istorisi vreo zece mai tîrziu în închisoarea din se străduise să atragă atenția acestor prin el, a Departamentului de Stat american asupra nenunțării încăle drepturilor cetățenești din România ocupată sovietică, asupra abuzantă antidemocratică ale regimului în București după brutală trîntire de la palat a lui Vișinski, trimisul al Moscovei, și după pseudo-legii acestui regim prin alegerile g măsliute.

Întru totul opus inteligentului, lui Mărgineanu, robustă odrasla nilor de pe Tirnave, (va rezista vreo 16 ani de închisoare) un alt log, pe atunci doar șef de lucrări, chemat să ocupe peste puțină vreme posturi mult mai înalte, să îndeplinească funcții publice și oculte, să devină cipala unealtă distrugătoare a Universității din Cluj. Spun „unealtă” că Alexandru Roșca era intruparea perfectă pe care aș numi-o „instrumentul reprezentației tipului acelei făpturi de Partidul Comunist avea și desigur tînușă să aibă nevoie pentru a se realiza. Căci tocmai vacuitatea acestor fără calități, fără caracter, fără o re proprie, lipsit de voință, de vitalitate, de vitalitate chiar (purta nerefte masca mortuară, livid-venetului Marat ucis în vană) tocmai dintr-insul, ceea ce el nu avea, nu putea să fie, făcea din el un săvîrșit, predestinată parca, partidului, ghicind dinainte că se comanda intențiile stăpînilor, te astfel să devină în unele împrejurări fără îndoială exaltante pentru el, unul aparent fără stăpîn ce lovea bunul său plac.

L-am văzut și într-adevăr lovit cîndu-l, cu o perseverență de cămîn în stare în munca de învățămînt și cetare, acțiunea de subminare, a dărimare a Universității.

Activitatea mea la Institut se făcea toată în vasta bibliotecă pe care aveam în grijă. În afara unui nar cu studenții din primul an p dirijam, aveam tot răgazul pentru diu, pentru lectură. Eram în ultimul patrulea, mă pregăteam pentru ță, la care aveam să mă prezint în 1947. Freecventam puține cursuri despre „Conștiința filosofică” al lui Ga, despre „Estetica poeziei lirice” Liviu Rusu și cel despre romanțez din secolul al XVIII-lea, al lui Yves Auger. Nimic nu părea bure mai vechie rîndușii ale de Litere și Filosofie în anul de tar 1946—47, care începuse într-sferă înșelătoare de calm academic scurtă vreme însă, agenții Partidului comunist, și mai presus de toți Alexandru Roșca, izbucniră să o tulbure.

Rectorul — impus de guvernul za — care-l înlocuise pe marele Alexandru Borza în conducerea instituției — era slavistul Emil Petricură destul de stearsă ce se va prin multiple măsuri politico-ideologice de demonstrare (prin ortografie) le) a unui caracter „slav” al lui mîne. Petrovici, apologet al lui (mi făcea într-o zi elogiul tiră „stilist”) propaga încă plin de el lingvistului sovietic Marr: cît mai tîrziu, după ce în tezele desvistică ale lui Stalin acesta va fi înțat, rectorul din Cluj, acadslavist, se va zbate cu disperare se dezice și a scăpa de o atît promițătoare complicată.

Dar nu rectorul, ci secundul rectorul de studii Alexandru R. cel însărcinat cu epurarea Uni

TĂȚI

Procesul demontării cadrelor alcătuind corpul profesoral al diverselor facultăți a fost lent, chiar dacă deciziile finale s-au luat aparent brusc, în 1948. Lentoarea aceasta i-a convenit, fără îndoială, psihologului Roșca, rafinamentului său sadic. Căci el nu s-a mulțumit cu alcătuirea listelor negre, cu eliminarea profesorilor neagrați de Partidul Comunist, ci profitând de puterea ce i se conferise, a făcut totul pentru ca să-i umilească pe confrății săi, să-i înfricoșeze, să-i aducă la disperare.

Toamnă aurie clujeană a anului 1947, primăvară timpurie, caldă a lui '48. Ferestrele toate ale bibliotecii în care-mi petreceam diminețile erau larg deschise spre grădina. Îi vedeam cu înfrățire, apoi tot mai mult cu o revoltă ce nu mi-o puteam stăpîni, pe bătrînii dascăli ai Universității, venind în audiență la inchișitorul lor, citați de acesta în fața judecării sale. Măruntul procuror ideologic, palidul Marat, își savura cu voluptate puterea discreționară. Își scotea cite o victimă aleasă, cite un vechi profesor al Facultății de Litere, cite o celebritate a școlii medicale clujene pe o bancă din parcul Institutului, în fața ferestrelor larg deschise, astfel încît împreună cu alți studenți, cititori ai bibliotecii, puteam audia penibila anchetă, în-sultătoarea filipică a ideologului. Au fost zile în care, ne mai putînd suporta umilirea cite unui magistru care se apăra cu voce străngulată de indignare, de pildă vocile somitate a Facultății de Drept, acuzat injust de Roșca de a fi un alcoolic inveterat, mă refugiam cu o carte în parcul cu trandafiri sau în pașnicul spațiu japonez al Grădinii Botanice. Preferam de asemenea tovărășia unor șoareci dintr-o cutie, cu care Pirvu, un asistent al Institutului, făcea niște experiențe. Șoarecii erau închiși cite doi într-o jumătate a cutiei, despărțită de cealaltă printr-un mic grilaj de nestrăbătut pentru ei. Flămînziți, erau atrași de hrana care se găsea dincolo de gratii, dar nu aveau acces acolo decît dacă unul dintre ei se așeza pe un fel de clapă, care manevra o pîrghie, ce deschidea o trapă spre încăperea cu hrana mult jînduită. Sărînd jos de pe clapă, ușa se închidea. Admiram ingeniozitatea și să-i zicem solidaritatea măruntelor rozătoare. Se deprinseseră să se așeze cu schimbul pe treapta salvatoare, deschizîndu-i celuilalt accesul la hrană. Unul trebuia să aștepte, tropînd de nerăbdare, ca celălalt să termine de a se înfrupta, ca să se poată întoarce, să-i ia locul, permițîndu-i primului să treacă la rîndul lui dincolo.

Era aici un spectacol de-a dreptul liniștitor, o colaborare între viețuitoare, o bună învoire negată între oameni de neomenia micului stalinist din Institut, care, investit cu o putere discreționară, își lichida treptat colegii ca și foștii profesori.

Intr-o zi din mai 1948, directorul fondator al Institutului de Psihologie, profesorul Ștefănescu-Goangă, fu și el izgonit din Universitate și chiar din oraș (urma să fie trimis la Canal și să moară acolo), de fostul său elev, de cel pe care îl ajutasese. Cîteva zile mai tîrziu, vrînd să-mi vizitez amicii șoareci, un om de serviciu al Institutului mi-a șoptit: „Nu mai sunt. A pus domnu' Roșca să-i înecă”. Psihologul, care de puțină vreme își repudiasse disciplina, cu tot ce învățase, și nu mai jura decît pe Pavlov, nu putea suporta modesta experiență a colegului său. Sau, poate, punînd să extermină șoarecii, ucidea în efigie oamenii.

Tăierea porcului

ÎN ZIUA de 10 mai 1946 defilarea studenților Universității din Cluj a însemnat mai mult decît obișnuita manifestație sîrbătorească a independenței și regalității. Ceea ce altă dată prilejuise o celebrare mai mult ori mai puțin rutinieră, stîrnea acum pasiunea afirmată a tinerilor. Căci aceștia, în mai mare măsură decît alții, simțeau amenințarea care plana, plutea perfid, pătrunde peste tot. Dar tocmai ceea ce se serba în acea zi, independența țării și odată cu ea monarhia, simbol al suveranității naționale, erau amenințate. Studenți și studente în rînduri largi defilau scandînd „re-ge-le”, în fața tribunei în care noile oficialități locale, instalate de guvernul Petru Groza, asistau iritate alături de consilierii lor sovietici.

Universitatea din Cluj

Era evident că măruntii satrapi locali și stăpînii lor ocuți nu urmau să lase nepedepsită libertatea pe care și-o luaseră tinerii în manifestarea atașamentului lor, ca și a ostilității față de noua orînduire. Cum va mărturisi mai tîrziu profesorul specialist în marxism-leninism, Teodor Bugnariu, se hotărîse în comitet restrîns, la județeană Partidului comunist din Cluj, să li se „administreze” tinerilor o „lecție”.

Aceasta s-a făcut în modul cel mai brutal, acela al unei bande de bătași, bandă înarmată cu rîngi atacînd prin surprindere căminul de studenți Avram Iancu. Un asediu în toată legea, o luptă inegală, se angajă, ciomagașii urmărîndu-i pe studenți pe culoare, prin dormitoare de la etajele căminului. Poliția înconjurase clădirea și, avînd desigur instrucțiuni în acest sens, nu intervenea nicidcum, lăsîndu-i pe bălașii Partidului comunist să-și desfășoare în voie atacul, cu toate protestele mulțimii adunate în jurul căminului. Abia atunci cînd mănăsturenii, cunoscuți pentru vigoarea patriotismului lor, apărură, sărînd în ajutorul studenților, poliția cei-apăra în mod flagrant pe agenții comunisti interveni, împrăștiîndu-i pe privitori, pe mănăsturenii, și arestînd o seamă de studenți. Aceste arestări cu tot il abuzive — doar tineretul universitar fusese victima atacului huliganilor organizați ai partidului comunist — declarară, în semn de protest, o grevă generală a studenților clujeni. Un comitet de grevă se organiză în care Valeriu Anania, viitor preot și scriitor, pe atunci student al Facultății de Medicină, era foarte activ. Pichete de grevă fură plasate la intrările Universității.

Tineretul universitar din Cluj alesese o cale democratică, ultima, pentru a-și manifesta împotrivirea față de arbitrarul, de violența barbară a comunistilor. Cu excepția citorva, a rectorului slavist Emil Petroviči, a decanilor, a unui Alexandru Roșca, aderenți conformiști, temători, al partidului, marea majoritate a profesorilor aproba mișcarea noastră. Deși străin, profesor cu contract, francezul Yves Auger era auzit sprijinîndu-ne, încurajîndu-ne. Democratul occidental surprins de evenimentele în dosul cortinei de fier, asista dezolat, revoltat, excedat la degradarea rapidă a stărilor în Universitatea pe care o slujea de două decenii și mai bine, în țara de care se atașase. Mișcarea de grevă a studenților clujeni se extindea și la celelalte Universități din țară. Telegramme de adeziune soseau de la București, Iași, Timișoara. Rezistența aceasta a tineretului studentesc îi nelinistea pe guvernânții timpului. Consilierii sovietici pretindeau o intervenție necrutătoare a forțelor politice-nesi. Dar chiar și printre obedienții lor, printre cadrele universitare fidele partidului comunist era o ezitare în luarea unor măsuri drastice. Rectorul Emil Petroviči a fost cel care a cerut oficial intervenția poliției. Retransați în Universitate ca într-un sanctuar considerat inviolabil, studenții au fost surprinși de agenții chestorului Crăciun, și el promovată de curînd în fruntea poliției clujene. Poliștii s-au bucurat de complicitatea unui aprod al Facultății de Litere care le-a deschis calea, un oarecare Catarig, chemat mai apoi, drept răsplătă a serviciilor sale dubioase, să devină un fel de factotum al Universității. Dar nici asaltul poliției nu frînse rezistența studenților clujeni. Aceștia continuau să pretîndă eliberarea colegilor lor arestați abuziv, dar pretențiile lor se extindeau tot mai mult dincolo de cele suferite cu prilejul atacării căminului Avram Iancu. A trebuit ca însuși Pătrășcanu să vină la Cluj, și într-o seșînță dramatică, după

ce a fost fluiert la început de studenți, în sala mare a Colegiului Academic, să-i înfățișeze liberi pe studenții ce fusese arestați și erau reclamați de greviști. Îl auzirăm pe Pătrășcanu repetînd de trei ori cu patetică insistență: „sunt român”. Tulburările din Universitatea Clujeană păreau că s-au stins în 1947. Dacă autoritățile au preferat în 1946 să joace cartea pacificării este pentru că nu se simțeau suficient de solid implantate în cetatea Universitară.

A început însă o muncă de eroziune, de subminare a vieții academice, pe toate planurile ei. Epurarea cadrelor trebuia să se efectueze paralel cu epurarea bibliotecilor și cu modificarea totală a programelor de învățămînt, cu ideologizarea cursurilor. Rezistența studenților clujeni a făcut fără îndoială să intîrzie opera de corupere, de pervertire marxist-leninistă a învățămîntului superior, dar a determinat o agravare, o radicalizare a acesteia.

Un alt factor care a marcat profund procesul de distrugere a vechii Universității a fost acela al campaniei anticulturale sovietice, din acea epocă, ceea ce se numește azi „jdanovismul anilor 1946—48”. Una din tendințele manifeste ale acestei campanii a fost aceea, potrivnică culturii occidentale, definită polemic drept burgheză, capitalistă, decadentă ș.a.m.d. Acest antioccidentalism a avut urmările cele mai nefaste în Universitatea română. El viza dezrădăcinarea acesteia din contextul ei cultural, din matricea ei. Practic s-a căutat izolarea, retranșarea învățămîntului superior în dosul unor ziduri, dincolo de care se aruncau oameni de valoare, specialiști, lucrări, cărți, metode de cercetare, însuși spiritul academic, morala academică cu valorile și libertățile ei.

Una din măsurile de epurare luate în 1948 a fost aceea de a suspenda contractele cu profesorii străini. Îndeosebi facultățile de litere din țară aveau asemenea cadre didactice superioare angajate prin acorduri culturale bilaterale. L-am amintit astfel pe Yves Auger, fost normalian, cu excelentă pregătire, cu o mare experiență didactică, un francez ce se acclimatizase perfect, îndrăgise țara lui de adopțiune, în care trăia de mult, Universitatea Clujeană, pe care o urmărise benenie la Sibiu, după cedarea Ardealului de Nord. Un alt profesor, inteligentă subtilă, de o rafinată cultură, era italianul Umberto Cianciolo. Dar nu numai Facultatea de litere și filosofie avea asemenea profesori străini, ci și altele cum era cea de științe la care de mulți ani lucra Chapuis, un speolog elvețian, elev al lui Racovită, adus de acesta în România după primul război mondial. Toți aceștia își văzură de la o zi la alta suspendat contractul în baza căruia funcționau.

Institutede, bibliotecile cu cărți în limbi străine extrauniversitare își închideau porțile. Roland Barthes, care lucra pe atunci la Institutul francez din București, venea la Cluj să lichideze biblioteca franceză, ale cărei cărți îmi erau încă din copilărie atât de familiare. De altfel, bibliotecile toate ale Institutelor și seminarilor Universității din Cluj erau supuse unei „epurări” echivalente cu o decimare. Apăruse „Lista cărților interzise”, un vast index ce urma să se umfle monstruos, adevărat repertoriu al incendiatorilor Bibliotecii universale. Pe măsură ce profesorii diferitelor Facultăți erau concediați, sau în cel mai bun caz pensionați înainte de termen, cărțile erau și ele scoase din rafturi, adunate în movile, în sălile bibliotecilor. Se introduceau criteriile de selecție care urmau să decidă de acum încolo, după modelul sovietic, asupra destinului tutu-

ror publicațiilor. Ele erau împărțite în: „interzise”, deci relegate dincolo de privirile cititorilor, într-un infern obscur al tipăriturilor, în „documentare”, admise doar unor privilegiați, și, în sfîrșit, într-o a treia și ultimă categorie, deschisă cititorilor de rînd.

Toamnă melancolică a anului 1948. Universitatea din Cluj își deschidea porțile sub cele mai sinistre auspicii. Legea învățămîntului superior avea să decidă în curînd asupra modificării totale a cadrelor, a sistemelor, a metodelor sale. Cei mai valoroși dintre profesori și asistenți erau eliminați; Facultățile angajau „forțe” noi, capacități improvizate, care mult timp de acum încolo urmau să degradeze învățămîntul superior. Marxism-leninismul, reprezentat îndeosebi prin șeful catedrei, Pavel Apostol, tevenea donjonul central, ideologic, el noii cetăți universitare. Aceasta expulza, cu o duritate perfect obscurantistă, dintre zidurile ei pe un Lucian Blaga supus de-acum încolo atacurilor insidioase sau fătîșe.

Eram fericit că-mi terminasem cu un an în urmă, încă în condiții universitare demne, studiile. La începutul lunii octombrie a aceluia an, am fost arestat și învinuit de „deținere și răspîndire de materiale — cărți — subversive”. Cînd m-am întors din acea primă detenție, n-am mai recunoscut Universitatea din care făcusem parte. Firește, îmi pierdusem postul la Institutul de Psihologie unde trona acum — mărunt suveran bănuitor și tiranic — Alexandru Roșca.

Atmosfera de teroare stalinistă puse se stăpînire pe bătrîna clădire, în care atît de încrezător în forța ei — intelectuală, morală, spirituală — pășisem, alături de Blaga, într-o zi de toamnă, cu vreo trei ani în urmă.

Cursurile, imbecile de marxism-leninismul cel mai primar, erau irespirabile; țîmule, cele mai multe, de impostori instalați arbitrar alături de vechile cadre ce-și apostaziau, timorate, propriile convingeri, cunoștințele specialiștilor lor. Facultatea de Litere și Filosofie suferise cea mai grea amputare. Alexandru Roșca, Constantin Daicoviciu și acoliții lor își duseseră opera de distrugere la bun sfîrșit.

Nu mai frecventam culoarele bătrînei Universități decît pentru a mă aproviziona — cu complicitatea unor bibliotecari amici — din fondurile „interzise” sau „documentare” ale seminarilor. Dar și aceste biblioteci erau pe rînd evacuate, accesul la cărțile adunate în mormane devenea din ce în ce mai dificil.

Îmi amintesc o zi mohorîtă și geroasă de iarnă. Ieșisem, cu cîteva cărți sub braț, din fostul seminar de engleză care aștepta să fie evacuat. Limbile și literaturile occidentale erau excluse din programa de învățămînt a Universității clujene. Dintr-o galerie rece și întunecoasă pe care o străbăteam, mi-am aruncat privirile într-o curte interloară din care nu mai fusese, ca mai demult, curățată nămeții de zăpadă, în afara unui colț în care, pe caldarîmul ud, se făceau pregătiri pentru înjunghierea unui porc. Catarig, investit cu puteri administrative discreționare, sacrifică gospodărește animalul, care fusese adus guîndînd disperat lîngă o movilă de paie cu care urma să fie pirlit. Calm, robustul Catarig și-a infipt cuțitul în jugulara porcului, apoi l-a scurs singele într-un ligean după care, în picioare, cu o vizibilă voluptate, a dus vasul la gură și a băut îndelung din lichidul viscos, aburînd.

Pentru multă vreme, aceasta a fost ultima imagine pe care mi-a oferit-o Universitatea din Cluj a tineretii mele.

Maya BELCIU

DESTIN AMÎNAT

dă bătută, dar... dar, dar, din păcate, nu și ceea ce, murșavă, previe. E oare cu adevărat murșavă?

Mă înbrăcasem și mai încet decît de obicei, nimic nu-mi plăcea, nici vesucul taioraș tricostat fraise, nici vesucele codițe, cînd în jurul capului, cînd ca o coroană, cînd niște ridicoli colțaci pe urechi — nu-ți mai acoperi urechiile, atît ai și tu frumos, urechiuțele ca doi lei, imi spunea mama. Oare cum or fi fost, pe vremea aceea monedele de doi lei? Se vedeau doar cerceii de aur, două tortițe frumoase cu mici safire. — Ce vînzar, draga, sa porți cercei, spusese Nati și, mai tirziu, Corina. Și ce potriviri ar fi acum, și ce aur curat! Imi lăsasem codițele pe umeri și-mi pusese funde roz. Celelalte fete erau mai cochete, aveau rochi elegante și pantofi cu toc, se plectau modern, cu buclă pe frunte, pusă de cu seară în două cleme și părul pe moațe. Didi P., dintr-una cincea avea niște minunate pantofi, lie de vin și l-am rugat pe taticu să-mi ia și mie, începusem cu pretențiile. Mi i-a luat, ani de zile l-am purtat, imi plăcea și numele culorii, drojdie de vin și le-am epatat pe fostele mele colegi din Banat care nu învățau la pensioa Pălaroara de catifea neagră, foarte elegantă, nu-mi slătea nici cum, nimic nu-mi venea bine, Alisa și Florette aveau corapi de mătase. Adesgo 2X și Frai Mimi și cu Frai Oli se făceau că nu văd. Niçi nu visam la ciorapi de mătase.

Intrasem în sală de intuneric și rămăsesem îngrozită în spate, întotdeauna am avut probleme cu acomodarea, cînd m-am simțit luată de mină, „uite, Mynette, — nu mă chema așa, dar dacă n-aveai măcar un y și doi de t în nume, n-ai făcut nimic, așa că fetele mă botezaseră și eram așa de mîndră că n-am mai vrut să renunț în ruptul capului, măcar la y (spre contrarierea lui Mircea M. de mai tirziu, și nu numai). — Acesta este fratric meu, Costea”. Si a pus mina mea într-o mină mare și aspră, ca la logodnă, l-am între-zărit doar, ceva întunecat pe fond întunecat. De emotie și de intuneric, de abia dacă mă uitam la el, o clipă doar, cînd s-a luminat puțin ecranul i-am zărit ochii lucind foarte tare, cu albul ochilor aproape fosforescent, așa mi s-a părut, și două sprincene foarte groase, ca niște stregini. A schițat o mișcare, a vrut să se ridice, dar „stați jos, stai mă jos, mă, ala lungu (așa-i scriera, mai tirziu), atînci a apărut lîngă mine cobeza de frai Mimi și m-a tras de mină, la locurile noastre, două rînduri mai în față. Și... și gata.

Război, eu, mică și de departe, m-au luat și m-au dus la Timișoara, la

Notre Dame. Tot pension, dar altfel, Liceu nou, colege noi, plingeam după tostele colege. Numai tata era fericit și-i povestea, mult mai tirziu, mamei vitrege: „era așa curat, puteai să lingi sare de pe jos.” Ea, ca de obicei, total lipsită de humor, se mira: „da de ce să lingi sare de pe jos? cine te pune să lingi sare de pe jos?”

Locuam la o gazdă nemțoaică. Frau Glasz și ferestrele camerei mele dădeau în curtea imensa a liceului Notre Dame, castanii erau prietenii mei. Impărțeam camera cu Grette, fata gazdei, studentă la Conservator și, ca orice nemțoaică „pozitivă”, adică, practică, urma și Științele Naturale. Nu știu cît talent avea ca pianistă, știu însă cît era de tenace, începea *Zwei- und dreissig Variationen*, ori *Zwergen Tanz* și de patruzeci de ori, simțeam că mor, murea și ea, dar nu se lăsa, li sint, oricum, recuosătoare, ea m-a trimis la Operă prima oară. Am văzut, la galerie, desigur, Traviata. Nu pot spune că m-a impresionat în mod deosebit, nu se vedea mare lucru și doamna carea murea era destul de în vîrstă și moara de moarte naturală. La Aida, însă, aveam bilet la Balcon II. Ei, da, cu toate că Aida era tot Violetta și Radames era micuțul Alfredo, căruia-i tremura atît de tare glasul, de parcă ar fi cîntat de două ori, Lumini, culoare, balet, am și plîns, Grette a ris de mine și m-a trimis la Wunsch Konzert. Eram foarte mîndră că am o prietenă studentă. Săraca, a fost dusă în Rusia și n-a mai apucat să predea nici muzica (era la secția pedagogică și doar secundar făcea pianul) nici Științe Naturale. Cînd s-a întors, Frau Glasz murise, casa le fusese luată. A dispărut din viața mea ca și cînd n-ar fi existat, cum vor dispărea prea curînd alți oameni apropiați. Dar atînci încă nu știam, nici că eram încă un copil fericit nu știam.

Camera era frumoasă, dar austeră, cu o ogîndă înaltă, dreptunghiulară între ferestre, la un lavor cu consolă de marmură neagră, paturi grandioase, cu tabluri complicate, greoiul stil Marie Thérèse, canapele incomode cu plus verde. Și frig, începutul frigului, fără sfîrșit din viața mea. Nu știu nici azi cu adevărat cîte sacrificii au făcut părinții mei pentru mine. Le sint recuosătoare, nu pentru educație, pentru ambiția lor de a mă trimite la școli costisitoare, pentru ce mi-au dat și mi-au lăsat, dar pentru că întotdeauna mă sculam într-o cameră caldă, era întotdeauna cineva care se scula înaintea mea, auzeam prin somn sunetul atît de răsunător al cenușii de seară scoasă înocet, mă simt mirosul ușor ațînat și iute al jă-

ratecului, al așchiilor de brad care înteau flăcările și apoi duduțul atît de liniștitor, de egal, de sigur. Știam că mai puteam fura un ceas de somn și de bine, de bună stare și de bună fire. Micile mele zeități pierdute, fiind și îndurătoare.

Liceul Notre Dame din Timișoara trecea drept liceu roman cu limbă de predare română și germană. Pentru că trei sferturi din colege erau unguroaice, nu mai opt române ortodoxe, se vorbea mai mult ungurește. Dar, aveam să constat, limba cea mai importantă era latina. Liceul și călugărițele erau catolice și aparțineau unui ordin din Bruxelles.

Într-o zi, venind acasa mai de vreme, că se apropia o sărbătoare catolică de care vom profita și noi, ortodoxe, o sărbătoare care impunea niște exerciții spirituale cu legămint de tăcere, în cutia postală a doamnei Glasz am găsit două scrisori pentru mine. Mă cam ținea din scurt, cucoana și nu știam cum să mă descurc să i le ascund, eram sigură că imi scriau colegele de la Craiova și n-aveam chef să-și bage baba nasul în secretele mele. Dar Grette m-a dibuit și a trebuit să le deschid în prezența ei. Una era de la Ana, Cealaltă nu mă prea interesa. Scrisorile Anei erau nemaipomenite. Dar asta le-a pus capac la toate, Grette făcuse ochii mari și-mi spusese, aha, cam de vreme începi, domnișorică, să i-o citim și domnului Seracin cînd vine, să vedem ce zice. Imi scria: „Marinettulo, vezi că frate-miu făcu nu ș ce și fu mutat disciplinar la Timișoara, la M.V. Îi scriei să-ți scrie și cred că-ți scrie și el...” cam așa ceva, biata studentă nu prea era la curent cu perfectul simplu așa că făcu ochii mari și se repezi la a doua scrisoare. Abia atînci am descoperit adresa de pe plic, cu ștampila din Timișoara. Mă cuprinsese o stare și de bucurie, cu nimic mai prejos decît cea de la cinematograful Apollo, absolut neașteptată, prin nimic semnălată, ne... predestinată, neprevăzută de destin. Oare numai răul e cu drept de premoniție? Scrisoarea nu tocmai caligrafică, era plină de haz. Băiatul scăpăra. Pină și Grette se dădu bătută și nu-i suflă o vorbă maică-si.

I-am răspuns, nici nu era greu, fundal, de toamnă timișoreană, ziduri vechi, amurgul în parcul Scudéry, ultimele raze de soare răsfrînte în ferestrele liceului. Banația, aramă și aur împietite în acordurile toamnei lui Vivaldi, de curînd ascultat la Wunsch Konzert. N-aveam de unde să știu că, bietul de el era tun, „afon ca un afet de tun”, va scrie el. Oricum, oră nu era și nici insensibil la atîta risipă de frumusețe, în scrisoarea următoare pomeni și el de un tablou de Szatmary pe care-l văzuse la pinacoteca din Palatul Culturii. Scrisoriile zburau rapid, se primeau cel tirziu a doua zi, ce vremuri, se încrușeau, urmașii și poezii apărute în draga noastră revistă *Tara Visurilor Noastre*, în care chiar și credeam. Redactor șef și director și finanțator era minunatul profesor și animator Augustin Cosma din Oradea, ne incuraja, ne îndemna, intervenea, de fapt în destinul nostru. Colegii lui Costea răspunseră cu niște epigrame, mai ales unul, Rinu Cărbunaru era afurisit și ne incolțise rău. „Prietenul meu, Rinu moare de invidie. Da-l iert, că-i tot otcean de-al meu, dar nu de Jiu-leț, e de Gilort, cărbunestean cu inima neagră, Carbonario, de altfel, așa-l și cheamă, gorjan păcătos”.

Scrisoarea Anei dică pe noi că trăznetul și ne jăsă cu gura căscată, că ne scrie la amîndoi (scuzați, „se la”) ... „da” voi ați mincat limbarită, înțelepților, vă scrieți și stați în același oraș? Ia să faceți bine să vă vedeți, ori vreți să vă iau eu de mină, ca la cinema?” Nu ne dăduse prin cap.

„Vin și sfinții noștri pe opt noiembrie, pe ai nemțești nu-i știu, e și patronul nostru. (Mihal, pe Gavrilă îl ținem de rezervă, prinde bine la teze), așa că să faci bine să vii, avem... Ausgang Freitag — pica într-o vineri la ora trei, în fața librăriei Niculescu”.

Pină la urmă, tot codite mi-am făcut, cu toate că luasem hotărîrea eroică să-mi fac bucle. „Voi fi îmbrăcată într-un palton bordeaux, cu blană de focă la gît și buzunare (preludiul blăni de focă de mai tirziu?) și voi purta șapca de catifea bleumarin, cu însemnele aurite ale liceului Notre Dame, cu, vai, funde roz la codite”.

Norocul nostru că sărbătoream două rînduri de sfinți, ba chiar ne alăturasem colegelor catolice și păstrasem legămintul de tăcere, la unu și doi noiembrie, cîstîndu-le pe cele patru care păsiseră pe drumul fără întorcere al noviceiului.

Joi am primit scrisoarea de confirmare, ciudat, era datată cu cinci zile în urmă, chiar imi făcuseră griji, o primisem deschisă și mi-am zis că asta-i mina „nemțoaică” (mama, pe fiică o cucerisem total cu scrisorile noastre și cu toată aura care ne înconjură, se făcuse și un cena-

LUASEM trenul de amiază și mi s-a părut ciudat să cer bilet doar pină la Craiova. De obicei merg mai departe. De abia de la Craiova încolo începe starea de bine, de bucurie, chiar dacă...

Vorbisem în ajun cu Ana la telefon, era emoționată, nu se aștepta, „tu ai fost sora noastră, oricîți ani ar fi trecut”...

Trecuseră, Vînt ans apăs, Și, Douăzeci și... De unde începe numărătorea? Costea nu era acasă. — Da' unde-i? — El, unde-l, trebuie să zică prezent. Las' că-ți explicăm noi! — De ce trebuie să-mi explicați voi, să-mi explice el, uite, vin miine cu trenul de cinci fără douăzeci. — Îți explicăm noi! Erau cam prea multe de explicat.

Dacă n-ar fi fost întîlnirea noastră de la Capșa, oare n-aș fi aflat? Fostele domnișoare de pensioa, după douăzeci și ceva de ani, se vedeau, se cîntăreau, se măsurau, se evaluau la un dejun prelungit, niște doamne sic, într-un salon sic, pentru că și domnul A., directorul de pe atînci, ne inserase cu precizie la rubrica „doamne foarte bine, dar... mai altfel”.

Puținii domni care fuseseră admisi, să ne însoțească așteptau, îngăduitori, la braserie. Aferată, între două vizite la Jorj („nu-l las, tu, singur mai mult de un ceas, doamne ferește! După ce că mi-a picat norocul așa așa tirziu...”) Lisette, vicie și aferată ca întotdeauna apucase să-mi spună „știi, ma chère s-au întors mulți, care n-au apucat să moară de acolo. A venit și Costea, mai îți minte, fratele Anei Pleniceanu, fosta noastră pedagogă, aia mai drăguță și deșteaptă — și pentru că tăceam — ce Dumnezeu, doar n-ai uitat-o. Madam! Bălașa le alegea de la Normală, că era directoare și acolo, nu știu dacă le și plătea ceva, casă, masă, vorba vine, un pat în dormitorul mare și, eventual, dreptul la un paravan”.

Imi venea s-o string de gît, săraca. — Du-te că te așteaptă Jorj. — Da' ce-l cu tine, nu te simți bine, ce naiba, doar petrecem, uite, te făcuși cu pete, ții-o fi cald, și eu mă fac cu pete cînd mi-e cald, sau cînd...

— L-ai văzut? — Pe cine să văd? — Pe... fratele Anei. — Glumesti, nu mai văd pe nimeni de cînd cu Jorj. S-au schimbat, zice lumea, toți. Au și trecut, tuu, douăș cinci de ani, ca la noi, sau aproape. — Numai că, pentru noi, aniiăștia au fost viață, în sfîrșit, un fel de viață, iar pentru ei, iad. (greșeau, în iad mai sint și oameni. Era alt regn.) — Da, tu, au cam avut ghinion, măi, ma chère, așa-i cu c'est la vie!, ma chérico.

Păstrasem poeziile lui, mi le dăduse Rinu, atînci, ce grea moștenire, poeziile unui băiat de nici șaptesprezece ani.

Douăzeci și cinci de ani. Făcuse vreo optsprezece. În rarele „ieșiri” imi scria. Cu Ana, însă, prietenia se păstrase peste ani. Ana se măritase cu un om cumsecade, plin de bune intenții și de elan. Era director de școală. A luat-o cu ce-l adusesese zestre. — Știi, Cortolan, eu am o cocoasă cît casa, nu mă pot mărita fără să atrag pacostea și asupra bărbatului meu. — Te iau, fato, cu pacoste și cu cocoasă. N-o să țină cît hăul.

— Nu mi-a părut rău, imi va spune el, am dus-o greu. Greu, dar bine.

MERG spre destinul meu. Destinul meu aminat. Aminat cu aproape treizeci de ani. Întrebarea mea timidă „L-ai văzut?” ascundea și o altă întrebare: nu voiam să știu cum mă arată. Voiam să știu cum arată. Pentru că eu nu-l văzusem niciodată. Adică, poate că-l văzusem, așa cum se poate vedea la cinema Apollo, pe-tuneric. Dumineca ne duceau la cinema, intrasem cu rîndul, la mijlocul filmului, așa cum se intră la Craiova, nu mai știu ce film era, poate Elisabeth și Essex, sau Suez, sau Vulpea albastră. Intrasem încă de dimineață într-o ciudată stare de exaltare. De multe ori, de-a lungul întregii mele vieți, întîmplări absolut imprevizibile se vor anunța astfel. Și bune și rele. De parcă premisele s-ar fi culbărit undeva și așteptau, nerăbdătoare, să bată la porțile înfăptuirii. De unele am învățat să mă tem. Deodată, din senin se abate ceva palpabil, greu, aproape că-i simt textura, apăsarea, unda neagră, spaimă, neliniște, intuneric, nimic. Vă fac un dar, vouă celor bîntuși uneori de ea, sub stera, în punctul numit plexul solar îi poate veni de hac o apăsare susținută cu forță și fără menajamente, după o vreme, un minut, două, oricît de îndărătnică, se dă bătută. Da, se

GEORGE GROSZ : Strada (1917)

clu, la Loga, unde eu am citit o poezie și un elev de la L M M V a spus vreo cîteva epigrame.)

Imi venea să fac piruete pe asfalt, de la piața Küttel pînă la mica prăvălioară cu roșcove a domnului Groff, cînd... din senin, din blindetea aceea aurie, fără nici o noimă se stîrni un vînt rău, urit, agresiv care mătură într-o clipită trotuarul, virtejuind frunzele cu un suer minios, dus-mănos. Am simțit un gol, nu știu, în inimă, în stomac, în gît, nelocalizat precis, însoțit de încă necunoscuta undă neagră, înecăcioasă, sugrumătoare (pe care, însă, cu timpul aveam s-o cunosc, s-o învăț, s-o presimț chiar, în ultima vreme din ce în ce mai des, ceva fără nădejde, apărînd în valuri tot mai dese, ca un fel de Nebelmeer, o priveliște de pe un înalt promontoriu în srore o vale cuprinsă între chingi de ceață compactă, dincolo de care era o altă pătură de ceață și mai compactă, pentru că dincolo de dincolo...) Vîntul îmi smulse scrisoarea și o rostogoli într-o băltoacă, dar am reușit s-o prind, tocmai cînd să mă ridic, vai, două „aeroplane”, două onorate surori; astfel botezate de noi, datorită coafei apretate care se infoia cum bătea vîntul, ziceai că acum își iau zborul, ca niște strani zmei abia ținuți în sfoară de un copil. Una se opri și mirii ceva pe unghurește, cealaltă, punînd mîinile la piept, zise oarecum ostentativ, „Laudetur Iesus Christus”. M-am poticnit, m-am roșit, m-am emoționat atît de tare, încît, în loc să răspund, cum s-ar fi cuvenit „In aeternum amen”, am zis tare, cît am putut, făcînd și un „knix”. „Servus toc”, asta însemnînd în limbaj bănațean scolarec, servus, voi alea două.

— A! Aăă! strigă aeroplanele și plecără, indignate, bombănînd ceva în două sau trei limbi amestecate.

Aici apare Vila, neasemuita mea prietenă, aceea care a acceptat rolul de Elvire pe lingă nefericita Chimène, care se va zbate pentru deapururi „entre le devoir et la passion.” I-l și repartizasem pe cavalerul necunoscut. Carbonario.

— Cu ochelari, sau fără? — Fără, de cîse Vila. — Da' cum îi vîd? — Atunci, cu! — Da' cum arăt? — Atunci nu-i pune! Și uite-așa, pînă la urmă „s-a decis” să-i tin în buzunar și dacă va fi cazul, pe furis să-i pun un minut, cît să-i vîd.

Nu aveam nici o îndoială că va veni cu prietenul lui. Luasem patru bilete la Tosca mai în spate, în caz de „pericol aerian” — as, ce să caute aeroplanele la Opera? — s-o tulum.

— Și dacă nu vin? — Veniră. Erau, într-adevăr, doi. Fix la ora trei, în fața librăriei Niculescu, pe Surogat, adică (dincolo era Corso, adevărată promenadă, la care, din motive de strategie, nu ne încumetam, deci, nu pe Corso veritabil, ci doar pe Surogat).

Băieții apărură ca de nicăieri, încadrîndu-ne, ca în joacă. Unul dintre ei, avea o mustață la Don Améche, foarte înalt și foarte brunet, sprincene groase, imbinete, ochi negri și destul de calzi, iar în locul zîmbetului la care mă așteptam, o mare tristete. Inima mea făcu un salt nefiresc și, ca un cesuleț zăpăcit se azvîrlî într-un tur-retur complet, se potoli oarecum, continuă — credem că se aude pînă la catedrală — să bată, să bată, să bată... ca în filmul cu Jules Berry. „Les visiteurs du soir”...

Celălalt o luase pe Vila de braț și, cu multă seriozitate, cu risipă de gesturi îi explica ceva.

— Am venit să vă spun, domnișoară, și numai Dumnezeu știe cît de greu îmi e, că prietenul nostru Costea Plenceanu a fost arestat împreună cu alți saisprezece elevi acum cîteva zile. Azi dimineață s-a pronunțat sentința. E condamnat la douăzeci și cinci de ani. Eu sint Rinu Cărbunaru.

Cam acesta a fost să fie debutul sentimental al Marinei Seracin.

TRENUL se opri în cîmp, între gări, departe se vedea pe deal o culă ultienească. Mi-am adus aminte de frumoasa culă a Grecenilor de la Măldărești și de prietesa fătără, Ainoury, fosta noastră colegă, Noury... dar, asta e o altă poveste.

— Cît stă trenul aici, tovarășe scf? — Ce-i, frumoaso, arzi de nerăbdare să-ți vezi iubitul? — Cam așa ceva.

Dar, cînd să mă bucur de toate, de după amiaza molcomă, de cîmpul cu maci, de... o, de ce va fi, am simțit din nou insinuîndu-se pe după bucurie, valul acela insidios, spăimos și necrutător, unda neagră, străbătîndu-mă din creierul mic pînă-n plexul solar, am început cu sîrg să-mi apăs sub stern degetul mare, în direcția și în direcție contrară acelor unui ceasornic, „că n-o fi numai după tine!”

Se vedea gara, eram cam la coada trenului. Geamantanul meu de piele de care eram foarte mîndră era al naibii de greu chiar și gol, dar acum, încărcat cu tot ce aveam mai bun, mai elegant, o mie de lucruri inutile de care-ți vine greu să te desparți, plus „cajouri” pentru toată lumea, inclusiv cei mici, ai Anei.

Vinzoleala de nedescris din gara cu semnalul ei hiriit, că-i făcuse mă-sa istet, mititel și iubăreț mă făcu să rid singură, destinul meu mă aduce iar la Craiova, n-am scăpare!

A trebuit să mă opresc să mai răsufli și să las să treacă un cird de copii amăriti și dezmațați, cu dire de plins proaspăt pe obrajii murdari. Mincău în mars tropăit o bucată de mămăligă goală. Orfani, mi-am zis eu. Săraccii! și bestiile care-i su-pravegheau le-au mincat, desigur, piinea, cu... cu ce-o fi fost. Pe urmă văzui milițienii cu pușcă, în față și-n spatele rîndului. Copiii nu păreau mai mari de treisprezece, paisprezece ani, unii și mai mici. Lumea îi privea de la ferestrele vagonului, unii încercară să le întindă ceva de mîncare, cînd insotitorii strigară să nu le dea nimic, mai ales bricege. „Sînt hoți și criminali!” Oare? Chiar așa? Călătorii îi ocoleau, indiferenți, doar un muncitor mic și indesaț, poate de la gară, apropiindu-se, vru să spună ori să întrebe ceva, uitîndu-se cu o milă nesfîrșită la ei. Dar, pentru că pașnicii se apropiară amenințatori de el, se întoarse brusc cu spatele și se prupți după un stîlp.

Nu, mă aștepta nimeni. Trenul, e adevărat, întîrziase cam o jumătate de oră, ei, mare lucru.

Priveam destul de descumpănită în stînga, în dreapta, spre ieșire, nimeni. Lumea se strecura spre fîntină, cu sticle, se strigau de pe ferestrele vagoanelor, îi rugau pe cei de pe peron, „hei, camarade, ia-mi și mie apă, băiețas, să fie pomană, umple-mi și mie sticla, mai am de mers ceva.”

Geamantanul mă îndoia și nu era picior de hamci. Lume grăbită, aferată, gălăgioasă, priveam trecătorii, degeaba, pe cine să întreb?

Ce știam, de fapt, despre Costea, că era „ăla lungu”, judecînd după Ana, probabil, brunet, desigur, foarte slab, de unde venea el... și mai ales, de cînd... Trecură niște oțeni cu părul creț și cu damigene, mai trecură niște oltence cu părul creț și cu damigene, lotul de copii, păziți, infractorii, cum zicea un istet, „ăștia e cremenali de mici, s-a născuțu cu crima în sînge”.

Apoi, trenul fluietă lung, în batjocură, lumea se scurse, fîntina rămase pustie, peronul se goli.

Stăteam rezemată de un stîlp și mă gîndeam: de ce o fac? să fie, oare, asta dragostea mea tirzie? În afară de imensa și lungă lui suferință, ce știam despre el? Cum a evoluat? Cine e el, cine va fi el? Am venit, așa, nepoftită, în pețit. Dau buzna pe norocul omului, că de-al meu, ce să mai vorbim!

Am văzut ce înseamnă două nefericiri, adunate la un loc: o nefericire mai mare și cîrpită, pe deasupra. Din milă creștinească, ziceau onoratele surori, cînd dădeau cite un cînci, de pomană, Mila! La ce servește mila? Intinzi mîna, abia țînîndu-te tu de o creangă firavă și ajută, pe cine? Pe cel care nu se lasă ajutat, pe cel care nu merită, sau nu poate, sau nu vrea să fie ajutat. Îl scoți din destinul lui și-l viri în destinul tău, te încarci cu el. Pentru cît timp? Lui nu-i servește, pe tine te trage la fund. Și el își va duce greul mai departe, atîț cît va putea, se poate oricît (nu da, Doamne, omului), e mai greu cu memoria, cît poate duce-n creier. Aici nu există „greutate maximă admisă”, e nelimitat. Se învată, devine siamez cu greutatea lui, pe spatele lui trăiește, din inimă și din ficatul lui, gîndește cu creierul lui, cum să se azeze să-i fie mai grea, să tragă mai mult, hrînîndu-se direct cu substanța elaborată gata, și trage, și apasă, nici nu mai doare, este durerea. Și omul e în stare să plece mai departe cu ale lui, Pe care și le-a clădit cu grijă, echilibrîndu-le inginereste, recalibrat și nici nu știe cum își face loc pentru și mai greu. Să-l țînă legat de blestemata lui de soartă, altfel ar zbura. Cum zice bătrînu Bacon, „dați-i spiritului plumb, nu aripi!”

Si eu în toată povestea asta? Nu cumva îmi caut și eu căi elegante de ieșire, motivații? Dar, pentru Dumnezeu, ar putea ieși bine. Ar putea.

M-am gîndit să dau un telefon, dar nu-mi puteam urni geamantanul. Trenul abia se mai zărea, pe peron nu mai era nimeni. Aproape nimeni. Mai era doar, lipit de stîlp, cu spatele la mine, omul acela mic și indesaț, cu cămașa curată, prea strîmță pentru el. Stătea acolo lipit de stîlp și bătuț de soartă, cu mîinile groase căzute pe lingă el, cu ochii în pămînt, de parcă ar fi vrut să se scurgă în pămînt prin pavajul spart și murdar. Mă apropiam de el să-l rog să-mi țînă și mie geamantanul pînă dau un telefon. Mă privi cu un singur ochi, celălalt era frumos, negru și fix, pe sub sprincenele albe, groase, țepoase. Se apropie și, punînd mîna, urni geamantanul și spuse încet, aproape în soaptă: „m-am gîndit că sinteți dumneavoastră, dar nu-mi venea să cred. Am angajat un taxi să ne aștepte.”

FELIX VALLOTTON : Salută întâi, e mașina prefecturii (1901)

the Time

și'n degetele multe îmi acopăr chipul
într-o mireasmă de viscol și uitare

pămîntul pentru vis mi-l dai :
prin el mă duc în noapte,

în palmele-ți albite de prafuri și idei,
cu-o rară împăcare eu îmi așez iluzii :

sînt raza ta subtilă
în noaptea fără ingeri

ești prințul meu în lacrimi

anotimp rănit

te vîd în somn
cu un fluture uriaș
nemișcat în privire

arzi de viu chiar acoperit
de cea mai udă țărînă

ce este jertfa, te-ntreb,
milioane de oni fi-vor însăși harto
peste care te-ai răstignit

te ai lovit.

a doua scrisoare pe un perete alb

răsăritul te vindecă de frica de noapte
fragila ta istorie o scriu vegetalele

însăși scrisoarea aceasta-i cuibul de rouă
'n care pustiul își leagănă-ncet

înțelesul

nu privi

de la mine pînă la tine
vine apa mare deja

ne zărim într-o oglindă
pentru o singură dată

stau în dreptul unei lacrimi :
de ea să vîd nu pot

m-afund în nisipul din Ecbatana
și-s lanțurile care ne despart.

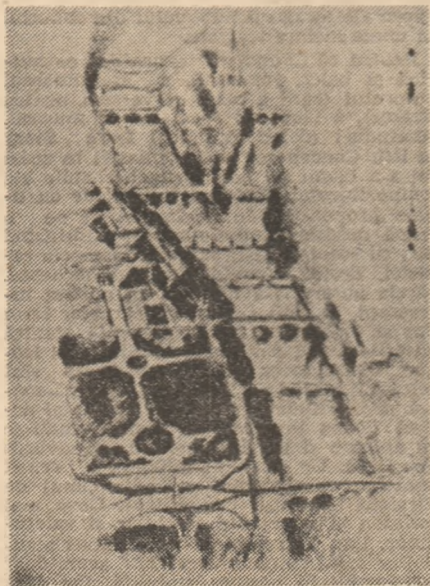
afară de lume

umbli pe-ntunerice
de cînd te-ai născut
rob la iluzia cea mare

în grădina din lamaserie
o rană de-acum s-a închis :

un viscol s-a dus
din omeneasca ta carne.

Nazaria Buga

ROBERT DELAUNAY : Ile de la Cité (1926)

FERNAND LEGER : In oraș (1959)

Sub zodia berbecului

Solo pentru o actriță și trei piese

CURAJOASĂ și inspirată, Rodica Mandache și-a gândit singură și a infaptuit, cu ajutorul calificat al regizorului Tudor Mărășcu, un recital Tennessee Williams. Se alătură un monolog dramatic, un fragment din *Un tramvai numit Dorință* (patetica Blanche Du Bois) și altul din *Orfeu în Infern* (nesupusa Carroll). Actrița trece fluid dintr-o ipostază în alta, leagă meșteșugit componentele, întretesând și versuri ale scriitorului american, ca și un fel de manifest în favoarea teatrului considerat purificator sentimental al lumii. Scenografia (Constantin Ciubotaru) n-a prea ajutat-o și n-a vegheat asupra vestimentației — care e modică: nici măștile nu sînt satisfăcătoare schimbate. Dar interpretarea e atît de bine studiată, caracterizările efectuate cu atîta finețe și siguranță încît fiecare eroină pare a evoca mediul ce a zămislit-o. Jocul e cîntărit, echilibrat, condus fără cusur. Dramele celor trei femei, de virste și condiții diferite, terorizate de masculi brutali cărora li se abandonează silit, protestînd surd și vîșind fără speranță la o existență pură — de care n-au avut parte și nici nu vor mai avea — sînt infătisate cu o emotivitate autentică în intensități gradate pe măsura situațiilor ce le generează. Actrița evoluează cu eleganță, Muzica, admirabil aleasă (Duke Ellington, Benny Goodman, George Gershwin, Ella Fitzgerald, Louis Armstrong), potențează atmosfera de reverie tristă, antiromantică și antimelodramatică. Poezia pasională aspră a autorului american e găsît ca talmăcitoare a solistă de bravură a melodiei ei tainice.

Mîncînd un strugure nespălat în mijlocul oceanului se reprezintă în sala Studio a Teatrului „Notăra“.

Prea greu pentru o scenă atît de mică

PROFESORII studenței în regie Cătălina Fernoagă i-au incredințat o sarcină foarte dificilă pentru inițiu ei examen (public): montarea piesei lui August Strindberg *Visul* (sau *Un joc al visului*, ori *Un joc de vis*, — după titlul suedez *Ett Drömspel* — scrisă în 1902). Pedagogii — Cătălina Buzoianu și lectorul Cristian Hădjiuculea — au vegheat, desigur, asupra punerii în scenă, dar e cert că i-au dat tinerei posibilitatea să-și afirme liberă opțiunile.

E o lucrare foarte grea — ne spun specialiștii teatrului suedez (G. Brandell, A. Gustafson, I. Holm) — complicată de brahmanismul pe care autorul îl studiasese anterior și de factura expozeului dramatic — acesta trece prin episoade cosmaresti, secvențe naturaliste, tablouri onirice, într-o viziune ambițioasă de cuprindere a relațiilor interumane sub boltă cosmică. Scrierea a atras regizori de seamă — de la Max Reinhardt la Antonin Artaud — însă se pare că e dificil de adunat într-un cadru stilistic unitar Strindberg însuși previne că a încercat să imite aici „forma incoerentă, doar aparent logică, a visului. Se poate întimpla orice, totul e posibil sau verosimil, căci personajele se dedublează, se multiplică, dispar, se condensează“.

Decriptarea simbolurilor, anevoioasă, cerea oricum un alt perimetru de joc decît acela, strimtorat, al Studioului Academiei de Artă Teatrală și Cinematografică, și alte mijloace. Regizoarea debutantă, pornind la drum prin perscrutarea drastică a piesei, și-a creat încă un obstacol serios: consecința e nedumerirea spectatorului cu privire la ceea ce se întimplă. Ar fi fost necesar să se sugereze în vreun fel ce semnificație are Fiica lui Indra — zeul atotputernic, stăpînul Cerului, minutorul Fulgerului, depozitarul Pleii, în credința brahmană divinitate cu o mie de ochi, luptător victorios împotriva Intunericii — și venirea ei pe pămînt. Sosește, după cit se pare, pentru a afla cum mai trăiesc muritorii față de care însă va manifesta o insensibilitate perpetuu egală cu ea însăși. Căci Culpă și Rău în lume par să fie universale. Decorul pauper și inconfortabil, precaritatea interpretărilor, capacitățile foarte reduse de metamorfozare a lui Gabriel Costea (în patru personaje — dintre care doar Ofiterul e ceva mai conțurat) și a Viorică Vătămănu (în trei roluri) lipsesc reprezentarea, în cea mai mare parte a ei, de poezia visării, de mister, de înțelesuri; cit rămîne, e de natură domestică.

Cătălina Mustățea vădește o anume suplețe în interpretarea divinității feminine, iar Liviu Păncu se preumblă satisfăcător prin scenă (în două roluri). N-am identificat preocupările de „plastică corporală“ ale Mihaelei Santo, notată în program ca avîndu-le. Cit privește știința și arta debutantei în regie, apreciem deocamdată cetezanța cu care si-a ales piesa și efortul de a schița o accepție modernă a ei. La

Tot răul de la femeii de Franz Xaver Droetz, la Teatrul din Brăila. Regia, Victor Ignat (R. Moldova). În fotografie, Toea Badiu și Giliola Coconcea

următoarea lucrare scenică a Cătălinei Fernoagă se va putea vedea, probabil, și ceea ce aici abia s-a intrusarit.

Un critic literar pășeste fără sfială în dramaturgie

CUM DEBUTURILE dramaturgice sînt rare, se cuvine să-l menționăm pe mai înțelegător, deosebit cînd se arată ca un punct cert de pornire spre planeta teatrului. E cazul lui Alex. Ștefănescu, a cărui piesă, *Melania și ceilalți*, e spirituală și surprinzătoare de bine compusă în registrul comediei de moravuri. Autorul, nesoric și mult prețuit critic și istoric literar, a oștit cu dreptul, cum se spune, acest prim pas fiindu-i ratificat, în 1989, de un consiliu cenaclier, în care, după lectură excelentă făcută de actori, nu puțini specialiști prezentați s-au pronunțat favorabil, ba chiar cu căldură — ceea ce e destul de rar în domeniu — iar ageamii circotași omniprezenți, care de obicei constituie epifenomenul unei atare circumstanțe, au tăcut. După o lungă bucată de vreme, lucrarea a fost transmisă la radio, într-o montare îngrijită, cu distribuție fastă, iar la puțin timp după aceasta, s-a pus în scenă de către același regizor, Constantin Dinischiotu, la Teatrul „Fantasio“ din Constanța, spectacolul adus fiind și în turneu la București.

Lucrarea e scurta istorie a unui cuplu nereusit, căruiu un accident banal îi dezvăluie incongruența, femeia gîșind la alt bărbat ceea ce-i lipsea în existentă ternă de pînă atunci: farmecul imprezibilului, pasiunea, umorul, o priveliste mai colorată în cenușii habitudinilor. Aparenta e de scriere sentimentală, cu momente de farsă. Ingenioasa epitază — partea de început, cînd se leagă conflictul — rememorarile mixate abil cu expunerea directă, coincidențele amuzante și quiproquo-urile, echivocul nostim al situațiilor și schipurile dialogului, țesătura dexteră a intrigii ar interesa și așa. Dar în subtext stăruie și o triplă amendare de moralist: a plătitudinii care poate usca o legătură, cîndva trainică, între soți, a superficialității în relațiile erotice, a imixtiunilor neferice în traiul altora, săvîrșite de oameni de bine puși pe rele.

Sigur, e un început, cu unele semne, fatale, ale inexperienței și lacune ale argumentației pe parcursul peripețiilor dintr-un ascensor. Dar atîc spiritul ludic și calitatea scriiturii, cit și seriozitatea de fond o situează la alt etaj decît producțiile caramelate ce ni se servesc drept panacee ale atragerii publicului din suburții în unele incinte teatrale.

Pentru că „Fantasio“ e profilat de muzică și balet, regizorul, cu asentimentul autorului (care a scris și versuri pentru cîntece), a făcut un spectacol de musical, numindu-l (deloc atracșion) *Love Story in lift*. Conceperea reprezentației în acest fel s-a bizuit pe partiturile agreabile ale compozitorului Dumitru Lupu (dar cu unele propensiuni minorizante) și pe o trupă destoinică, desigur, dar cuprinzînd mai cu seamă artiști exersați în specia revistei, Eroina, numită Martha Enăchescu, căreia autorul i-a desenat un portret interesant, în linii sigure, un caracter ferm dar și fațetios, a fost o prezentă scenică datorită Cocăi Andronic, Eschivele ei ironice, exasperarea, natura sugubeată sînt relevabile. Madam Enăchescu, mamă-soacră, a beneficiat de aporțul reputatei artistice Ileana Ploscaru, ea manifestîndu-se cu aplomb și vervă, punctîndu-și savourul aparițiilor. Un moment guignolesc reușit aparține personajului episodic Omul de serviciu (Dumitru Caramitru). Ceva mai sprinten și nu numai atrabil și valetudin, Dan Constantin l-ar fi impus atenției pe soțul vesnic ofuscăt Titu, acum doar convenabil în postura stabilită. Iar dacă Mihai Sorin Vasilescu ar fi interpretat mai „giososo“ rolul ce i-a fost conferit, cu mai mult spirit, ar fi făcut din numi-

tul Paul Stanciu un personaj chiar atrăgător. Un sateloid al acțiunii, Lilișor, a avut parte de o interpretă chipeșă, Maria Zlocea, dar cam rectilinie.

Deși într-o stare coloidală sub raport scenic, spectacolul a stîrnit bună dispoziție, ratificînd intrarea criticului Alex. Ștefănescu în literatura dramatică.

Studii de gest și mimă

TEATRUL „Marea“ a fost creat de Mihaela Mălaime ca un studio de pantomimă și gestualitate. O inițiativă originală la noi, menită să formeze o trupă și să dezvolte o preocupare ce a implicat pînă acum doar cîteva individualități. Prin strădania artistului atîc de imaginativ, cu harul de pedagog și animator (vezi spectacolele realizate la Teatrul Național, *Clovniul*, *Actorul*, *Mantaua*, precum și unele infaptuite ca profesor, pe scena teatrului studentesc) s-a încheșat, oarecum, o echipă în localul (adaptat) din strada Biserica Amzei. Au avut loc aici, pînă atum, două premiere: *Medievale*, o grotescă pe ideea străveche a goliarzilor de a parodia dramele liturgice și de a organiza sărbătorii laice, vesele, ale „nebulilor“, sau, mai lirizii, aceea a misterelor mimate („sans paroles“, „par signes“), organizate ca reprezentații de divertisment în cadrul unor serbări publice și ale unor cortegii religioase.

Spectacolul actual pornește de la un tablou celebru, „Cina cea de taină“, și se transformă într-o deslășuire dramatică și veselă totodată, ce dă posibilitatea actorilor să exerseze țipătul, masca, mișcarea, alcătuirea grupurilor figurative, fantezia în evoluțiile solistice, angajarea corală. Scenariul, rău compus, neclar și greoi, dă probleme de cap spectatorului, care aplaudă, totuși, performanțele unora, alternanțele, momentele de religiozitate sau cite-o glumă profană.

A doua premieră, *Oina*, e iarăși un exercițiu, o clovnadă în regn tragi-comic. Actorii spun puține propozițiuni — în manieră bufonă, în italiană, engleză — și fac vocalize cu cele două silabe ale cuvîntului din titlu. Studiul de expresivitate vocală și corporală îi interesează și pe laice. Cite-o scie a unui actor e veselă, cite-un moment trist e realizat pertinent, execuțiile de grup sînt întocmite cu rigoare. Se stăruie pe gag-uri fizice și de dinamică scenică.

Si aici avem doar o sămîntă de libret, cu lungi și, de la un moment dat, obositoare variații pe aceeași coardă unică. Se fac și imitații (ieftine) de arte marțiale. Costumele, în dungi pe orizontală, în culori variate, vesele, în contraste rafinate (scenografia Sandu Maței) dau o impresie plăcută. Petele de lumină, tranzițiile de la o fasciculație la alta sînt adecvate. Sunetele, muzica apar bine placute pe acțiunile interpretelor. Dar mulțimea mijloacelor folosite nu se supune unei idei ordonatoare; nu se întrevide raportarea lor la un tel. Efortul e considerabil, efectuat cu cel mai sincer atasmament pentru cauză, însă rezultatul nu e direct proporțional cu strădania.

Evident, chiar și atunci cînd se retranspune în plan secund, pentru a lăsa locul prim invățăcelilor, tot Mihai Mălaime e protagonistul. Plastica trupului, savoarea gesturilor, peruca, machiajul, zimbetui și innegurarea, expresivitatea incintătoare a figurii, a mișurilor sînt ale unui artist pe deplin abilitat în gen și ale unui actor de curură interpretativă Anamaria Pislaru, flexibilă, sprintenă, arătoasă și simpatică, a învățat bine lecția, dar nu stăpînește încă posibilitatea de a face cursiv tranzițiile de la o stare la alta. În schimb, trece lesne de la mimă la schimă. Tudorel Filimon, actor care se dovedise amuzant și ager în teatrul dramatic, suferă aici o involuție. Pare că și-a pierdut hazul, e excesiv, risul său forțat nu e deloc contagios, se complăce într-o bonomie spălăciată. George Țoropoc, Sorin Dinculescu,

Emil Serban, alții, din *Medievale*, par încă în formare.

Problema e că deocamdată ni se propun doar produse de laborator. Oricît le-am aprecia, sîntem în drept să așteptăm și spectacolul care să le înglobeze coerent și... justificativ.

Experimente italiene la București

PRINTRE formațiile străine ce ne-au vizitat în ultima vreme, compania italiană „Koreja“ din Lecce e o grupare experimentală, alcătuită din tineri. Au adus la București două spectacole: unul după *Trei surori* de Cehov și altul după *Woyzek* de Büchner. Ce inseamnă acest după, în viziunea oaspeților? Rescrierea textului; originea și adaptarea lui la cerințele unei montări care are drept ax conceptual o idee a regizorului cu privire la culminațiile dramatice, extrudate de starea de spirit a personajelor. Astfel, în materialul cehovian, regizorul Salvatore Tramace vede un ritual în afara spațiului și timpului; surorile trăiesc în singurătate, măcinîndu-se, explodînd, din cînd în cînd, liniștindu-se iar, triumfînd asupra bărbatilor din jurul lor prin mineralizare sufletească și prizonierat consimțit în obișnuințele mediocre ale existenței lor, în amintiri jînce. Figurile masculine sînt condensate în una singură. Acțiunea e concentrată într-un nucleu dens. Ambianța e enigmatică. Simbolurile, obscure. Dar speranța surorilor exilate în propria casă dăinuie. Aici, în reprezentația numită *I Amori*, ca și în cealaltă, *I Refrattari*, nu e o interpretare a pieselor alese, ci o prezentare scenică a lor dintr-un punct de vedere extraneu, al unui om ce vede esențialul dincolo de litera textului, de ce crede autorul, ce mărturisesc personajele, ce spun alții că ar fi și ar gîndi ele.

Ritualurile astfel rezultate sînt tragicomice. În *Woyzek*, același regizor scotosează „dragoste, impotență, revoluție, boală, obsesii de care e dificil să ne eliberăm, cuvinte prea mari ca să putem crede în ele“. În spectacol ar fi infuz un îndemn ca să ne apropiem de singuratici, de suferinzi, să nu trecem nepăsători printre semenii. *Woyzek* apare ca un crucificat, victimă a unei Inchiziții infroscătoare. Maria e și ea o victimă a celor mai puternici ca dînsa. Patru oameni vor muri fără vină, loviți de o opresiune brutală și stupidă, pe care deocamdată n-o justifică.

Reprezentațiile se desfășoară în decoruri ce par cînd improvizate în sărăcie, cînd elaborate cu rafinament expresionist. Spectorul e agresat uneori și obligat la o percepere acutizată a ceea ce se întimplă pe scenă. Unele mijloace par (ori sînt) naive: oameni care umblă goi, femei stînd desculțe în apă, inși ce no stropesc dintr-un vermorel — aparat de stîrpit omizile din pomi — mici incendii, parapete ce sînt urcate gîșind, luminări misterioase în beznă, răstîgniri pe un panou rotativ. Dar scenografia semnata Luca Ruzza are și suave imagini ce emană poezia secretă a lucrurilor; pinze albe învaluite scena, sugerînd visarea unei alte condiții decît aceea în care ne-am aflat pînă atunci. Din cîteva saci se scurg sute de hirtii imaginînd mlaștină în care bietul soldat *Woyzek* va intra și nu va mai ieși niciodată, în timp ce sunetele vătuite, șoaptele nedeslășite ale vietăților acvatice, murmurul apei, un carillon îndepărtat dau o senzație stranie, de requiem.

Aspirația globalizatoare a montărilor, punerea în lucrare a multor și prea diverse mijloace — proiecții, dans, măști, pantomimă, păpuși, metamorfozări la vedere, alegorii luminoase, acte crude, repetări obsesive, trifurcări ale cite unui sens propus, fracturarea continuă a universului scenic, surpările sufletești bruște — apoi limbajul ciudat, cu sincope, dezarticulări și refracții multiple de idei nu sînt prea lesne de mistuit. Au și calibruri estetice felurite. E, desigur, un teatru inițiativ, în care psihanaliza funcționează ca un revelator a ceea ce e ascuns în subconștientul personajelor, dar și în acela al actorilor. Simbologia stufoasă arată o gîndire adîncă însă întortocheată.

Interpreții sînt profesioniști serioși, muncesc cu tragere de inimă, fac totul cu credință și cu o disciplină scenică excepțională. Chiar dacă nu toți sînt artiști deplin, iar montările sînt uneori oxidate de exacerbări și curiozități ale asamblării, unitatea actului scenic e fără fisură. Fac parte din trupă Maria Teresa Dal Pero, Stefano Bove, Teresa Ludovico, Silvia Ricciardelli, Emilio Martinez, Tommaso Corrales Santacroce.

Acasă, într-un tirgușor din sud, au ca sediu o clădire mare, defaectată, unde trăiesc ca într-un falanșter și lucrează fără istov. Nu posedă o scenă și o sală. Sînt tot timpul pe drumuri, prin sate și orașe, țări și continente.

Dacă spectacolele în întregul lor și modalitatea nu ne-au convins pe de-a-ntregul, trupa, încăpătînarea ei fără orgoliu și devoțiunea ne-au emoționat.

Golani au fost, golani sînt încă...

MINISTERUL CULTURII
STUDIUL DE CREAȚIE CINEMATOGRAFICĂ
PRODUCĂTOR LUCIAN PINTILIE
PREZINTĂ

PIAȚA UNIVERSITĂȚII - ROMANIA

Realizatori:
STERE GULEA
VIVI DRĂGAN VASILE
SORIN ILIEȘIU

DUMNEZEU stie ce mai e cu cinematografia noastră la această oră. Am tot sperat ca noul ei mecanism să se regleze din mers, fără prea mari convulsii. Și am tot așteptat ca, după un timp, să înceapă să apară noile filme. Tot sperînd, tot așteptînd, timpul a trecut sterp, și constatăm, în fața sărăciei dezolante (ne referim doar la cinematografia) că lucrurile merg mult mai greu decît ne imaginăsem. Dacă sărăcia, în materie de film de ficțiune, și-ar putea găsi mai ușor justificări (dată fiind complexitatea sporită a elaborării), sărăcia din sfera filmului documentar a fost supus „istoriei oficiale”. Acum, cînd ei și-ar putea permite — și ar avea datorită — să dinamizeze mineiuna și să aducă în fața unui întreg popor „istoria furată” — nu o face. De fapt, cum putem aștepta recuperarea în scriitura adevărului a unei întregi istorii din partea unei cinematografii care nu face față nici măcar propriului prezent? În fața acestei anchiloze, apare întrebarea: ce-i de făcut? Se poate aștepta o cursă maraton de la un organism care se deplasează greu și pînă la colțul străzii? Se poate aștepta o „febră a adevărului” de la un organism de o placiditate desăvîrșită (și care, avînd mii de metri filmați, de la Revoluție, n-a fost în stare să-i monteze într-un fel ca să-i prezinte marelui public? Și asta, în timp ce în străinătate s-au făcut și au rulat nu unul, ci o serie întreagă de filme despre „revoluția română”? Și totuși, atîta timp cit va mai exista o cameră video și un cineast cinstit în țara asta, noi vom continua să sperăm. Prima treaptă a speranței ar fi aceea că filmul nostru își va exersa în fine, plenar, una din calitățile lui elementare: calitatea de martor. Un proaspăt motiv de speranță este însăși existența filmului *Piața Universității* — România. Un documentar tulburător — produs nu de cinematografia noastră independentă (adică de studiourile rupte de Ministerul Culturii), ci de Studioul de creație cinematografică al Ministerului Culturii, studioul condus de Lucian Pintilie. (Și, ciudat, printr-o modificare neașteptată de perspective, studioul lui Pintilie pare acum cel independent!) Autorii acestui film de echipă care e *Piața Universității* (Stere Gulea, Vivi Drăgan Vasile, Sorin Ilieșiu) mărturisesc că ideea unui lungmetraj pe această temă îi aparține lui Lucian Pintilie. „Această afirmație — declară Pintilie în *România liberă* — impune cîteva mici precizări. E greu de zis că am avut ideea realizării acestui film. Mai degrabă se poate spune că am fost uimit — imediat după sosirea mea din Franța, în vara lui '90, că un asemenea film care plutea în aer nu fusese încă realizat, sau măcar demarat. Am socotit deci intrarea în producție a filmului ca o reparație morală de maximă urgență — un film de comandă dacă vreți — comandat nu de Pleșu (șofer ce e clar asta, nu?) ci de ceea ce Pleșu a

numit odinioară atît de inspirat — ultimul stadiu acceptabil al conștiinței noastre înainte de aneantizare — *minima morală*”.

Autorii își delimitează cu luciditate demersul: „Filmul nostru nu are pretenția, care ar fi și absurdă, să acopere exhaustiv fenomenul Pieții Universității. Dar ei încearcă să subliniească o carentă de implicare a cineastilor noștri în istoria recentă a României” (Stere Gulea): „Piața a fost, cred, un fenomen atît de complex, încît realmente ceea ce aduce pelicula noastră nu este decît o felie de... atmosferă” (Vivi Drăgan Vasile). O felie foarte bine gândită și gingaș cumpănită, o dantelărie de imagini, o structură mobilă, dar cu o rezistență de oțel desore „cel mai controversat fenomen din 1990”. De la un loc magic, de o incandescență morală unică, trecînd prin „spectacol în aer liber cu un grup de folkisti” și ajungînd pînă la „miscare fascistoidă”, de la divinizare la hulă, fenomenul Pieții Universității a polarizat cit se poate de elocvent înțelegerile și neînțelegerile, a clarificat diverse poziții pînă atunci ambigue, a reprezentat, pentru orice conștiință din țara asta, un moment de opțiune. O paranteză: evident, ne referim aici la opțiunea launtrică și nu neapărat la opțiunea de a merge sau nu în Piață; așa cum au existat și oameni care au mers în Piață doar dintr-un soi de neo-oportunism, sau de snobism, sau de zel compensator al unui teribil conformism din epoca Ceausescu — așa au existat, fără îndoială, și sute de mii de oameni care, fără să fi pus piciorul în Piață, din diverse motive (Pintilie invocă „agorafobia”) au fost, sufletește, alături de manifestarea din Piață și de ceea ce semnifică ea, în esență: o *Zonă liberă de neo-comunism*. Imperativul adevărului. Denunțarea unei perioade de minciuni și diversivuni („Poporul o să fure revoluția Securității!”), sună titlul unui articol de Florin Iaru). Protestul față de conducători fosti activisti de partid, profesioniști ai puterii și ai luptei pentru putere, instruiți la școala de o inegalabilă perfidie a comunismului. „Nu-i vrem la galere, dar nici la Putere”. „Vrem democrație, nu vrem ruși și nu vrem securitate”.

FENOMENUL e privit, în film, obiectiv în contextul mai multor evenimente trecute și viitoare, e pus în diverse ecuații, e revăzut de felurite personalități din unghiul zilei de azi. Asistăm și la modificări spectaculoase de opinii. De pildă, între timp, pentru dl. g-ral Mihai Chitac, pe atunci ministru de interne, Piața a devenit „un eveniment major pentru Revoluție”. Iar un reprezentant al ziarului AZI declară că Piața a reprezentat pentru noi „un moment care ne-a redat demnitatea”. Ne putem întreba doar unde au dispărut legionarii, drogati, dolarii, „ticătosia bine plătită”, tot taciimul năclăit care s-a lăfăit atunci pe paginile unor ziare, în relatările lor despre Piață. Din ziarul AZI, de pildă, în ultimul număr pe care l-am citit (un număr din august) aflăm, pe prima pagină,

că Petre Țuța ar fi un „nou căpitan”, care a făcut pușcărie nu pentru că a îndrăznit să gîndească altfel sau nu pentru că pur și simplu a continuat să gîndească liber într-o epocă a minciunii generalizate, ci pentru că „nu s-a astîmpărat”, iar Marian Munteanu e aplicantul ideologiei lui Țuța, dovadă plimbările lor suspecte, în Cișmigiu, în Epoca de Aur! Pentru că a venit vorba de Petre Țuța, e regretabil — dar nu reprezentă nici o noutate — faptul că un film de o mare frumusețe despre Petre Țuța și Emil Cioran (realizat de Gabriel Liiceanu, cu o imagine de Sorin Ilieșiu) a fost dat pe post mult după miezul nopții! Iar numele de Petre Țuța și de Gabriel Liiceanu au lipsit cu desăvîrșire din textul de prezentare a programului, de la ora de vîrf, care anunța doar, cit se poate de fad, o emisiune Emil Cioran în cadrul Simpozionului. Lipsa de profesionalism și lipsa de obiectivitate merg, se vede, mîna în mîna. Televiziunea continuă să-și bată joc de adevăratele valori; faptul că ea a reușit să nemulțumească pe toată lumea — în afară de o parte din propriii salariați — inclusiv Guvernul, e o performanță tristă, de care însă dl. Răzvan Theodorescu pare foarte mîndru, considerînd-o, probabil, o dovadă de imparțialitate. Imparțialitatea nu e însă o sumă de adevăruri mutilate. Aflăm, de altfel, din film, cu perplexitate, că președintele televiziunii este cit se poate de satisfăcut și de modul în care instituția sa a reflectat evenimentele legate de Piața Universității, ignorînd complet părerile oarecum diferite. De pildă: „Crima televiziunii față de acest popor în acele momente este comparabilă cu gestul de a lua tubul cu oxigen de la gura unui bolnav”, citim într-o declarație a dl-ului Horia Murgu, autorul coloanei sonore a filmului. Minciunile grosolane transmise atunci pe postul de televiziune, informațiile false din cursa *vinătorii de vrăjitoare*, lansate întregii țări fără nici o verificare (drogurile, munițiile, mașina de bani etc., etc), neadevăruri pentru care televiziunea nu și-a cerut răspicat scuze vreodată, totul pare să se fi dizolvat în eter. Din fericire nu au dispărut materialele înregistrate de televiziunile străine — și preluate de film — despre ceea ce s-a întîmplat. Avem astfel prilejul să vedem pe marele ecran imaginea minerilor izbînd cu bitele pe străzile Capitalei, ca răspuns la chemarea celui care, ne explică un miner, ne-a dat atîta salam, „de se strică prin alimentări”. O amintire de cosmar, un moment de rușine națională, o rană încă deschisă, o traumă atît de adîncă în subconștientul nostru colectiv. Filmul construiește, în fond, — strîns cu maximum concizie, mișcîndu-se pe o întregă claviatură a emoției și a opiniei publice — un amplu discurs despre starea de spirit a României la acea oră. Așa cum filmul nu reflectă, prin definiție, decît o felie din întregul fenomen, și rîndurile de față nu reflectă decît o mică parte din complexitatea filmului, Piața Universității a fost „un spațiu privilegiat, al eliberării de frică” (Ana Blandiana), un „copil născut prematur”, un loc în care „s-a ratat alianța dintre nefericita noastră

tră intelectualitate și... noastră muncitorime” (Mircea J. ... un loc în care — în ciuda b's... a hoților de buzunare, a „golani”... turbării traficului rutier”, în... uor „aspecte periferice... ezatv... s-a bătut atîta monedă, — s-a dăncat un lucru fundamental: atîta timp cit adevărul despre Revoluție... u... ș cu totul la lumină, o nouă Piață va fi în orice clipă, posibilă, o și mai puțin adevărată că, într-adevăr, era imposibil ca o mulțime de „amatori”, înarmați cu cîntece și lozinci să destrame o plasă teșută temeinic peste 40 de ani. Iar acest film, dedicat memoriei tuturor românilor care au luptat împotriva comunismului, aminteste cu forță că nimic adevărat, nimic durabil, nu se poate clădi pe o temelie de minciună și confuzie. Nu va putea exista liniște, atîta timp cit crucile cu fotografiile adolescenților care au murit în decembrie, sau crucile cu mențiunea „neidentificat” — vor continua să acuze (vezi șirurile de cruci de la Cimitirul Eroilor, din finalul filmului, v. grafica lui Daniel Răduță de pe afiș și din Caietul program al filmului cu imaginea unui monstru făcînd semnul Victoriei)... Intra criza morală și criza economică a României legăturile sînt, poate, mult mai profunde decît credem...

FILMUL prezintă, printre altele, imaginea d-lui Iliescu acuzînd pe Nicolae și Elena Ceausescu că „au întinat numele Partidului Comunist”, și că tot ce au făcut ei „n-are nimic cu comunismul stîlțit!” (Credem că, cel puțin în privința „autotitulării” lucrurile sînt nitel mai complicate: ei nu s-au autotitulat, ci au fost „alesi”, cu procente zdrobitoare (înaltă în județul Iași), ei au fost „titulați” cu sirg, de mulți alții, umflați cu pompa, elogiați peste măsură de o întregă armată de activiști și de mulți alții. Pînă s-a instalat — ca că-l citim în Lucian Pintilie — „cu complicitatea noastră” — un rău pe care l-am adăugat și noi, și care numai o sîrăcărie a noastră să-l identifice cu o singură persoană sau cu un cuplu, oricît de odios ar fi el”. Cit despre nostalgia comunismului stîlțit... ce poate fi acesta altvece decît — dună o cantitate de vîrșime în stîrșă concurență cu victimele fascismului — tot o reliefa a minciunii liber-comuniste a docilității, a uniformizării a formalismului voios? De vină nu e familia Ceausescu — eliminată cu o grabă sunetă, printr-o mascaradă de proces — de vină e sistemul care i-a făcut posibilă existența. Iar Piața Universității a protejct tocmai împotriva permanentă a formelor abil cosmetizate, a acestui sistem. Parlamentarii nuterii, cu dosare penale și trecut activistic, nu mai sînt comunisti, nici n-au fost vreodată, în schimb adversarii puterii sînt, invariabil, legionarii din nastere și sefi de cuib de la vîrsta de 5 ani. După decenii de obediență și îndobitocire (v., în film, figurile unor bucurăsteni, în special bucurăstence, aclamînd sălbatic minerii), e poate normal ca dezmeticirea să se producă lent, să ceară timp și răbdare. (Ne referim la oamenii de bună credință, și nu la cei care, după ce au mințit o viață întreagă, nu se simt nici măcar vinovați, nu regretă nimic, nu vor, nici acum, să renunțe la minciună și profită cu bucurie de fante) că Revoluția i-a prins în esalonul de activiști de gradul doi și nu în esalonul unu, cum s-ar fi putut întimpla la fel de bine). Deocamdată, are dreptate Dinescu, spunînd în film că la noi se confundă democrația cu stomacul plin, și cu faptul că-ți arată la TV „cum trag popii la cădelniță”....

Filmul include și grave semne de întrebare despre misterele Revoluției, căroro nimeni nu le-a dat pînă în prezent răspunsuri convingătoare. Ex: o voce interceptată, pe o bandă, raportează că „ne-am distrus utilajele”. „Nu, nu cred că generalul Diamandescu și-a dat singur foc la autobuze”, declară cu blîndete și cu marjă de nesigurantă domnul Chitac. Sau: generalul Militaru afirmă, în imagine, cît: „Frontul funcționează de șase luni!” Sau, aflăm dintr-o relație a lui Dinescu despre frica declarată a d-lui Iliescu de golani care urmau să se prezinte la dialog la Palatul Cotroceni!

La ora cînd aceste rînduri pleacă spre tipar, după Conferința de presă, premiera filmului n-a avut încă loc. Vom reveni deci. Sîntem curiosi să vedem cum va fi primit acest film-document. De marele public. De Televiziunea română. De diversele ziare. De guvernanți. De „toți oamenii Președintelui”. În ceea ce-i privește pe aceștia din urmă putem avea o mică bănuială. Cum bine spunea cineva: „Pentru un proaga-dist, orice document este propaganda opoziției”.

Un vorbitor din Piață spunea, adresîndu-se din balcon Universității mulțimii: „Dacă pierdem această șansă am pierdut-o pentru încă 40 de ani!”. Vorba cîntecului: „We have it! Iată că un an a și trecut. Ca să vezi cum trece timpul! Încă o generație și gata! Mai există doar riscul — oricît de utopic — ca, la capătul noii perioade pierdute, totul să se termine ca în Orwell: „Lupta era încheiată. Se învinsese definitiv. Ei iubea pe Marele Frate”...

Mulțumiri către un domn K.

DOMNUL au fost, domnule K., premierele săptămânii trecute, pentru noi, cei ce nu am parte din preafiericită categoria a celor 5% care nu se uită deloc la televizor. Mă iartă că — biocă, cum sint în ale efemerului — nu-mi pot interzice să nu îți le dezvălui pe scurt. Dar fiindcă în ultimele zile nu mă pot despărți de dumneata, om căruiu nu i-am întins niciodată mâna în semn de cunoștință și cu care n-am legat nici măcar argezienele relații de bărbie — te rog să le treci la ceea ce Sei Șonagon, doamnă de onoare la curtea împărătesei Sadako din Heiankyo („capitala liniștii și păcii”, azi Kyoto) ar fi numit, poate, în „Insemnările ei de căpății”, „lucruri neînsemnate pe care nu poți să nu le povestești semenului tău”.

Au fost **Cyrano de Bergerac** și victoria pentru prima oară a fotbalistilor români asupra celor spanioli, pe un teren spaniol. Scrupulos, ar trebui să adaug că duminică, tot pentru întâia oară în ultimii 40 de ani, rugbiștii italieni i-au învins pe cei români la București. Știu eu, oare, cit de departe să merg cu frivolitatea sportivă? În mintea mea de necunosător al făpturii dumitale, parcă nu s-ar cuveni să știi ce e un ofsaid în rugby. Între **Cyrano**... și acel 2-0 de la Caceras există însă o legătură pe care toate limbajele din lemn de acelu sau de salcăm se complac s-o vadă ca profundă. Nu se poate face nimic împotriva lor. Nu voi forța prea mult înțelesul dacă-ți voi spune că ea e nu numai profundă, ci și înduioșătoare — adjectiv pe care-l pun greu pe hirtie într-atât e de dificil, azi, să-l articulez sufletește. Totuși, cum altfel să numești în întunecatul april din 1991, poezia din **Cyrano**? El e o reabilitare intelectuală a mușchetarului! D'Artagnan, pierdut de sute de ani în zăngănit de spade, intrigi de curte și cu deosebire în acțiuni epice care l-au anecdotizat. Edmond Rostand face cu el cam ce a făcut Camil cu Mitică Popescu, poate cel mai potrivit mușchetar român, dacă nu ți-e cu supărare, ca facondă, elan ridicol, generozitate și aruncare în povesti cu scrimă, rimă și crimă. Cyrano iubește ca Mitică al lui Camil: în taină. El e liric și retoric pe dinafară, adunat însă bine pe dinăuntru într-un singur sentiment: Roxana. El e un neconformist la mai toate clișeele epocii sale (de la rostirea versurilor la teatrul pînă la rostirea

sentimentelor în mizanscena cotidiană), nesupunindu-se decît amorului unde clișeu n-are importanță, de cînd lumea. Dimensiunea intelectuală — ce-i drept, ignorată de Dumas, deși profesorului Vianu îi plăceau enorm „Cei trei mușchetari”, fără de care, susținea, adolescența în ale literaturii capătă un soi de frigiditate asemănătoare celei care „se prinde” cînd începi muzica fără „Liliacul” lui Strauss — această înălțime de gînd mai iute ca spada și mai tandră decît îmbărbătarea unui cal, îi e conferită de gratuitatea simțurilor. Gratuitatea ne va fascina pe noi, telectualii și scutierii cavalerului de la Mancha, pînă în tinda tindelor și dincolo de ea. Personal (termen, recunosc, detestabil, pe care Mitică Popescu, sub dictatură, l-a îndulcit în cunoscuta expresie: „personal și învățămînt”), de cîte ori Cyrano ajunge în finalul său de nebun și turn, singur cu regina sa, Roxana, în față și în șoptește: „C'est bien plus beau lorsque c'est inutile”, mă topecs ca la „Traviata” sau, de nu suportăți Verdi: ca la „Liliacul” cînd primadona cîntă pînă de viață: „Ah, vai, ah, vai, ce tristă sînt!”.

Foarte pe scurt, acesta e și sensul victoriei românești din Spania. Ea a fost neașteptată ca însăși frumusețea și zadarnică pe măsura a tot ce-i „beau”. Se vorbește că prima de joc pentru acest 2-0 amical este de cîteva sute de dolari. Despre cit de Cyrano poate fi un Gică, de nu Mitică, Popescu, nu se poate spune ceva mai — „c'est le mot!” — înduioșător. E inutil să-ți ascund (alternanța de la „dumneavoastră” la „dumneata” o practic, fără jenă și istov, de cîte ori mă adresez unui necunoscut) că victoria e deja contestată în cea mai veche agora a Bucureștilor, în careul magic de microbiști din Cismigiu, pe partea grădinii care dă spre Schitu Măgureanu. Acolo însă a avut loc o altă mutație pe care mă grăbesc să-ți-o comunic: în jurul celor care discută cu cea mai mare competență și libertate soarta fotbalului, se juca, de o veșnicie, pe mese de piatră, șah. Acum — îmi comunică un prieten — în Cismigiu, bridgiștii sînt mai mulți decît șahiștii! De necredut. Pe măsura acestei vești nu mai am decît una singură: în Piața Romană, între zecile de vinzători ai ziarelor, s-a instalat un lustragiu, cu tot ce poate cuprinde această noțiune, de la cîrpulițele altsite cu forța

unui Miró pînă la crema acceptabilă pentru pantofi. De cînd nu mi-am mai făcut pantofii la un lustragiu pe stradă! Am un prieten, cum nu-s doi, care, prin '60, cînd i se propusesse să emigreze legal, mi-a spus de ce nu o va face niciodată. Fiindcă aici, în București, are lustragiul lui, pe care nu-l va găsi nici în Bahamas! E cel ce mă silește, domnule Kleininger (la inițiala D-voastră plăcîndu-mi a rămîne ca între Brecht și Kafka), să mă grăbesc, totuși, spre incheierea care nu mai suferă amîinare. Vreau să vă mulțumesc pentru cele ce ați spus în emisiunea de marți noapte consacrată problemei emigrației. Era pasionantă. Între tineri care ajungeau să accepte patriotismul din „patria e acolo unde-ți merge rău”, și domnișoare care lăudau Franța de azi, precum ARLUS-ul ieri, U.R.S.S.-ul ajungînd, dincolo de orice politică, tot țînînd-o pe farmec, năstîm și inteligent, la incredințarea că la noi, acum, nu mai trebuie, ca femeie, să faci copii, într-atît de groaznice sînt condițiile și scutecele, dumneavoastră v-ați exprimat cu calm, cu precizie, cu poezie. Sub fotografia lui Noica — maestrul dumneavoastră, atît de controversat și el în această problemă a lui „Ce să facem? Plecăm sau rămînem?” — ați spus că de lingă un copil handicapat nu se pleacă. România fiind azi un copil handicapat, Singura mea observație ține de aceea că e o boală pe care n-o putem privi din afară, cu nici o detașare, cu nici o superioritate. E o boală contaminantă. Noi însine sîntem copii handicapați, căci altfel nu se explică de ce putem — cu atîta liniște, emotie și exactitate, în scutecele noastre prăpădite și ude — să te ascultăm cînd ne vorbești, sub un copac înflorit, ca deunăzi, tot la TV, despre „Homo universalis” a lui Anton Dumitriu. Logica amînării din această scrisoare de mulțumire tot a unui handicapat este. Am ajuns să mă blochez cînd mulțumesc azi unui om cu care mă găsesc, deodată, în acord. Sînt patru lucruri — scria Sei Șonagon înainte de anul 1000, în cea mai mozartiană carte care a apărut vreodată — care se cade să fie scurte: așa cînd vrei să coși ceva de grabă, pletele femeilor de rînd, vorba unei fiice, piciorul opaițului. La 1991, se poate adăuga: mulțumirea către un semen cînd gîndește ceva frumos.

Muzeul Satului

LA MIJLOCUL lunii mai, în ziua de 17, Muzeul Satului va implini 55 de ani. Mai ales în ultimele decenii, el devenise pentru bucureșteni, și nu numai pentru ei, mai mult decît un punct obligatoriu al itinerariilor turistice, devenise un simbol al rezistenței împotriva încercărilor, foarte concrete, de altfel, ce vizau o tragică schimbare a chipului României constituit de-a lungul timpului. La început, arderea bibliotecilor private, apoi masive dislocări de arhive publice și depozite de carte, înstrăinarea definitivă a unor bunuri patrimoniale, uciderea caselor, bisericilor, palatelor sau, în cel mai „bun” caz, lăsarea lor în paragină, au echivalat nu cu simple decizii administrative, totdeauna abil motivate prin clauze mincinoase, ci un atentat la ființa morală a unei colectivități pentru care asemenea „semne” exterioare reprezentau garanția, una dintre ele, a propriei supraviețuirii. Așa gîndeam aproape cu toții cînd, cu o nefastă periodicitate, zvonul că Muzeul Satului va fi desființat revenea în actualitate. Așa gîndește astăzi directorul său, domnul Ioan Godea, pe care am avut șansa a-l auzi recent grație ciclului radiofonic **Personalități ale cotidianului** (redactor Ana Ionescu), difuzat la o oră imposibilă (marți, 11, 14,30) cînd foarte mulți ascultători nu se află în preajma aparatelor de radio. Evocînd „politica de bulldozer” care a distrus atîtea edificii ale satului românesc și a deschis posibilitatea apariției „unor construcții hibride care n-au o minimă tangență cu tradițiile poporului nostru”, domnia sa crede că una dintre menirile Muzeului Satului este de a deveni un exemplu pentru săteni, semnificînd întoarcerea la normalitate. Normalitate care nu dispăruse cu totul nici în acele vremuri crunte cînd, în destule localități, s-au ridicat „construcții de frondă” împotriva stasului oficial, construcții care, alături de exponatele Muzeului, pot deveni modele demne de urmat. Optimismul directorului Ioan Godea nu ni s-a părut a fi doar un necesar ingredient retoric folosit spre dobîndirea unei sporite credibilități. Doctorul în istoria artei vorbea ca un temeinic gospodar, preocupat de viitorul bucății lui de pămînt, hotărît a o administra cît mai bine, nu în ultimă instanță dintr-un scrupul moral. În acest sens, Ioan Godea ne-a apărut, în confesiunea sa radiofonică, puternic dependent de propriul său trecut. Născut în 1943 aproape de granița de vest a țării, într-un sat care, în perioada interbelică, avea 200 de case din care s-au ridicat 180 de intelectuali, între care 15 doctori în științe și cîteva profesori universitari, actualul director de la Muzeu nu vrea, cît am înțeles, să trădeze o asemenea tradiție. A învățat, s-a afirmat în cercetarea etnologică românească, a publicat studii și volume, a lucrat în Canada unde a organizat un muzeu de artă populară românească iar acum, la București, beneficiînd, pe de o parte de contribuția unor redevizibili specialiști din Muzeu și pe de altă parte de o generoasă subvenție, coordonează acțiunea de conservare și restaurare patrimonială, de înmulțire a exponatelor prin transferarea unor case din Țara Moșilor, din Văleni, din Banat. Repet cuvintele domniei sale: este o „obligăție morală”. Emoționantă declarație pentru un funcționar public. Auzînd-o, ne-am amintit de finalul jurămîntului pe care, acum șapte decenii, îl semnau funcționarii publici de la noi. Între ei, tînărul George Călinescu. Transcriem în întregime documentul așa cum l-am găsit într-o lucrare de specialitate a profesorului N. Scurtu: „Jurămînt ținut în prezența noastră, director general al Arhivelor Statului, astăzi 2 decembrie 1920, Dimitrie Onciul. Jur în numele lui Dumnezeu și declar pe onoarea și conștiința mea credință Majestății Sale Regelui României Ferdinand I și conștiinței țării mele. De a îndeplini cu sfințenie datoriile ce-mi impun funcțiunea mea, de a aplica legile și de a mă conforma legilor întru toate și pentru toți, fără pasiune, fără ură, fără feroare, fără considerațiune de persoană, fără nici un interes direct sau indirect. Așa să-mi ajute Dumnezeu”. „Datoriile” nu sînt nici azi altele.

TELEVIZIUNE

Temperatura străzii

VĂZUȘI, să ne deprindem și cu ideea că diploma de inginer poate fi întrebuintată pentru a deveni vinzător de mărfuri electronice de înaltă fidelitate. De altfel se pare că tinerii noștri intelectuali, absolvenți sau încă studenți, sînt din ce în ce mai interesați de afaceri. Mai zîmbind, mai căzînd pe gînduri, studenții în ultimul an de la facultăți tehnice din București nu-și pun mari speranțe în posturile de specialiști pe care le-ar putea găsi libere, după absolvire. Cel puțin așa a rezultat din ancheta emisiunii **Gaudeamus** de săptămîna trecută. Nesiguranța nu atinge numai tineretul cu studii superioare, ci pare să fie dominantă societății românești de azi. De aceea, poate, multă lume privește cu tot mai mult interes emisiunile economice ale TVR. Nu știu ce folos trag din asta muncitorul amenințat cu concedierea, funcționarul înspăimîntat că rămîne pe drumuri, fără nici o perspectivă, sau bătrîni cu pensii de miserie. Vorba e că serialul celor **O mie și una de nopți**, cu minunile și grozaviile sale, are un corespondent, la Televiziunea română, în aceste emisiuni. Caști gura la ele, afli ce mai zice lumea despre economia noastră, apoi, ce să faci, ridici din umeri și-ți spui „Asta-i situația!” Numai că, din cînd în cînd, mai vine cîte cineva de-afară și-ți spune că situația ar fi putut fi, dacă nu mai bună, măcar mai limpede, dacă, politic, nu s-ar fi lucrat cu jumătăți de măsură. Oricum, opinia unui economist occidental, că România se află azi în ghetto-ul Europei, mi se pare o dramatică și deloc exagerată observație. Că împărțim

locul cu Bulgaria și Iugoslavia cred că nu consolează pe nimeni, mai ales că asta ține nu numai de situația în care ni se găsește economia, ci și de lentoarea politică a tranziției românești. O lentoare marcată și de mari pași înapoi, cum a fost cel prilejuit, anul trecut, de Piața Universității.

La un an de la începutul acelei manifestații anticomuniste, TVR a găsit loc pentru reclama filmului **Piața Universității**, avîndu-l ca producător pe Lucian Pintilie, iar printre realizatori pe Stere Gulea. Că reclama a fost dată pe post, nu schimbă cu nimic lucrurile: așa cum TVR ne oferă, o dată pe lună, serialul despre revoluție, la fel s-ar fi cuvenit ca despre Piața Universității să avem un documentar realizat de această instituție, nu de o casă de filme. Așa s-ar fi întimplat, sînt convins, dacă Televiziunea nu s-ar fi înhămat la căruța propagandei, ceea ce o face să poarte o parte însemnată de vină pentru cele întimplate, începînd de pe 13 iunie. Fiîndcă, dacă am fi să ne luăm după spusele președintelui RTVR, Televiziunea a avut reporteri care au luat imagini de două ori pe zi din piață. Procedeul conducerii prin divizare a dat, atunci, rezultate. Prețul? Emigrări, neîncredere, teamă, blam internațional cu grave efecte economice, raporturi încordate între partidul de guvernămînt (pe atunci, formațiune politică) și opoziție, apariția conceptului de „o anumită parte a presei”, complexe de vinovăție justificate, culpabilizări de tot soiul, scițiune socială — ale cărei efecte încă există, deși numai asta nu ne-ar fi tre-

buit —, anchete urmate de două rapoarte pentru uzul Parlamentului European. Și asta cînd? Într-un moment cînd energiile trezite de revoluție ar fi trebuit îndreptate spre reconstrucție, cînd optimismul încrezătorilor ar fi avut nevoie nu de promisiuni, ci de o evaluare lucidă a ceea ce avea să ne aștepte.

Piața Universității a dezvăluit, nădăjduiesc, puterii un fapt pe care ar fi trebuit să-l priceapă numai din simpla analiză a căderii lui Ceaușescu. Opoziția străzii nu trebuie disprețuită, nici minimalizată și cu atît mai puțin împinsă la exasperare. Iar a-i ignora existența, pe față cel puțin, nu numai că n-ajută la nimic, dar poate avea efecte de nebănuire, pe termen lung. Complicată și de criza economică, viața politică de la noi e încă departe de a se fi normalizat, din nefericire; tocmai de aceea politicienii trebuie să evalueze cu exactitate temperatura străzii.

Aceasta ar fi, de altfel, și unul dintre rosturile Televiziunii. Nicidecum acela de a stîrni discordie și resentimente.

La ora asta TVR e înconjurată de sîrmă ghimpată și păzită de soldați. Poate că e cea mai păzită instituție din România. Nu cred că sîrma ghimpată e soluția. Mai simplă ar fi o strategie care să confere Televiziunii acea doză de respectabilitate, încît un simplu gard viu să pară un obstacol mai greu de trecut decît întăriturile de azi.

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

Anchetă: starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial va fi mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

„EDINTER” BUCUREȘTI

Colectiv director: DORIN BUJDEI, PETREANU DUMITRU, CONSTANTIN PANĂ

1-4. Înființată în luna iunie 1990. Greutăți inerente oricărui început. „Echipei” i se alătură Dan Caragea, împreună cu care se pune la punct planul editorial.

Este „racolat” un grup de excelenți traducători, împreună cu care Edinter speră să meargă mult timp, înainte: Micaela Ghiteșcu, Florin Murgescu, Dan C. Mihăilescu, Micaela Slăvescu, Irina Bădescu, Victoria Ana Tăușan, Angela și Traian Mocanu, Gabriela Danțis, Jean Herdan, pentru a-i numi doar pe citiva, cărora sperăm să li se alăture și alții.

5. Cenzura există pentru noi în măsura în care singuri ne-o impunem, străduindu-ne să nu edităm decât literatură de calitate, acum cind din păcate literatura de gang proliferază, cu consecințe sociale, morale, spirituale, care se vor resimți cu siguranță nu peste mult timp, așa cum pictura de gang a deformat mai ales în ultimii vreo cincisprezece ani gustul unui public care începuse să se formeze.

Probleme mai mari avem cu spațiul tipografic. Atita timp cit nu putem conta pe o ritmicitate a aparițiilor, nu ne putem forma un cititor „al nostru”. În timp ce Combinatul Presa Liberă refuză să execute comenzi unor edituri particulare (de ce?) am găsit multă înțelegere din partea conducerii tipografiei 13 Decembrie, care ne-a înțeles și s-a alăturat efortului nostru.

Prima apariție în colecția Romanul contemporan: Dan-sind ei ard în văpaie de Jean Noel Schifano, apărută la Gallimard în 1986, editură de la care am mai primit deja citeva titluri, la fel și de la José Corti cu care am semnat un contract.

În acest an inaugurat colecția Biblioteca universală cu Antologia poeziei portugheze, în care urmează să apară la începutul lunii martie Așa grăit-a Zarathustra de Fr. Nietzsche iar apoi o lucrare a lui Freud, Dincolo de principiul plăcerii.

Pentru viitorul pe care-l dorim cit mai apropiat, în Bi-

blioteca universală mai pregătim: G.K. Chesterton, — Omul care era joi, Pierre Loti — Doamna Crizantemă, Charles Nodier — Trilby, H. James — O coardă prea întinsă. În Romanul contemporan vor apărea: Agustina Bessaluis, — Curtea Nordului, Augusto Abelaira — Bunele intenții, Hélène Cixous — Înălăuntrul, Julien Gracq — Un balcon în pădure, Jose Saramago — Anul morții lui Ricardo Reis.

Avem în vedere și lucrări științifice și de specialitate, prima lucrare fiind o culegere de electrocardiografe comentate de dr. Tatu Gabriel, care, credem, va suscita atit interesul medicilor cit și pe cel al viitorilor medici.

De asemenea, ne gândim la literatura pentru copii, cărora editurile le-au rămas datoare.

6-7. Așteptăm ziua cind scriitorii români vor căpăta încredere în editurile particulare și ni se vor adresa. Pină atunci, vom încerca să le venim în întimpinare prin premiile pe care Edinter urmează să le acorde. Poate așa vom afla dacă literatura „de sertar” a existat sau nu, dar în ultimă instanță nu asta e problema. Cred că în jurul așa zisei „cărți de sertar” s-a creat o falsă problemă. S-ar putea foarte bine ca ea să existe, dar scriitorii să fie reticenti în a o scoate la lumină tocmai pentru că au constatat că a căpătat miros de naltalină. Mai important ni se pare ce și cum se va scrie de aici încolo. România nu a dus niciodată lipsă de scriitori adevărați. Nenorocirea pornește de la faptul că ei nu au putut fi cunoscuți în străinătate, iar literatura nu se poate dezvolta atita timp cit este gătită într-un spațiu restrins. Și aici intervine acum rolul editurilor. Să impună, să facă cunoscută literatura română peste hotare.

8. Prețul cărților? Sperăm ca prețul hirtiei, al cernelii, al manoperei, să rămână cel puțin la nivelul actual. Altfel, nu stim care va fi soarta poeziei, a criticii literare, chiar dacă Ministerul Culturii a anunțat că le va sprijini. Oricum noi, ca editură particulară, nu ne imaginăm că vom intra, cel puțin deocamdată, în sfera de interes a Ministerului, deci va trebui să ne descurcăm singuri.

Antologia poeziei portugheze am „scos-o” știind de la bun început că va iesi în pierdere. Întrebarea care ne-o punem este: oare cite lucrări în pierdere ne vom putea permite?

B-dul Dacia, la nr. 28

● La Casa Culturii a Republicii Federative Cehe și Slovace (Bdul Dacia, 28) a avut loc miercuri, 17 aprilie, orele 13.00, deschiderea expoziției „3 Havel” la Teatrul de comedie — fotografie artistică de Ovidiu-Mihai Huiban.

În cadrul ciclului Filmul cehoslovac în anul 1989 au fost și vor putea fi urmărite: joi, 4 aprilie, orele 17.00: Elefantul

Cărți cu autografe

● În perioada 1-15 iunie 1991, la Biblioteca Județeană din Buzău se va deschide un Salon al cărții românești cu autografe pe secțiunile: literatură, artă, istorie, filosofie, știință, cu volume din fondul instituției. În vederea unei continue îmbogățiri a acestei expoziții sui generis, directorul Bibliotecii, Alexandru Oproescu, se adresează tuturor autorilor români din țară și străinătate cu ru-

găminte de a dona și expedia pe adresa: strada Unirii nr. 140, Cod 5100, telefon 974/33409, exemplare din opera lor, fotografii, fragmente de manuscrite, corespondență etc. Aceiași apel îl face și colecționarilor de pre-tutindenți.

În cadrul Salonului vor avea loc întâlniri cu cititorii, comunicări pe teme de bibliofilie, precum și finalizarea unui concurs de ex-librisuri.

O regizoare londoneză la Craiova

● D-na Fenya Williams, vicepreședintă a Asociației regizorilor din Marea Britanie, pune în scenă la Teatrul Național

din Craiova Frații întrul' Karamazov de autorul britanic Richard Crane.

În librării

● C. Stere — IN PRAJMA REVOLUȚIEI. Vol. I — Ediție și prefață de Z. Ornea. (Editura Cartea Românească, 580 p., 110 lei).

● Emil Cioran — REVELATIILE DURERII. Eseuri. Ediție îngrijită de Mariana Vartic și Aurel Sasu; prefață de Dan C. Mihailescu. (Editura Echinox, 202 p., 52 lei).

● Ștefan J. Fay — SOKRATESION, SAU MĂRTURIE PENTRU OM. Amintiri despre Mitrea Vulcănescu. (Editura Humanitas, 130 p., 30 lei).

● Dumitru Tepeneag — ZADARNICA E ARTA FUGII. Roman. (Editura Albatros, 132 p., 65 lei).

● Haralamb Zineă — TEMERARUL. Roman. (Editura Ion Creangă, 96 p., 27 lei).

● Ion Papuc — O TEORIE A LIBERTĂȚII. Eseuri rețuate din vol. O teorie a libertății azi, apărut recent. (Editura Crater, 62 p., 28 lei).

Calendar

● 27 APRILIE. S-au născut: Endre Károly (1893), Adi Cristii (1954), A murit Ion Heliade Rădulescu (1872).

● 28 APRILIE. A fost înființată Societatea Scriitorilor Români (1908). S-au născut: Paul Iorgovici (1964), Mariana Crăinice (1911), Traian Reu (1931), Galfalvi György (1942), Iolanda Malamen (1948).

● 29 APRILIE. S-au născut: Virgil Cândea (1927), Ilie Tănăsache (1931), Vasile Vetișanu (1935), Gheorghe Tomozei (1936), Bogdan Ulmu (1951). A murit George Cosbuc (1918).

● 30 APRILIE. S-au născut: Matei Alexandrescu (1906), Alexandru Dan Popescu (1945), Passionaria Stoicescu (1946). A murit Mihai Murgu (1985).

● 1 MAI. S-au născut: Ury Benador (1895), Mihai Ralea (1896), Paul Sterian (1904), Vladimir Colin (1921), Annie Benetoiu (1927), Ion Ianoși (1928), Janki Bela (1931), Bucur Chiriac (1932), Miron Scorobete (1933), Dona Roșu (1935).

● 2 MAI. S-au născut: Valentin Tudor (1936), Ion Lotreanu (1940). Au murit: George Bariș (1893), George Ranetti (1928), Letiția Papu (1979), Elvira Bogdan (1987).

● 3 MAI. S-au născut: Eugenia Cioculescu (1900), Paul B. Marian (1906), Corneliu Bărbulescu (1915), Silvia Chițimia (1949).

● 4 MAI. S-au născut: Elena Iordache-Streinu (1902), Vlad Musatescu (1922), Leon Baconski (1928).

● 5 MAI. S-au născut: Mihnea Gheorghiu (1919), George Uscătescu (1919), Dumitru Hăncu (1922), Vicu Mândra (1927), George Zarafu (1933), Dumitru Udrea (1940), George Arion (1946). A murit Sextil Pușcariu (1948).

Cronica mundenă

● UNA dintre spaimile care bintuie tot mai des și care ajunge să fie tot mai împărțită este spaima de ridicol. Într-un top, televiziunea s-ar afla pe primul loc. Ajungi să nu mai poți privi ecranul drept în ochi, îți privești mai degrabă mișcările, cu timiditate, îți împletești degetele și chiar suferi puțin, mai tragi cu ochiul din cind în cind la televizor și aproape că roșești, e penibil, îți spui învins, și ți-e tot mai rușine, dai sonorul încet, chipurile atunci se mărește, gesturile nu au nimic din comedia mută, vin din tragedia zgomotoasă, așa se face că în curind sălile de spectacol vor fi din nou pline, librăriile vor fi din nou golite, și chiar există riscul să ne întorcem la cultură făcând economie de curent electric, televizorul tinzind să rămână ore în șir închis pentru a nu ne mai simți vinovați de ridicolul altora. Poate se întimplă un fenomen ciudat: ori în fața aparatelor de filmat unii sunt supuși de ridicol, ori au aparatele ceva în ele și îi transformă în mod ridicol, oricum, noi receptăm imaginea finală care e departe de a ne liniști. Din cind în cind ne mai amuză, dacă avem generozitatea să ne folosim și aici simțul umorului. Poate că ministerul culturii are o înțelegere ascunsă cu televiziunea pentru a re-

■ În curind, pe ecranele noastre, capodopera lui Andrzej Wajda, Omul de marmoră (în imagine Krystina Janda)

La Opera Română

● Într-o discuție cu dl. Petre Codreanu, directorul Operei Române, aflăm că în vreme ce, de la începutul stagiunii, în mod constant se susțineau 6 reprezentații săptămânal, în luna aprilie și prima jumătate a lui mai iubitorii operei nu pot vedea decât Micul prinț de Vlad Opran, iar ai baletului — doar citeva titluri: Don Quijote, Precauțiuni inutile (La fille mal gardée), Chopiniana — Carmen — Bolero, Anotimpurile — Tris-

tan și Isolda — Simfonia clasică, Seară franceză (Berlioz, Debussy, Lalo). Explicația? Un colectiv al primei noastre scene lirice întreprinde un turneu în Germania (19 localități, 23 de spectacole), Olanda și Austria (cite un spectacol). Formația, relativ restrinsă, va prezenta, în stagiune curentă, dar și la manifestări speciale, operele lui Donizetti, Don Pasquale și Elixirul dragostei. De menționat că al doilea titlu este în premieră.

Telemedalion Petre Sava Băleanu

● Duminică 24 martie televiziunea a prezentat un nimerit medalion consacrat regizorului Petre Sava Băleanu. A fost unul din creatorii teatrelor, la noi, un artist serios, inspirat, laborios. Fragmentele care s-au păstrat, remarcabil alege, arată cit de atent întocmea distribuțiile și cu cită mobilitate și fan-tezie compunea cadrul.

Printre cei care l-au evocat cu

acest prilej, unii au rostit cuvinte potrivite, alții doar banalități. S-ar fi convenit să aflăm măcar cite ceva despre biografia artistului și să cunoaștem gânduri de-ale sale. De asemenea, să știm și cum s-au reflectat creațiile sale în opinia publică, în presă. De apreciat strădania realizatorului C. Paraschivescu de a reface, prin imagini, o parte din itinerarul artistic al regizorului.

O singură întrebare: La ce lucrați?

CONSTANTIN PRICOP

— Încerc să duc pină la capăt un studiu despre critica (în sensul cel mai larg!) din perioada interbelică. Pot fi descoperite, în această perioadă, unele lucruri mai... actuale decit cele actuale.

(Consemnat de Al. Șt.)

Și ridicolul, nu-i așa?

● câștiga publicul în teatre, expoziții, pentru a le reda timpul de lectură și spectacol, salvându-l de seri eșuate în penibil. Mai este adevărat că sălile de teatru nu sint chiar atit de goale cit au unii interes să ne spună, sint spectacole la care se stă în picioare (turneul teatrului londonez, de exemplu) sau premiere la care se stă pe podea („Păsările” la sala atelier a Naționalului), sala Ateneului român este și ea bună și plină (există concerte-sărbătoare la care Bucureștii devine strălucitor). Cu Opera lucrurile stau mai rău. Și asta pentru că acolo se joacă tot ce știam, tot cum știam, reprezentații cenușii în decoruri prăfuite. Într-o capitulă serioasă, a spune că simbată seara te duci la Operă sună bine și nici tu nu te simți ridicol. La noi, dacă spui că simbată seara te duci la Operă nu rămâne decit să fii considerat suspect ori snob, curajos ori, mai bine, un singuratec penibil care nu știe cum să-și umple timpul, disprețuind în sfinta lui naivitate actualitățile, filmele serial și cite și mai cite. E adevărat că în holul Operei s-a organizat cu citva timp în urmă și o expoziție chinologică, ceea ce a ridicat mult interesul cultural al publicului pentru acest edificiu cu multiple disponibilități... E simbată seara, deci, e

sala Operei și nici măcar nu e premieră. Sala fiind mare, noi părem puțini. Prin foaier aproape că alergăm unii după alții, spațiu existind din plin și noi putind alerga chiri la etajul întâi unde se bea șampanie, nobil și elegant, ca la Operă. În sală, spectatorii străini (aflați în misiuni diplomatice) sint parcă mai numeroși decit cei români, împreună reușind să ocupe mai mult de jumătate din fotolii. Și e păcat, pentru că trupa Contemp sub direcția artistică a talentatei Adina Cezar reușește o demonstrație a dansului nesubordonat și eliberator, reformulind motive clasice în tăieturi de un modernism bine temperat pus sub semnul erotismului prin care expresivitatea mișcării domină universul cu autoritate artistică. Pentru că sintem puțini, ne simțim vinovați, aplaudăm energic, se aud și secretele încurajări bravo și tot ni se pare că nu răsplătim suficient efortul uriaș al celor care se încapăținează să rămână artiști într-un timp în care creatorii-ginditorii-artiștii sint priviți cu suspiciune, în timp ce acei și acei „pe înțelesul tuturor” se împun cu puterea mistificării. Deocamdată lojile rămân goale, iar valorile în culise.

Carmen Firan

COLOCVIUL franco-român, a cărui bună organizare o datorăm doamnei Chantal Colleu-Dumond, a fost un eveniment al vieții noastre literare, și și-a atins scopul de a ne face cunoscuți câțiva reprezentanți încă tineri ai literaturii franceze contemporane, de a schimba opinii despre problemele de creație și receptare din ambele țări, cu specifice deosebiri dar și unele asemănări.

Temele propuse pentru dezbateri și mese rotunde au depășit de cele mai multe ori cadrul prescripției, pentru a se transforma în discuții libere despre profesia noastră cu satisfacțiile și dificultățile ei, cu incursiuni în istoria literaturii și considerații despre rolul criticilor, al revistelor literare, al traducătorilor, al premiilor și massmediei.

Ziua a doua, 17 aprilie, a fost și cea mai interesantă. La palatul Stirbei de la Buftea, într-un cadru de o mare frumusețe, cum noi, cei obișnuiți cu interiorul Casei Școlii, nu ne închipuim că mai poate exista, cei șapte scriitori francezi s-au întâlnit cu scriitorii, traducătorii, ziariștii, profesorii și studenții români, mai numeroși decât se știa, în ciuda distanței de București. Domnul Frédéric Marel de la serviciul cultural al Ambasadei Franceze, neobosit în a-și îndeplini cel mai bine misiunea, a fost însuși surprins de largă și însuflețită participare. În semn-puținoasele săli ale palatului, societatea s-a împărțit pe grupuri în jurul scriitorilor oaspeți iar discuțiile „pe secții” s-au eliberat într-o oarecare măsură de caracterul formal devenind prilejuri de cunoaștere și comunicare.

Rolul de vedetă i-a revenit lui Jean-Philippe Toussaint, cel mai solicitat datorită și faptului că prin amabilitatea Ambasadei Franței am avut tot la dispoziție cronicile literare a cărților sale și ne-am putut face o idee despre tematica, stilul și succesul de care se bucură (despre ceilalți autori n-am avut decât bibliografiile și date sumare). Pe parcurs însă ni s-au relevat din discuții extrem de interesante detalii în privința personalității fiecăruia dintre oaspeți, iar Irina Mavrodin, Al. Călinescu, Mircea Martin, Radu Toma și Bogdan Ghiu din partea gazdelor, au animat dialogurile și au întretinut o atmosferă.

Punctul de interes maxim l-a constituit după-amiaza de miercuri 17 aprilie, când scriitorii francezi au vorbit despre cărțile lor. O descoperire: Jean-Luc Benoziglio (n. 1944), autor a 8 romane publicate la Seul, premiat cu „Medicis” pentru *Cabinet portrait* (1980) și atașant prin modestia amuzată cu care a vorbit despre sine. Prezentându-l, Al. Călinescu ne-a spus că ar fi un ludic cu o capacitate de invenție extraordinară, care se joacă mereu cu clișeele romanesti, jonglează cu referințe, citate și aluzii, provocându-și cititorul, ceea ce a făcut și cu noi, as-

cultătorii mărturisirilor sale. Cunoșcându-l, așteptam dorința de a-l citi.

Marc Cholodenko a fost și el distins cu un premiu Medicis în 1976, pentru *Les Etats du desert* (F. Ammarion); a publicat 6 romane, 6 volume de poeme și numeroase traduceri din engleză. Din categoria scrierilor ambigue, cărțile lui sint polisemice și trădează chiar și în proză poetul. Altfel omul e mătăhoș și ca toți ceilalți colegi prezenți la București are oroare de etichete, încadrări simplificatoare și discuții despre postmodernism.

Interesant ni s-a părut și Alain Nadaud de la care am împrumutat titlul acestor pagini. El a fost, în majoritatea cazurilor, cunoscut de Dumitru Țepeneag „Al nostru”, coordonatorul discuțiilor. Are 43 de ani, a predat la universități din India, Africa și Irak, a fost consultant cultural la Denoel iar acum conduce revista literară „Qual Voltaire”, care nu-și propune să promoveze o anumită orientare estetică ci să reflecteze asupra situației literaturii contemporane, împinzând oia numere tematice confuzibile, susținând discernământul critic și exigența creației. Alain Nadaud a scris cinci romane și două colecții de nuvele, construite pe pretexte istorice, filosofice, literare. Retinându-și pasionant unele dintre cărți, el ne-a sugerat că ar merita să convergă spre simbol, că trăirea de locurile unor străvechi culturi l-a influențat altfel decât trăirile în bibliotecă. „Doar de cărți” și cu o evidentă aplicabilitate teoretică, directorul de la „Qual Voltaire” ne-a invitat pentru tirajele și numărul revistelor noastre literare, cu vești primejdia ce le poate.

S-a mai vorbit mult, în toate cele trei zile, despre vicisitudinile literaturii în societatea de consum, despre triumful pieței care estimoază cartea pe criteriul vandabilității, despre reclama mediatică fără neapărată legătură cu valoarea și despre instabilitatea critică nu necesară serioasă ci determinată de interese comerciale.

În Franța un rol mare în speșirea tirajelor îl au premiile de prestigiu și autoritatea editorilor, create de o îndelungată tradiție. În schimb, s-a replicat, noi stăm mai bine în privința publicității care, în bună măsură, nu consideră literatura o formă de divertisment ci o nevoie spirituală, dovadă că, și după scumpirea exorbitantă a cărților valoroase se epulzează imediat în-așa dat exemple care să spună ceva și francezilor: Eliade, Cioran, Beckett, Glucksmann).

Prezența scriitorilor francezi a fost benefică iar interesul manifestat prin numărul participărilor și calitatea intervențiilor reprezintă oare premise pentru viitoare contacte culturale romano-franceze.

Adriana Bittel

Marc Cholodenko, Sylvie Germain, Alain Nadaud, Mathieu Lindon (fotografiile de Ion Cucu)

Causerie de mercuri

IN după-amiaza însorită de miercuri 17 aprilie la reședința Stirbei ne-am strâns, în jurul unei mese la propria rotundă, cu trei dintre scriitorii francezi oaspeți la Buftea: Sylvie Germain, Mathieu Lindon și Jean-Philippe Toussaint.

Regretul că nu i-am putut asculta pe toți vorbind despre propria operă a fost desigur compensat prin interesul discuțiilor.

Proza tinerei autoare Sylvie Germain, tematic legată de ambianța rurală a țării sale, „transformă brutalul intrigii în aur de legendă”, situându-se într-un orizont transitoric. În diversitatea descrierilor creatoare ale epocii noastre, Sylvie Germain face parte dintre cei inclinați să coboare ad fontes — ca dovedind calități ale imaginarului remarcabile, adecvate unui asemenea demers. În narațiunile acestea impregnate de valențe lirice și fantastice, „rusticitatea Franței” are a-tingere cu demoniul și supranaturalul.

Debutul la Gallimard cu *Le livre des Nuits*, 1985, a fost încununat de succes și i-a adus autoarei o serie de premii literare, palmare completat, pentru un volum ulterior, *Jours de colere*, cu premiul Femina, 1989.

În dialogul cu publicul românesc, scriitoarea a nuanțat relația ei față de Râu, numind-o nu fascinație, ci revenire obsesivă la punctul traumatic. „Ceea ce se întâmplă este o precipitare a memoriei — memorie personală care se înscrie în-totdeauna într-o memorie mai vastă”. Sylvie Germain declară ca spiritul tutelar pe Dostoievski (cu ortodoxismul) și pe Bernanos și consideră că filosofia este esențială în descoperirea unor căi proprii de creație în peisajul dens al universurilor creatoare deja constituite. „Ceea ce mă interesează la alți autori este scriitura lor total diferită de a mea. Nu e cazul să mimezi și nici să mascazi ceea ce există, ci să te constituie prin diferențiere. Creația (amintește autoarea) este căutare permanentă, nu-i așa?”

Un element semnificativ al condiției Sylvie Germain e faptul că ea locuiește de mai mulți ani la Praga, unde predă filosofia la Institutul Francez. Ea ne-a mărturisit starea specială în care s-a aflat „într-o țară extrem de politistă”,

Dumitru ȚEPENEAG

O etapă dintr-un drum mai lung

C.T.: — *Die Țepeneag, care e, după d-voastră, utilitatea acestui colocviu?*

D.T.: — Din partea franceză, să trecă dincolo de clișeele care, în mod normal, încorpoară și România și ceea ce s-a petrecut aici înainte și după revoluție sau cum să-i zicem. Iar din partea românească, și ea să iasă din clișee sau iluzii. Să nu vadă Occidentul ca pe un ideal absolut, de imitat.

C.T.: — *Anul trecut, la Aix-en-Provence, a avut loc un colocviu asemănător...*

D.T.: — Zilele literaturii române, unde au fost invitați douăzeci sau chiar mai mulți scriitori români din țară și din afară. Ca și aici n-a fost un public prea numeros, și la fel ca aici, publicul era mai interesat de politic decât de literatură.

C.T.: — *Care a fost ecoul aceluia colocviu?*

D.T.: — Nu foarte mare. Au apărut câteva articole. În Franța se întâmplă foarte multe lucruri de acest fel, în același timp. Există destule alte literaturi care sînt prezente în Franța.

C.T.: — *S-a vorbit, în prima zi a colocviului, despre relația scriitorului cu politica. D-voastră cum vedeți această relație?*

D.T.: — Scriitorii noștri au descoperit plăcerea jurnalistică. Înainte jurnaliștii erau ceea ce eram, nu știu dacă jurnaliști. Acum preocuparea de cotidian e foarte tentantă și e foarte bine că ea există. Totuși, în clipa când scriitorul se ocupă, gazetărește, de politică, n-o face în calitate de scriitor, ci adesea oricărui intelectual. Iar chestiunea implicării în politică depinde de fiecare în parte. Unii se angajează pentru mai mult timp, alții puțin. Asta nu înseamnă că dacă un scriitor face gazetărie încetează de a mai fi scriitor. Sînt destui scriitori care au făcut (și fac) în același timp și jurnalistică. Am citit, anul trecut, două articole publicate în „România literară”, unul al lui Paler și altul al lui Manolescu.

C.T.: — *Acelea despre normalitate...*

D.T.: — Exact. Deci, dacă am înțeles bine, Paler îndemna scriitorul să lase și să ia atitudine politică, să se bată, ca să zicem așa, iar Manolescu avea o atitudine mai rezervată: spunea că literatura trebuie să intre în normalitate. Am fost de partea lui Manolescu. După aceea, Manolescu și-a schimbat părerea, ceea ce e foarte bine. Vreau să subliniez cu asta că există evoluții posibile.

C.T.: — *Impresia mea e că și atunci cînd viața politică de la noi va intra în normalitate, politicul nu va dispărea din revistele de cultură.*

D.T.: — Bineînțeles! Eu sînt zgîrcit cu politicul atunci cînd e vorba de literatură.

C.T.: — *Mulți scriitori se plîng acum că nu pot scrie literatură...*

D.T.: — Asta e o chestie pur personală, ca și viața sexuală; nu trebuie să te plîngi că nu poți... Vezi ce faci pină la urmă.

simțindu-se pină la urmă transformată într-o privire ce diferea atât de a compatrioților ei, cit și de a noii ei ambianțe. „Există lucruri tragice în aceste țări. Nu poți înțelege, pe deplin tragicul implicat, — relațiile dintre oameni. Nu era cazul să mă compar cu exilații politici, nu era vorba de un asemenea patetism. Dar singurătatea este mai accentuată într-un stat politist... Și pe urmă apăreau atâtea probleme, de exemplu, cum să-ți faci rost de o carte!”

Inevitabilă întrebare despre Milan Kundera s-a izbit de rezerve esențiale. „Kundera și-a aranjat bine propria legendă și a impus imaginea lui nemăllă-sind loc altora.” La opinia autoarei se raliază Toussaint, care-i reproșează scriitorului ceh narațiunea prea greoaie, ca și Lindon, care nu apreciază reflexul de a-l considera pe Kundera Cehul par excellence.

Mathieu Lindon, autor a trei volume de proză și critic, a comentat, alături de colegii săi, starea actuală a prozei franceze în mai multe privințe. El a amintit de interesul de tip jurnalistic și politic care captează interesul pentru cărți și face autorii cunoscuți și publicații pe considerente puțin legate de calitatea scriiturii. De acord cu Sylvie Germain și cu Jean-Philippe Toussaint, el decla-

„IVRE

C.T.: — *Totuși, cei care se plîng nu invocă motive personale, ci vorbesc despre presiunea evenimentelor.*

D.T.: — *Și acum, unii se plîngeau că nu pot scrie din cauza cenzurii. Mi se pare puțin frivol să te plîngi că nu poți să scrii.*

C.T.: — *Gîndiți-vă că, înainte, scriitorul român era deprins cu o imagine a realității mai simplă decât cea de azi.*

D.T.: — *Și eu am nostalgia Mogoșoaiei... Astea sînt lucruri care vor dispărea, dacă n-au și dispărut.*

C.T.: — *Să ne întoarcem la colocviu; cum vi se pare că decurge?*

D.T.: — Destul de bine. Cu inconveniențele inerente. E firesc ca scriitorul de aici să nu știe exact ce se întâmplă în Franța. Există însă un limbaj comun destul de consistent. Sînt noțiuni, cum e aceea de angajament politic, care au avut o întreagă carieră în Franța, culminînd cu Sartre, ca să zicem așa. Și ei au trăit o perioadă asemănătoare, după război, cînd au ieșit după patru ani de oprimare, așa că înțeleg foarte bine preocuparea pentru politică, îndoilele și faptul că scriitorul simte nevoia să aibă o atitudine în fața cotidianului.

C.T.: — *În prima zi ați vorbit despre înlocuirea cenzurii politice printr-una economică, la noi...*

D.T.: — Nu știu dacă am dreptate că a fost o voință sistematică din partea statului de a incuraja privatizarea în cultură. Se pare, după cum spune dl Alexandru Călinescu, că asta s-a întâmplat și pentru că era mai ușor așa; cei care aveau ceva bani s-au repezit să investească în acest domeniu. Totuși s-ar putea ca guvernul să fi văzut foloasele acestei privatizări în cultură care face să se nască înțecul cu înțecul un fel de cenzură economică. Depinzînd exclusiv de gustul publicului, scriitorul va ajunge să-i facă pe plac, prin literatură de consum.

C.T.: — *Cum credeți că își va putea atinge scopul propus acest colocviu?*

D.T.: — Și-l va atinge numai dacă va fi o etapă dintr-un drum mult mai lung, acela al unei colaborări de durată, dacă s-ar putea chiar permanente între cultura română și cea franceză. Francezii sînt foarte sensibili la francofonie românilor și de aceea sînt gata să ajute în mai mare măsură decât alte țări acest domeniu, al culturii, din România.

Interviu realizat de

Cristian Teodorescu

ră manifestarea postmodernismului ca neimportantă în țara sa. „Pină acum, școlile aveau o bază teoretică. Acum, acest lucru s-a exclus și practic nu mi convine nimănui”. În ritmul generațiilor, tot autorii „noului roman” sînt cei mai notorii, Tel-Quel-ul a avut un succes mult mai mic, iar azi există o perfectă libertate pluralistă a scrisului... Lindon observă că nici proza țării sale nu e bine cunoscută în afara hotarelor prin ceea ce aduce cu adevărat interesant la ora actuală; impresia de stagnare vine din frecventarea „locurilor comune”, din lectura aceluiași mai vechi autori. Excepțiile evidente nu se exclud (sens în care e menționată Marguerite Duras).

Comentînd proza poemătică a lui Mathieu Lindon, Mircea Martin notează tema interesantă a conștiinței corpului și — din chiar titlul unuia dintre volume, *L'Homme qui vomit* (1988), deduce „elogiul dispării care visează la dobîndirea unei unități superioare”, cu implicații platoniciene.

Interesantă și agreabilă, această causerie cu scriitorii francezi ne-a dat impresia unui spirit viu, colegial și deschis pe atâtea probleme, mergînd de la sacrul creației la profanul publicitar.

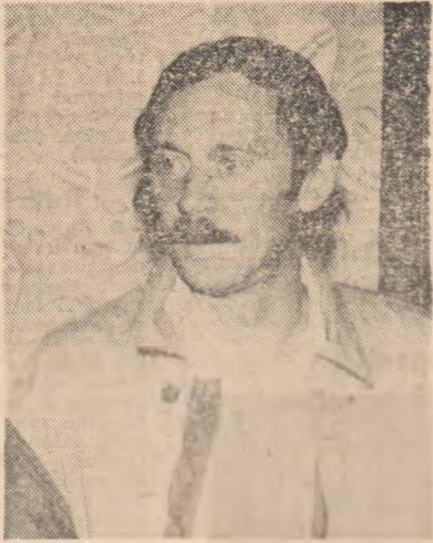
Ioana Ieronim

DE LIVRES

Jean-Luc BENOZIGLIO

Tablouri după o ex

● Fragmentul ce urmează — ales de însuși autorul său — este începutul ultimului roman al lui Jean-Luc Benoziglio, *Tableaux d'une ex* (intr-o posibilă traducere: *Tablouri după o ex*). Extras din contextul care este întreg romanul, el nu poate fi foarte semnificativ, lăsând oarecum impresia unei scrieri de tip realist. Or, romanul acesta — deși are un fir narativ: istoria anodină a unui cuplu care se face și se desface —, dimpotrivă, uzează de tehnicile moderne ale discontinuității, sabotând întruna povestirea, care, victorioasă, renaște mereu. Benoziglio crede în narațiune, considerând-o inseparabilă de roman, dar o practică și o

asumă într-un mod foarte marcat de experiența romanului francez și european din ultimele decenii.

ERNEST, o cunoștință de-a ei, ne închiria pentru toată vara casa, ce se afla pe o insulă grecească.

Ideea m-a încântat: iubeam mult acea țară în care fusesem de mai multe ori, și a cărei limbă începeam, cu timpul, s-o vorbesc cit de cit.

În bistroul cu nume de pasăre de pradă în care evocam, amândoi, perspectiva acelei călătorii, buzele ei sau berea mirosească a cireșă (fruct atât de efemer), iar ditirambicul meu panegiric elen o lăsa, neîndoiește, indiferentă. Dintr-o călătorie anterioară nu avea amintiri prea plăcute, dar era sigură că alături de mine va vedea lucrurile în culori mai roz. Oricum, acolo unde voi merge eu va merge și ea, dacă o acceptam. Ar fi trebuit să nu uit să fiu mai neîncrezător. Dar eu, dimpotrivă, i-am cuprins și mai tare umerii cu brațul.

Adevăratul prenume al tipului nu era Ernest. Îl poreclisem eu așa, pentru că își compusese un cap ce semăna cu cel al lui Hemingway, cap la care părea că ține foarte mult: păr alb, barbă stufoasă, trăsături energice și agresive. Și cînd, nu peste multă vreme, ne-a arătat niște fotografii proaste ale magherniței cu pricina, am căutat cu privirea vreo flintă sprînjinită de un zid.

De cel puțin douăzeci de ori, în timpul unei interminabile cine la care crezusem că-i bine să-l invităm, ne explică unde și cum vom găsi cheile. De cel puțin douăzeci de ori, ne spuse de unde și cum să deschidem apa și curentul electric. O dată ceru să i se dea muștar (nu aveam decât niște urme uscate, ce se scoateau cu greu de pe pereții paharului) și tot cel puțin de douăzeci de ori stîlci numele servabilei sale vecine și pe cel al celei mai bune plaje din cele două sau trei de pe insulă la care se putea ajunge pe jos, nu foarte accesibilă, desigur (vorbea așadar despre plajă și nu despre vecina cea atât de binevoitoare, după cum ne spusese), dar cel mai bine ar fi să ne lămurim la fața locului: întrebînd-o pe vecină, de exemplu, care ar fi amabilitatea intruchipată dacă i-am dăruit nepotului ei, Giorgakis, crosa de base-ball pe care și-o dorea de multă vreme.

Spre totala mea enervare, el pronunța, după obiceiul locului, „Șiorghekis”, sau cam așa ceva.

— O crosă de base-ball? spusei, cu gîndul la bagajele noastre. Bine că tinărul nostru nu face ski.

Ernest rise minzește și-mi spuse că nu: n-aj crede, dar nu-i niciodată destulă zăpadă. Am ris și eu minzește, privindu-l pe sub sprîncene. Cine își bătea joc de cine?

La desert, și fiindcă băuse mult vin, Ernest deveni liric și ne dezvăluă tot ce știa despre acea țară unde se ducea de aproape douăzeci de ani. În mare, totul se rezuma la faptul că exista aici un cniac oribil și că se minca foarte prost. Fiindcă tot se pornise, își îngădui să ne sfătuiască să ne ferim pe cît putem de uleiul de măsline în special și de autohoni în general, căci erau aproape toți leneși și incapabili. Nici nu ne-am putea închipui prin ce trecuse pînă își construise casa, și greu ne-ar fi să înțelegem cît se chinase ca să le bașe în cap că robinetul cu apă caldă trebuie pus în stînga, iar cel cu apă rece în dreapta.

Cu nasul în farfurie, și la drept vorvind, nu prea într-a mea, mă gîndeam, fără a fi foarte original, la această altă formă de colonialism, mai insidioasă, dar la fel de reală: turismul. Doar că, în loc să le cădem pe cap ca la jumătatea secolului al XIX-lea, acum ei ne implorau să-i invadăm, cu mari afișe lipite pe toate zidurile.

Cînd, în cele din urmă, oaspetele nos-

tru ne părăsi — căci dorea să vadă și o corridă —, dar nu înainte de a fi băut zdravăn din rachiul de pere, el ne ceru ca pe o mare favoare ca, atunci cînd vom sta în casa-i, să binevoim a da un strat de ulei de în pe uși și ferestre. Ne explică de mai bine de douăzeci de ori unde să găsim uleiul și pensulele, în stînga, sub chiuveta din bucătărie, vorbindu-ne la nesfîrșit despre posibilele ravagii ale umezelii din timpul iernii. Fiindcă ne pretindea o chirie mică, i-am promis tot ce-a vrut.

Și ne gîndeam, sărutîndu-ne în săliță, acolo unde începea scara din casa unde locuia ea — a cărei zugrăveală albăstruie nu mai era decât o amintire ce se desprindea și cădea bucăți-bucăți — că va fi ca o repetiție a ceea ce ne aștepta la sfîrșitul vacanței. O viață nouă, într-o casă proaspăt zugrăvită, o casă pentru noi doi.

Ne lăsa gura apă.

Și iată că de cînd plecasem nimic nu mergea așa cum aș fi vrut și că începeam să fim năpădiți de dușmănia lucrurilor.

Desigur, nu putusem pleca decât în luna august, anotimp cînd adîncurile umeze ale propriei pivnițe, pline de pinze de păianjen, gîndaci, cioburi de sticlă, unelte de gospodărie stricate și o colecție de ziare de dinainte de război, sînt preferabile poate oricărui loc din Europa turistică. Dar asta nu explica totul.

DOAR printr-o minune n-a murit nimeni în invălmășeala turmei omeneste ce se străduia să ia cu asalt feribotul care trebuia să ne transporte în insula noastră. Doar printr-o minune nu s-a scufundat în timpul călătoriei, numărul celor imbarcați depășind cu siguranță de trei ori limita autorizată. Doar printr-o minune ne-am putut așeza, de bine de rău, pe una din punți, pe jos, în praf, printre mucuri de țigară, pungi de plastic lipicioase, șervețele de hirtie murdare, scriboșenii de tot felul, fiecare centimetru pătrat de spațiu liber fiind mai disputat chiar și decât betonul din cea mai imputită piscină pariziană. Ba în asemenea piscină te intoxica doar duhoarea unsoarelor pentru bronzat, nu și norul de funingine uleioasă scuipată de hornuri și pe care vîntul, în răstimpuri, o răstoarnă drept peste noi. Călărind peste munți de rucsacuri, prinzîndu-și picioarele în lărușii pentru corturi, imoiedicîndu-se în cutiile de bere și în trupurile adeptilor zeului Ra întinse de-a lungul coridorului îngust, cîțiva ofițeri proaspăt bărbieriiți, în pantalonii albi cu dungă impecabilă, se străduiau zadarnic, cînd nu le făceau curte unor fetițe cu aparate de sîrmă pentru îndreptat dinții în gură, să mențină puțină ordine și să calmeze interminabilele cozi din fața closetelor și a minibarului unde curgea același lichid, călduț. Foarte curînd, totuși, renunțau la aceste munci, căroră Hercule însuși nu le-ar fi venit de hac, și se repezeau să așeze cabina căpitanului împotriva atacului furibund al unui grup de bătrîni flamanzi, ce fluturau bilete de clasa întâi (plină ochi, ca și restul vaporului, la două minute după imbarcare) și cereau să li se dea banii înapoi. Piața comună, mi-am spus, cu o nuanță de snobism. Pentru ca acea călătorie să fie și mai plăcută, megafona, așezate pînă și în cele mai ascunse colțșoare, difuzau din plin o muzică în care, într-o orchestrație menită să-i mulțumească pe toți pensionarii tuturor falmoaselor drive-in din Texas, reveneau întruna Zorba și Copiii din Pireu, desenînd la nesfîrșit același cerc.

Prezentare și traducere de Irina Mavrodin

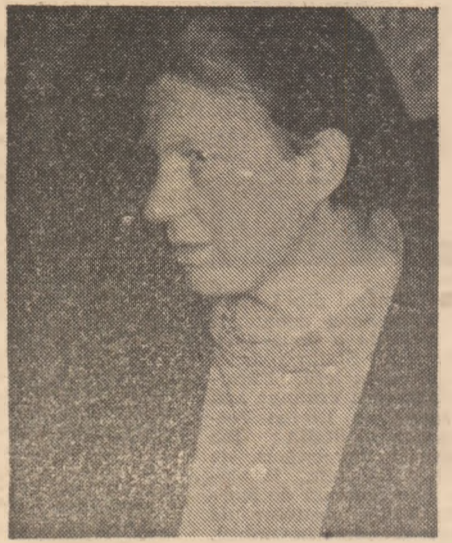
Jean-Philippe TOUSSAINT

Sala de baie

● Cel mai tînăr dintre participanții la acest colocviu (n. 1957) dar și cel mai bine cotate, judecînd după cronicile elogioase la cele trei romane publicate pînă acum la Editura Minuit — *Sala de baie*, 1985; *Domul*, 1986, și *Aparatul de fotografiat*, 1988 — Jean-Philippe Toussaint este deopotrivă cineast, ecranizîndu-și propriile cărți. Apetența cinematografică marchează scriitura fragmentară, cu secvențe scurte și o atenție specială acordată ritmului și imobilității imaginii.

Sala de baie, după care a fost făcut deja un film, are ca erou un Oblomov modern, care își petrece timpul întins în cadă sau în pat și care se decide brusc să plece cu tubita sa la Veneția, unde aproape nu părăsește hotelul, *Revenind la Paris*. Își regăsește cădea și liniștea intreruptă.

Într-un interviu pe care spațiul nu ne îngăduie să-l reproducem, Jean-Philippe Toussaint ne-a mărturisit cu franchețe că înainte de 22 decembrie 1989 nu știa mai nimic despre Româ-

nia — o dictatură din Est, ceva îndepărtat, abstract, dar urmărind la televizor căderea lui Ceaușescu, imagini spectaculoase ale acelor zile, a fost impresionat de schimbarea ce se producea la noi iar faptul că Sala de baie va apărea în curînd la editura „Unu” în traducerea Gabrielei și a lui Constantin Abăluță îl apropie mai mult de România.

Prezentăm cititorilor, în avanspremieră, cîteva secvențe „venețiene” din cartea de debut a oaspetelui francez, calificată drept „o capodoperă a aroganței rănite”.

R.L.

27) Către sfîrșitul după-amiezei, în timp ce mă jucam cu săgețile în camera mea, recepționarul a venit să mă anunțe că sînt chemat la telefon. Am coborît, și, luînd aparatul de pe teighea, trăgînd de fir, m-am refugiat într-un colț al încăperii. Lipit de perete, cu voce joasă, am purtat o lungă conversație cu Edmondsson.

28) Zilele următoare ne-am telefonat iarăși, frecvent. Eram indioșăți de fiecare dată cînd ne auzeam. Vocile ne erau fragile, dezechilibrate de emoție (eu eram foarte intimidat). Dar rămîneau pe pozițiile noastre: Edmondsson îi cerea să mă întorc la Paris, eu îi propuneam mai degrabă să vină la mine.

29) Zilele imi erau acum ritmate de telefoanele lui Edmondsson. Mă chema de la galerie de fiecare dată cînd directorul se întimpla să lipsească (și, cum nu plătea pentru convorbire, trebuia să rămînem pe fir cît mai mult posibil ca să economisim maximum de bani).

30) Într-o zi, pe cînd eram la telefon, așezat pe jos în holul de la intrare, cu aparatul prins între umeri și bărbie, ocupat să-mi scot o țigară din pachet, am văzut intrînd în hotel perechea de francezi. S-au oprit la recepție, și-au luat cheia și, conversînd liniștit, au trecut prin fața mea ca să ajungă în camera lor (după părerea mea veniseră la Veneția ca să facă dragoste ca în o mie nouă sute cincizeci și nouă).

31) De fiecare dată după ce luam masa dădeam o raită pe la bar și adunam revistele care rămîneau pe mese. Urcam în camera mea și le răsfoiam culcat pe pat.

32) Nu făceam nimic. Așteptam neîncetat telefoanele lui Edmondsson. Nu mai păresem hotelul de teamă să nu pierd vreunul. Nu-mi mai făceam siesta, nu mai întârziam în camera de baie. Adevărat, mă așezam pe-un scaun la intrare și așteptam în fața recepționarului (simțeam nevoia să mă simt aproape de Edmondsson).

33) Edmondsson imi telefona din ce în ce mai des. Aveam uneori pe fir lungi tăceri comune. Îndrăgeam acele momente. Cît mai aproape de receptor, făceam eforturi să-i aud răsufierea. Cînd rupea tăcerea, vocea ei căpăta însemnătate.

34) La telefon, Edmondsson era foarte blîndă cu mine. Mă consola dacă i-o ceream. Dar nu înțelegea de ce nu mă întorceam la Paris. Cînd imi puneam întrebarea, mă mulțumeam să-l repet cu voce ridicată: De ce nu mă întorc la Paris? Da, spunea ea, de ce? Există vreun motiv? Unul singur pe care-aș fi putut să-l avansez? Nu.

35) În cele din urmă Edmondsson a venit să mă caute.

38) Ne-am îndreptat către ieșire, alături unul de altul, în urma celorlalți călători. Îi duceam valiza. Din cînd în cînd ne priveam pe furis, cu tandrețe. Nu vorbeam. În mijlocul holului cel mare, oprindu-se, Edmondsson imi des-

cheie paltonul și, strecurîndu-și mina înăuntru, mă mingie pe piept. O luă înainte de una singură, se întoarse și imi zîmbi. Pe dinți avea o minusculă urmă de ruj.

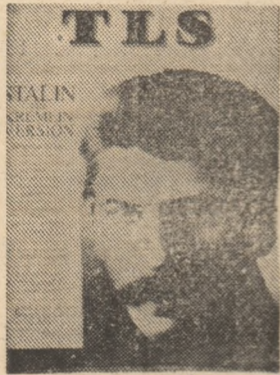
47) Înapoiindu-mă în cameră, închisei lin ușa după mine și, punînd cutia cu mingi pe măsufă, mă strecurai fără zgomot în pat ca s-o regăsesc pe Edmondsson. Fără să deschidă ochii, imi spuse că nu doarme și mă strînse lingă ea, împingîndu-mă ușor cu umerii. Mă primii și imi deschise haina în tăcere, imi deschise cămașa. Obrajii îi erau încinși de somn. Ridicai cearsaful și o pătrunsei, trupul meu gol îi atîngea pielea, pîntec peste pîntec, cu haina desfăcută deasupra-ne. Am început să ne mișcăm lin, simțîndu-ne tot mai în largul nostru. Mai tîrziu, învelitorile s-au invălmășit. Căzînd pe jos, cutia s-a deschis și mingiile de tenis s-au răsîndit pe parchet.

55) Ne-am continuat plimbarea. Edmondsson mă privea ciudat, și privirea ei fixată asupra mea mă deranja. Am rugat-o blînd să nu mă mai privească și, cîteva clipe, m-am simțit mai bine. Ne opream în fața vitrinelor. Am zăbovit în fața unei bijuterii, am intrat într-o cafenea. Era un local decorat cu lambriuri. În sala întunecată, așezate pe scaune imbrăcate în catifea, doamne în vîrstă mincau serbat cu lingurițe cu coadă lungă, beau ceai, ciocolată. Vorbeau în surdîna. Edmondsson deschise meniul în fața mea. Nu voiam nimic, nici să beau, nici să mînc. Chelnerița aștepta în fața mesei. Cum prezenta ei mă incurca, am comandat *doamna albă* — ca s-o fac să plece.

56) Priveam înghețata care se topea în fața mea. Priveam cum vanilia se topește imperceptibil sub stratul de ciocolată fierbinte. Priveam cum bulgărele perfect rotund o clipă mai înainte se scurgea lin în firisoare uniforme, albe și brune totodată. Priveam mișcarea, împietrit, cu ochii țîntă asupra farfuriei. Nu mă cînteam. Cu minile încremenite pe masă, mă străduiam din toate puterile să-mi păstrez împietrirea, s-o rețin, dar simțeam, pînă și pe corpul meu, mișcarea cum se scurge.

57) Am ieșit din cafenea și ne-am întors la hotel. Cu minile în buzunarele pardesiului, cu capul în jos, călcăm apăsat pe trotuar ca să scufund în apă orașul. De fiecare dată cînd terminam de coborît o scară, săream direct pe pămînt cu amîndouă picioarele odată și, așteptînd-o pe Edmondsson care venea în urmă, o invitam ca să facă la fel. Considerînd o scufundare a orașului cu treizeci de centimetri într-un secol, i-am explicat, deci de trei milimetri pe an, deci de zero virgulă zero zero optzeci și doi de milimetri pe zi, deci de zero virgulă zero zero zero zero zero zero unu milimetri pe secundă, poți pe bună dreptate considera că apăsînd pașii pe trotuar, contribui cît de cît la scufundarea orașului.

În românește de Gabriela și Constantin Abăluță

■ Numărul din 1 martie al revistei debutează cu recenziile a două cărți asupra lui Stalin apărute în limba engleză, și anume: *Stalin: Triumph and Tragedy* de Dmitri Volkogonov și *Stalin: the Glasnost Revelations*, de Walter Laqueur. Recenzia este semnată de Norman Stone, profesor de istorie modernă la Oxford. Volkogonov este „cel mai prominent produs al glasnost-ului oficial”. În ceea ce-l privește pe Walter Laqueur, recenzentul remarcă just faptul că cititorii vestici „ii sint din nou îndatorati”. Tot legat de Uniunea Sovietică, ne-a atras atenția foarte interesantul articol *Why Russians Read Biographies*, semnat de Robert Service, autorul unei trilogii despre viața politică a lui Lenin, din care volumul al doilea va apărea în Editura Macmillan în mai a.c. Autorul articolului arată că, deși „britanicii dețin cea mai mare reputație cind este vorba despre scrierea de biografii”, „alte tradiții culturale naționale s-au arătat destul de timide față de acest gen”. În Uniunea Sovietică înainte de anul 1980 asemenea scrieri erau descurajate

de către ideologia marxist-leninistă. Deși biografia „oficială” a lui Stalin, îndeaproape editată chiar de Stalin, este una din cele mai renumite best-seller-uri ale secolului XX, ea este de fapt o adunătură de minciuni. Aflăm și despre faptul că în prezent continuă cultul lui Lenin, menționat „chiar de un Gorbaciov care s-a aruncat în brațele Armatei Roșii și KGB-ului în ultimele luni ale anului 1990”. S-au descoperit recent mai multe „memorii”, toate referitoare la Lenin, dintre care remarcabile sînt cele ale medicilor săi. După părerea recenzentului, „rușii citesc biografiile doar pentru sau în principal pentru a descoperi mai multe chiar despre ei înșiși și pentru a medita asupra trecutului, prezentului și viitorului țării lor”. La noi, asemenea traduceri din limba rusă, sau din literatura vestică ar fi de dorit, iar pe de altă parte poate, încurajarea scriitorilor de a face biografii mai mult sau mai puțin contemporane.

Un alt articol de la *Commentary* din 22 martie poartă titlul *Moscow goes West*, semnat de Wendy Steiner, care s-a aflat la Moscova în decembrie 1990, în cadrul unui schimb de cadre universitare. Reținem afirmația Galinei A. Belaya, după care perestroika nu este „o eliberare, ci o agonie istorică”.

Și concluzia Comentariului din 1 martie cu titlul *The aesthetics of War* care poate fi și a noastră „Nu înțelegi un dușman pînă cind nu îi cunoști poezia, metafora” (articolul se referea la războiul din Golf). Dar dacă nu are poezie, și nici metaforă?! (M. G.)

Premiile Pulitzer

● Cea mai înaltă distincție americană pentru ziaristică, premiul Pulitzer, a fost atribuită anul acesta lui Serge Schemann, de la *New York Times*, pentru informațiile sale privind unificarea Germaniei, și lui Caryl Murphy de la *Washington Post*, care a

relatat despre invazia irakiană, ascunsă fiind în teritoriile ocupate ale Kuveitului. Premiul Pulitzer pentru beletristică a fost decernat lui John Updike și poetei Nona Van Duyn (în imagini). (DIE PRESSE, 29 martie).

Festivaluri de operă

● O nouă producție semnată de Peter Hall cu *Troienele* lui Euripide, sub bagheta lui Myung-Wan Chung, va sta lama viitoare în atenția spectatorescilor Festivalului Magico Musicale din Florența. Pe agenda Festivalului se va mai afla *Così fan tutte* de Mozart, în regia lui Jonathan Miller, conducerea muzicală aparținând lui Zubin Mehta. În distribuție: Lella Cuberli (în imaginea din stînga) în rolul Fiordiligi și Cecilia Bartoli în rolul Dorabella.

● În continuarea seriei de opere ale lui Rameau, la Festivalul internațional de la Aix-en-Provence din vara aceasta se va prezenta *Castor și Pollux*. În repertoriul festivalului se vor include și noi montări cu *Italiana în Alger* de Rossini, cu Teresa Berganza (în imaginea din dreapta) în rolul titular, și *Nunta lui Figaro* de Mozart. Dintre reluări amintim *Răpirea din Serai* și *Flautul fermecat* din creația mozartiană.

Libertatea de a scrie

● Premiul Libertatea de a scrie, acordat de Pen Clubul american, a fost decernat marocanului Abraham Serfaty, condamnat la detenție pe viață în țara sa. Acesta a editat revista *Souffles*, astăzi dispărută, cunoscută prin criticile sale aduse puterii. Aceași distincție a fost atribuită salvadorianului Francisco Valencia Soriano, directorul publicației *Diario Latino*. El este considerat artizanul reputației de independență a acestui cotidian. (LE MONDE, 15 aprilie)

Ruth Page

● A încetat din viață, la vîrsta de 92 de ani, dansatoarea americană Ruth Page, autoarea coregrafiei la peste o sută de spectacole de balet din Statele Unite. Și-a început cariera la 15 ani, fiind prima artistă americană primită în trupa celebrei balerine ruse Anna Pavlova. Alături de Martha Graham, decedată și ea de curînd, Ruth Page a fost unul din principalii pionieri ai dansului american.

Lansare la Avignon

● Cu prilejul Festivalului de la Avignon, anul acesta editura Verdier a hotărît să lanseze o integrală a operelor teatrale scrise de Armand Gatti. Se așteaptă o publicitate sporită, dat fiind evenimentul și locul ales pentru lansare și totodată o revenire a lui Gatti pe diverse scene. (LIRE, aprilie).

Lecția de inot

● Editura pariziană Hatier lansează un tânăr scriitor, născut la Bombay, emigrat în Canada, Rohinton Mistry. Volumul său *Lecția de inot* stringe o serie de povestiri inspirate din viața unui HLM, din Bombay, în care trăiesc personaje neobișnuite.

Colecția „Point-Virgule”

● Această colecție a cunoscutei edituri pariziene Seuil împlinește în 1991 zece ani de existență. Încă de la început, inițiatorii ei — Nicole Vilmard și Claude Duneton — au dorit să impună o colecție cu totul insolită în mijlocul celorlalte „Points”, care răspunde astăzi cerințelor publicului cititor și librarilor. Dintre primele lucrări publicate amintim *Manualul științei de a trăi pentru folosința bădăranilor și necropitilor* de Pierre Desproges și *Cind aveam cinci ani* de Howard Buten, două lucrări care mai figurază și astăzi printre cele mai bine vindute cărți, cu cite 200 mii exemplare pentru prima și 400 mii exemplare pentru cea de a doua. Publicate într-un ritm de 12—15 titluri pe an, cu un tiraj inițial de 15—20 mii exemplare, lucrările sînt inedite în majoritatea lor. Restul sînt reeditări ale unor lucrări care provin din fondurile altor edituri, cum ar fi *Lumea este rotundă* de Gertrude Stein, carte a cărei copertă este reprodușă în imaginea alăturată. (LIVRES DE FRANCE, febr.).

Scrisoare din Ierusalim

Primarul, românismul și „poporul lui Traian” (II)

A L DOILEA ACT al tragediei, în viziunea lui Popovici, îl constituie pregătirea deportării. Din capul locului, primarul refuză justificarea „oficială” a măsurii, din considerente militare sau umanitare. Sedința din cabinetul guvernatorului este „marea scenă” a dramei personale a primarului, momentul de maximă tensiune și confruntare. O reproduc cu unele prescurtări:

„Aici în cabinetul Guvernatorului, am aflat că se hotărîse deportarea în masă a evreilor din Cernăuți. În același timp am aflat și amănuntele cari priveau stringerea lor în ghetou, măsurile de a se pune în seama statului, în siguranță, avutul mobil abandonat în locuințe, ridicarea obiectelor de valoare ce le-ar avea asupra lor, schimbul banilor, apoi imbarcarea în trenuri de cite 50 vagoane, cu plecare sub pază militară, către punctele de frontieră Atachi și Mărculești, pe Nistru și împărțirea lor în județele Transnistriei.

Am rămas înmărmurit. Am putut doar să inghin Guvernatorului atît: «aici ați ajuns, Domnule Guvernator?», la care dînsul îmi răspunde: «ce să fac? E ordinul Marelui Stat Major». De față erau Generalul Topor, marele pretor al Armatei și un domn Lt. Colonel Petrescu din Statul Major. Eram în total patru persoane afară de Maiorul Marinescu, care intra și ieșea cu rapoarte și acte la semnat.

E vie încă în mintea mea scena ce s-a desfășurat între noi, pentru că ea a fost dramatică și pentru că neputîndu-mi stăpîni revolta, am avut ieșiri violente — recunosc puțin uzitate între un Primar și Guvernatorul său, imputernicitul direct al Marelui Stat Major. I-am atras mai întîi atenția asupra faptului răspunderii cu care se încarcă personal în istorie, i-am arătat consecințele care decurg pentru noi pe tărîmul internațional, i-am zugrăvit greutățile ce le vom întîmpina la conferința păcii, cînd România se va prezenta în fața areopagului popoarelor civilizate. N-am cruțat nici un argument, pentru a-i dovedi enormitatea pasului ce e pe cale a-l comite. Am vorbit de umanitate, de omenie, de blîndețea tradițională a românului, de barbarie, de cruzime, de crimă, de rușine. [...] Textual i-am spus: «Domnule Guvernator, revoluția franceză, care a dat omeniei dreptatea și libertatea, a costat numai 11.800 victime, pe cînd D-ta trimiți la moarte în pragul iernii peste 50.000 suflete. [...] Cum vrei să intri în istorie, alături de Robespierre? Eu unul nu voiesc ca istoria să-mi pingărească numele. Gîndiți-vă ce faceți. Mai aveți timp. Luați contact cu D-nul Mareșal și rugați-l Domnia Voastră, Guvernatorului, să renunțe cel puțin pînă la primăvară la această măsură». Vorbeam numai eu ca un inspirat și tremuram de emoție. Toți în picioare. La birou asculta împietrit Guvernatorul, rezimați de sobă ceilalți doi. După un moment de adîncă tăcere, Guvernatorul: «Domnule Popovici, acestea le spuneam și eu Domnilor, am aceeași teamă, dar D-nii sunt trimiși anume pentru a supraveghea executarea ordinului: să mă mai gin-

dosc. În acel moment mi se adresează Lt. Colonelul Petrescu: «D-nule Primar, cine va scrie istoria, jidanii? Eu vin să-ți piivesc grădina de neghină și D-ta te opui? — I-am răspuns tăios: «D-nule Colonel, grădina mi-o piivesc singur, iar în ce privește istoria nu o vor scrie numai jidanii, că nu e lumea numai a lor, o vor scrie istoricii tuturor popoarelor, vom scrie chiar noi și mai degrabă decît crezi. Mă tem că vei citi încă Domnia Ta istoria la care vrei să contribui». Atunci încă nu bănuiam că voi fi nevoit să ies din anonim și să contribui singur la istoria tragediei ce s-a consumat.»

A urmat deportarea „pohodul” (evocat în amănunt în „spovedanie”), de la care primarul (sprijinit de cîteva ofițeri superiori și funcționari primăriei, electriști și dirigenți șefului lor) izbutise să excepteze douăzeci de mii de oameni, convingîndu-l pe mareșal de utilitatea lor vitală pentru economia orașului și a provinciei.

Ostracizat ca „jidovit”, Popovici se întoarce la București. Nu se potolește, însă, și compune un memoriu (mai scrisese cîteva și înainte) către mareșal, în aceeași „problemă evreiască”, datat 14 iulie 1942. (Textul s-a păstrat și a fost publicat în seria de documente amintite, editate de J. Ancel.)

Se observă de îndată că magistratul a învățat din tradiția ardelenescă și bucovineană strategia „memorandumului”. Autoritatea (Antonescu, în cazul de față) nu trebuie atacată frontal, pentru a nu risca o reprimare colerică și eșecul demersului. Dimpotrivă, solicitantul simulează identificarea cu politica oficială de rezolvare a „problemei evreiești”. Aduagă, însă, pentru a-l... informa pe destinatar, în scris (încălcînd grav consensul), proporțiile și grozăvia crimei: „Eliberîndu-se în vara anului trecut întreaga Basarabie și teritoriul Bucovinei, care fusese cedat U.R.S.S., de sub ocupația bolșevică, armatele noastre biruitoare și-au luat la intrare revanșa cuvenită pentru gravele insulte ce li se aduseseră de către o parte a evreimii din teritoriile menționate, impunînd o bună parte a evreilor din Basarabia și un număr de ceva peste 15.000 evrei din Nordul Bucovinei. Pentru a pune capăt măcelului sîngeros ce se dezlănțuise și care bîncîntes lovea și în nevinovați, Domnul Mareșal Antonescu a binevoit să ordone în luna lui octombrie a anului trecut, cu privire la evreii ce mai rămăseseră, circa 85.000 de capete la număr, ca o măsură de pedeapsă împotriva acelor asupra cărora ar putea să cadă numai o umbră de bănuială că ar fi avut o atitudine reproșabilă, deportarea lor în Transnistria, reținîndu-se ceilalți, cari sînt necesari din punct de vedere al utilității publice.”

Obiecțiile sale, precizează el cu precauție, au în vedere numai metodele prin care subordonații pun în aplicare directivele centrale privitoare la deportare, metode „cu totul străine de structura sufletească a populației române din această provincie, crescută prin aproape o sută cincizeci de ani la respectul legii și al celei mai desăvîrșite morale publice”. Și pentru a sti-

mula imaginația și sensibilitatea mareșalului, evocă tabloul pe care populația românească era „osindită să vadă” (s.n.) — „cum erau duși mii și sute de evrei pe străzile Cernăuților, în cea mai mare parte cunoscuți personal, cu cari au conviețuit o viață întreagă, în diminețile zilelor de citeva duminici, pe cînd clopotele bisericilor chemau la sfînta liturghie, formați în convoiuri flancate de gardieni și soldați înarmați și purtînd tot avutul ce-l luase cu sine în spinare, strîngînd și răcînd în cumplita lor disperare, de-ți era mai mare mila, la locurile lor de control și invaginare, o atmosferă de cea mai nebănuită depresiune și intristare...”

Trece apoi la argumente mai pragmatice, folosindu-se de limbajul „celuilalt”: rezolvarea „problemei evreiești” în România este, desigur, un „act de importanță istorică, cel mai important act de guvernămînt al regimului actual”, „un act de permanență mindrie națională”, dar există alte căi, civilizate și legale, de punere în aplicare. Fostul primar revine, astfel, dar pe un ton mai vehement, la problemele care îl chinuie și care ar trebui să-l preocupe și pe mareșal: necesitatea unor măsuri „imediate și categorice”, care să îndrepte „oribila pată de rușine și de decadență ce au aplicat-o o mină de inconștienți și criminali pe obrajii națiunii noastre întregi”. Îi atrage atenția mareșalului că este „dator”, „atît ca român, cit și ca creștin și nu în cele din urmă și ca om civilizât, de o cultură apuseană perfectă”, a-l sprijini în îndreptarea greșelilor făcute. Nesocotirea criteriilor morale și a „demnității noastre naționale”, aduagă îndrăznețul petiționar, pune sub semnul îndoielii îndreptăcirea întregii politici naționale a regimului și chiar cauza războiului: „...stările actuale din Bucovina încep să nu se mai deosebească într-un nimic de cele din Uniunea Sovietelor și în consecință să infirme pe de-a-ntregul rostul războiului actual, pe care îl ducem alături de aliații noștri, rostul «războiului sfînt» împotriva hainilor de bolșevici.”

După o patetică apărare a evreilor din Bucovina, o nouă ridicare a tonului: în locul respectuosului solicitant — Răzeșul care-l muștră pt Vodă că nu veghează legea și îngăduie fărădelegea:

„Un Stat care nu-și respectă legile, ordinea și regulamentele sale proprii nu se respectă pe sine însuși și pierde dreptul la acest respect și din partea celui de pe urmă cetățean.”

Fără a avea iluzia că ar putea împiedica mersul general al „rezolvării problemei evreiești”, propune, în încheiere, măsuri precise, raționale, de reglementare, în limitele legalității, a deportărilor...

Traian Popovici a murit în 1946, în puterea vîrstel. Moarte neașteptată, dar poate și norocoasă. Nu e greu de închipuit la ce se mai putea aștepta sub noul regim fostul funcționar superior „antonescian”. Și, iarăși, nu e greu de presupus de ce numele lui este aproape necunoscut. Printre evreii bucovineni, însă, „domul doctor” a rămas o figură legendară. E frumos, dar parcă ceva nu e în ordine. El este (ar trebui să fie), înainte de toate, un erou al românilor.

Leon Volovici

Marguerite Yourcenar

● Colecția „Blanche“ a editurii Gallimard a publicat recent volumul *Le Tour de la Prison* de Marguerite Yourcenar. Dintre atâtea călătorii întreprinse de autoarea **Memoriilor lui Hadrien**, volumul reia câteva fragmente, printre care traversarea de la est la vest a continentului american spre Alaska. Dar în centrul cărții se află Japonia. Iar în Japonia — teatrul tradițional Kabuki, care inspiră autoarei pasiune și respect pentru actori. Pentru Marguerite Yourcenar Japonia înseamnă și Mishima... Tot din creația acoaleși autoare, colecția „Folio“ reeditază simultan și **Anna soror**. (LIVRES DE FRANCE, febr.).

Henri Troyat — 80

● La 29 martie, romancierul Henri Troyat a împlinit 80 de ani. După o lungă activitate literară consacrată cu precădere biografiei unor celebrități, cunoscutul scriitor francez publică la editura Flammarion volumul **Alicha** în care evocă anii copilăriei sale, cu „toată prosopiteia și farmecul amintirilor“. (L'EXPRESS, 4 aprilie)

Topul filmelor

● Cercul poetilor dispare, realizat de australianul Peter Weir este, potrivit Monitorului filmului din Belgia, filmul cu cel mai mare număr de spectatori la Bruxelles în 1990. El precede creații cinematografice de succes ca *Look Whos's Talking*, *Cyrano de Bergerac*, *Ghost* și *Pretty Woman*.

Toate nuvelele

● O bucurie! Astfel estimează *Le Figaro* reeditarea **Tuturor nuvelor** lui Dino Buzzati (ed. Robert Laffont). Estimând că scriitorul se bucură de mai mult succes în Franța decât în Italia, fapt datorat în parte editurii Laffont care, din 1949, când a tipărit romanul *Desertul tătarilor*, a publicat alte 15 titluri ale lui Buzzati, critica semnalează remarcabila traducere semnată de Michel Breitman. (LE FIGARO, 4 aprilie).

Petru DUMITRIU

Întâlnire la judecata de apoi (28)

DAR a doua zi, el a fost invitat la permanența partidului, unde membrii biroului îl așteptau, întunecați și ostili. Isi informasera superiorii, la comitetul de raion și după câteva ore fuseseră rechemati și frecati ca niște ciurpe.

„Ascultă, tovarășe, i s-a adresat secretarul. Ai fost convocat fiindcă cel puțin tu, tu pari normal. Tovarășă ta e bolnavă de nervi. A avut ieri, aici, o iesire care ne-a revoltat! Incalificabilă. N-am vrut să punem imediat lucrurile la punct fiindcă eram prea indignați. Tu însă, trebuie să-i explici că partidul și Statul nu admit să fie calomniați luptătorii cu responsabilitate, înțelegi, tovarășii conducători, auzi, fiindcă o femeiușcă exaltată are halucinații! E pedepsit prin lege, iar de cel vinovat se ocupă Securitatea.“

Dionis, speriat din ajun de cele aflate de la Daniela, se simțea pierdut. Tonul brutal, crud, al secretarului nu putea însemna decât un lucru: presiune de sus; omului îi era frică pentru el. S-a inclinat cu umilitate și a evadat cât a putut de repede.

„Știi, cred că nu va urma ceva deosebit după întvederea ta. Nu vor să asculte. Nu trebuie să mai vorbești de asta cu nimeni!“

Ea l-a privit fix, cu ochii măriți de o stupefacție care se stingea încetul cu încetul.

„Nu prea le-a plăcut, nu te necăji. Ce rău ar putea să ne facă? Niți unul. Nu mare lucru. În orice caz. Nu te necăji. Trebuie să rezistăm.“

Ea n-a răspuns nimic. Si ea era membră de partid; avea aceeași experiență politică asemeni lui. Lui însă îi era prea frică ca să mai poată gândi.

A urmat apoi dezbaterile care a fost

După 21 de ani

● Celebrul cuplu al muzicii ușoare italo-nesă, Romina (39 ani) și Al Bano (47 ani) sînt autorii unui volum autobiografic publicat recent de editura Rizzoli și intitulat **Autoportret de la A la R**. Ce doi cîntăreți dezvăluie amănunte legate de cariera lor artistică. „Alături de Romina am înfruntat orice furtuni, iar astăzi, după 21 de ani de căsătorie, ne iubim mai mult decît în prima zi“ — a declarat Al Bano. (OGGI, 13 martie).

Premiul Jean-Vigo

● Filmul *Le Brasier* al regizorului Eric Barbier a obținut la sfîrșitul lunii martie premiul Jean-Vigo pe anul 1991. (LE MONDE, 30 martie).

Poezia rezistenței

● Editura Messidor a oferit de curind cititorilor săi volumul **Florilegiu din Poezia Rezistenței**, în alcătuirea lui Jacques Gaucheron, care prezintă o selecție a celor mai frumoase poeme din această perioadă. În culegere se îngemănează voci ale celor mai mari poeți și voci ale unor necunoscuți, unor anonimi. Aceeași editură a reeditat apoi studiul **Poezia. Rezistența** al aceluiași Jacques Gaucheron, studiu de referință asupra poeziei și Rezistenței.

Mustang

● Astfel se înitălează viitorul scenariu semnat de Michael Blake (autor și al scenariului *Dansing cu lupii*), care se înscrie dintr-o intinolare adevărată: ancheta asasinării misterioase a zeci de cai sălbatici (mustang) într-o rezervă din Noul Mexic. (PREMIERE, aprilie).

Premiul Kafka

● Cunoscutul scriitor polonez Stanislaw Lem, care la 12 septembrie va împlini 70 de ani, a fost distins cu premiul literar Franz Kafka pe anul 1991, dotat cu 100.000 de schillingi. Premiul, care numără printre laureatii săi anteriori pe Peter Handke, Elias Canetti, Sławomir Mrozek și Libuse Monikova, îi va fi înminat lui Stanislaw Lem în cadrul simpozionului **Franz Kafka în lumea comunistă** care va avea loc la 5 iunie la Korneuburg. (SALZBURGER NACHRICHTEN, 19, martie).

Foto — Oscar

● La 28 aprilie, hotelul Hilton din New York a găzduit cea de-a șaptea ediție a decernării premiilor **Infinity Awards**, un Oscar al fotografiei. Inițiat de „International Centre of Photography“ și sponsorizat de firmele Kodak și Leica premiul **Master of Photography** a fost înminat lui Harry Callhan, iar Andreas Feininger — mult ani fotoreporter la revista *Life* — a primit **Lifetime Achievement**. Printre Albuțele celor doi fotografi au devenit adevărate bestselleruri. Alte șase premii au fost stabilite de jurii dintr-o listă alcătuită de un comitet internațional de propuneri. (DIE PRESSE, nr. 1993).

Romeo și Julieta

● Coreograful Angelina Preljocaj (născut în Albania) și scenograful Enkim Bilal (originar din Iugoslavia) au conceput pentru Lyon Opera Ballet o nouă versiune a baloului **Romeo și Julieta**. Acțiunea nu se mai petrece în secolul 16, la Verona, așa cum s'iam din piesa lui Shakespeare, ci într-o lume post-atomică, în care dragostea este interzisă. Julieta este condamnată la moarte deoarece s-a îndrăgostit de Romeo, un proletar marginalizat. După premiera care a avut loc în Franța baloul **Romeo și Julieta**, în vizionare coregrafică a lui Preljocaj, va fi prezentat publicului din Bari între 22 și 24 mai. (EPOCA, 6 martie).

Les Nouveaux Cahiers de l'Est

● AFLĂM din editorialul primului număr al revistei, apărută de curind la Paris, editorial semnat de dl. Dumitru Tepeș (redactorul șei), că atunci cînd s-au lansat *Les Cahiers de l'Est*, în 1975, s-a constatat că „publicul occidental ignora adevărata literatură a Estului“. Nu era cunoscută decît literatura contestatară și cea de mărturisire. Dar, deși după revoluțiile din 1989 situația s-a mai schimbat, fiind publicați mai mulți scriitori din această parte a Europei, dintre care mulți aparțin exilului devenind astfel foarte cunoscuți, se observă un fenomen de diferențiere mult prea mare între „star-uri“ și ceilalți scriitori, a căror valoare nu este mai mică. Scopul seriei noi din *Cahiers de l'Est* coincide cu cel al primei serii, și anume „de a face cunoscuți în Franța și în alte țări francofone, scriitorii din Est, de a întregi dialogul Est-Vest și de a contribui la aprofundarea relațiilor dintre scriitorii și cititorii din Europa de Est, ținînd seama că aceștia fiind atrași în prezent de cultura occidentală, ignoră mai mult relațiile dintre ei. Un aspect nou îl reprezintă faptul că „limba franceză devine astfel un vehicul privilegiat pentru schimbările culturale est-europene“. Difuzarea se poate face acum mult mai ușor decît în trecut, în perioada războiului rece, singurele dificultăți actuale fiind numai de ordin material. În încheierea articolului *De Tommaso* aparține că „această perioadă de tulburări și anarhie pe care o cunoaște Europa de Est va fi propice pentru crearea de literatură“. Pe plan literar și artistic „Europa de Est va fi mult mai activă ca înainte, mult mai prezentă în crezul acestui sfîrșit de secol“.

Si, pentru a ilustra aceste intenții, revista este foarte bine împărțită pe capitole, care cuprind numeroase și interesante contribuții; astfel, capitolul *Attitudes* se deschide cu esutul d-lui Pierre Pachet intitulat *Un arhaism cit se poate de contemporan*. Autorul notează cu amărăciune, că, în același timp cu afirmarea dorinței de evoluție, de unire cu celelalte națiuni europene, se observă faptul că „Europa de Est își regăsește, aproape intacte, tendințe sau pulsuni violente“. *„Arhaism“* se referă la „atitudine“ a secolului „așteptînd“, „în spatele individului, în spatele laicității, în spatele dominației economice, democratice, spiritului liber“ aflîndu-se monștrii la pîndă, „gata să scoată oricînd capul“. Convorbirea d-lui Claude Lanzmann cu dl. Tepeș, intitulată *La persistence de l'antisemitisme à l'Est*, atrage de asemenea atenția. Din interviu cităm cîteva idei prezentate de dl. Tepeș: „Cînd în Europa de Est primele întrebări. „După înfrîngerea comunismului în Est, se asistă la un spectacol totdeauna penibil, de căutare a vinovatului (situație asemănătoare cu perioada de după război din Europa occidentală). Unei comunități îi vine greu să își recunoască propria culpabilitate istorică și atunci se face

apel la țapul ispășitor /.../ recurgîndu-se la imaginația populară: intelectualul, evreul (țapul ispășitor clasic) și inlocuitorul său actual, țiganul“. Reținem de la aceeași rubrică, esutul semnat de Andrei Cornea, purtînd titlul *Scenariis anciens, acteurs nouveaux*. Referindu-se la evenimentele din 14—15 iunie, indiferent dacă „din complicitate pasivitate și chiar din investigațiile întreprinse, este discutabil că autoritățile sînt răspunzătoare de acest pogrom“. Dar Andrei Cornea încearcă să descrie cum a fost posibil acest lucru propunînd o ipoteză foarte captivantă. În conștientul colectiv, „Adversarul“ este evreul. Dar, în termeni psiho-analitici, a avut loc un transfer, adversarul fiind intelectualul (în primul rînd) și țiganul, spiritul și banul. Sinagoga a fost, în iunie Universitatea, iar Biserica, Televiziunea. Prin termenul de „golan“ de fapt, au fost puși în aceeași oală studenții și țiganii, și această alianță doar aparent surprinzătoare, a dus la crearea idelii de „ghetto“ pentru Piața Universității. Si, de asemenea, ne-a reținut atenția articolul semnat de Richard Wagener, german născut în Banat, în prezent în Germania, autorul unei cărți despre emigrare, recent tradusă în limba engleză. Esutul său, intitulat *Entre freres* reprezintă de fapt amintirile sale literare: „De cînd eram copil, familia mea locuia într-un sat din Banatul românesc, teritoriul comun, României, Jugoslaviei și Ungariei“. În „Europa de Est este o țară mică“, frontierele sale pîrînd a fi tratate de un croton nesigur“, „o colonie“ multinațională.

De la rubrica *Documents* reținem titlurile *Charte 77 — Sur les Romș și Dossier „Pamiat“ — Nationalisme et antisemitisme en Union Sovietique*.

La rubrica *Poemes et proses* si-au adus contribuția, printre alții, Bohumil Hrabal, Lev Rubinstein și Mircea Cărtărescu.

Dintre eseurile cuprinse la rubrica *Lectures critiques* menționăm pe cel semnat de Lucian Raicu, avînd titlul *L'ecrivain comme témoin caché et comme personnage de l'Histoire*. (M.G.)

ÎN CEA DE A TREIA zi a dezbaterilor de care încerc să le povestesc, am crezut cu toții că Malvolio i-o va plăci lui Leonas Tănase. Răchiziua dura din epoca dezghețului, din vremea în care Dioclețian începea să se extindă și să submineze cu atribuțiile și autoritatea sa, zona de putere a lui Malvolio. La un moment dat, stiam cu toții că dacă Malvolio va supraviețui dezghețului, el îi va vinza pe Leonas Tănase, motan mare, bine îmblănit în fața gării soarelui; avea o foarte bună memorie și nu iarta nimic. Pentru a descrie războiul, trebuie cunoscută mai întâi ofensa. Asta s-a întimplat în timpul unei ședințe la sediul Comitetului central. Era o minunată dimineață de aprilie sau de mai, eram îmbrăcați cu haine din pînza sau în cămăși cu mîncile scurte — în afară de frigurosi, dar cine le dădea atenție? — toată lumea era bine dispusă, aproape fericită: Stalin murise, gheturile se retrăseseră, începea un prozres nelimitat care putea duce la democrație și la liberalizări, totul urma să fie mai bine. În sală erau mai multe grupuri și nenumărate nereguli de prieteni care se asezau unul lângă altul fără teamă sau discuții veseli, fără constrîngere în pauzele dezbaterii. Peste trei ani, numai frica îi făcea să se salute, fără ea, s-ar fi strîns de gît în tăcere. Animale polare îngheșute pe un bloc de gheață luat de curent și dus către larg: stăpînii de frica obscură a dispoziției, luoul, ursul și vulpea poartă stăteau unul lângă altul mîșcîndu-se numai din disperare, cînd se simțeau împinși în apă de ceilalți. După trei ani, prietenii se străseseră sau se schimbaseră în complicități, grupurile se degradaseră și se descompuseră, fiecare îi trădase pe ceilalți și pe el însuși, se pregăteau pentru mara mutatie glaciară.

În acea primăvară, în plin dezgheț, era cu totul altfel. Leul, animalul solar, domnea în persoana lui Dioclețian Sava; Malvolio căuta un ungher în tîndră în care să hiberneze pînă îi va veni vremea. Nu era însă lăsat în pace. Stăteau unul lângă altul la masa acoperită cu rosu de pe scenă, cu microfoanele în fața lor, lași și grași amîndoi, Dioclețian mai voinic decît celălalt, enorm, voinic, dominator, în timp ce Malvolio avea înfățișarea unei

cumetre ucrainiene. Se ținea bine, povestea anecdote la urechea vecinului și ridea: urs sprinten, bine hrănit, cu blana netedă, un diavol gras care sare coarda peste coadă ca să-și omoare timpul. „Fii atent la dezbaterile Leonte, ești vizat de ce se spune acum!“ i-a atras atenția Dioclețian cu o superioritate brutală, disprețuitoare. Malvolio s-a întunecat vizibil. Vorbea Leonas Tănase: mic, zvelt, athletic, blond, roz la față, ochii albaştri, ceața puternică, bărbia proeminentă. Țineam mult la el dar prietenii souneau că e șters, mediocru, Vorbea ferm, fără strălucire:

„Este imposibil să admitem asemenea metode de... paznic de nimic! Sîntem comunisti, asta înseamnă, după părerea mea, că sîntem oameni conștienți care au nevoie să li se explice o decizie, în loc de a li se da ordine sau să li se dea o explicație pur formală, absurdă, care nu sounne nimic!“

Malvolio Leonte s-a întunecat brusc de parcă figura i se voosise cu cenușul. Strigă:

„Tovarășe Leonas Tănase! Nu vrei să fii mai explicit? Lasă demagogia! Despre ce este vorba?“

Vorbise cu agresivitate cu o voce groasă jignitoare, urs deranjat din vizuina sa de iarnă, Leonas a răspuns cu fermitate, ca un om care știe că riscă totul, în afară de libertate și viață — și ceva în plus:

„Este vorba de Secția Comitetului central și de metodele ei de lucru!“

În românește de Andriana Fianu

N.R. Încheiem aici „serialul“ nostru cu Întilnire la judecata de apoi. Romanul lui Petru Dumitriu va apărea în curind la Editura Univers. Foiletonul Românesc literare și ediția de la Univers reprezintă, în felul lor, premiere pentru scriitorul român stabilit azi în R.F.G., și care nu a mai publicat nimic în România ultimilor 30 de ani.

R.L.

Un caz de tandrețe

● Scriitorul condamnat la moarte în contumacie, de un sobor de aya-tolahi, pentru erezie și blasfemie, Salman Rushdie, este prezent în revista TOMIS (nr. 3) cu un fragment din romanul **Ruşinea**, apărut la Londra în 1984 (versiunea românească a fragmentului aparține lui Radu Paraschivescu). Redacția revistei constănețene nu a mers cu curajul atât de departe încât să reproducă un fragment din **Versete satanice**, cartea incriminată. Dar, oricum, a făcut un pas înainte spre intrarea într-o polemică — fără în-doiială, cordială — cu fundamenta-liștii islamici. ● O apreciere lucidă, lipsită de iluzii a raportului în care se află intelectualitatea de la noi cu actualii guvernânți oferă Mircea Dinescu, în cadrul unui interviu acordat lui Dorin Popa (lansat cu succes în publicistică, în ultima vreme) și publicat în **CRONICA** nr. 12: „Puterea actuală a avut, la un moment dat, dorința, firească de altfel, să fie în relații bune cu in-telectualitatea, cu scriitorii. Și pă-re-a, până prin aprilie-mai, că lu-crurile sint clare, rezolvate, or, în momentul când toată intelectualita-tea a intrat în opoziție sau o bună parte a intelectualității, puterea a început să facă ochi dulci foștilor lingăi, nu?, singurii care stăteau gata, drepti, să facă iarăși frumos în fața construcției multilaterale a capitalismului, nu?, de la ora asta, și a noilor tovarăși care-l constru-iesc! Și acum poate iarăși e o po-veste destul de dramatică: faptul că unii dintre noi am refuzat mari funcții în cadrul Frontului, în de-cembrie și ianuarie, faptul că n-am vrut să candidăm la F.S.N. și nu am intrat în Parlament, mulți dintre noi, faptul că în momentul în care Iliescu și Roman se arătau dispuși să cocheteze, încă o dată, cu zona asta culturală, știi, s-a creat un soi de recul, așa, și de respingere a lor, ceea ce nu știu dacă a fost de fapt cea mai fericită soluție pentru ar-tiștii români pentru că, din păcate, aici nu e ca în Occident; încă nu s-a produs o adevărată transformare încât artiștii să nu mai depindă de putere.“ ● De ziua nașterii lui Ni-chita Stănescu, Cristian Tudor Popescu a publicat în ziarul **ADEVA-RUL** un articol omagial scris cu bi-necunoscuta sa dezinvoltură și cu tot atât de binecunoscuta sa lipsă de competență. Cititorii au protestat, pentru că pînă la urmă articolul s-a transformat — împotriva volin-ței autorului — într-o insultă la adresa poetului. Una dintre scriso-riile de protest este reproducă în nr. 377 al ziarului. În loc să-și recunoască greșeala și să-și ceară scuze, Cristian Tudor Popescu îl sfătuește pe expeditorul scrisorii să-i citească mai atent articolul. Noi cre-dem că, dimpotrivă, Cristian Tudor Popescu ar trebui să-și scrie articolele mai atent. Sau chiar, ca o supremă dovadă de atenție, să nu le mai scrie deloc, pentru că nu se pricepe la literatură și riscă să facă și alte gafe. ● Un caz de tandrețe între foști activiști ai P.C.R. este în-registrat în revista **TOTUȘI IUBI-REA** (nr. 15), în paginile căreia Constantin Mitea dedică o poezie duioasă lui Dumitru Popescu (aflat în închisoare), iar Dumitru Popescu însuși este prezent cu o poezie me-lodramatică. Nu ne îngăduim să rîdem de suferința unor semenii ai noștri, dar atunci când această su-ferință este exprimată în versuri à la Rică Venturiano ridicolul învinge. ● Sora mai mică și mai exuberantă a revistei **Convorbiri literare**, **CON-VORBIRI MONDENE**, a ajuns la al cincilea număr, care cuprinde, printre altele, trei interviuri remar-cabile prin fermitatea atitudinii, prin sinceritate, prin sentimentul răspunderii față de ceea ce se în-

timplă azi în România. Interviuați sint Ana Blandiana, Delia Budeanu și Mircea Dinescu. Iată opinia Anei Blandiana despre **România Mare**: „...cînd s-a întimplat, totuși, să par-curg un număr, uluirea a fost infi-nit mai mare decît revolta și dez-gustul. Uluirea că așa ceva este po-sibil, că cineva poate scrie astfel. Nici nu mai ajung să mă mai mir de fondul chestiunii, de minciunile debitate, de suficiența tonului, de faptul că cineva, o entitate colecti-vă este în stare să citească așa ceva.“

Două interviuri imaginare

● **IN ROMANIA LIBERĂ**, cotidi-an cu o remarcabilă pagină de cul-tură, este publicat, în nr. 372, un interviu cu Sorin Dumitrescu, care propune o definiție a scriitorului fe-senist: „Un scriitor F.S.N.-ist îl re-cunoști după faptul că vrea să facă cultură cînd pe stradă se trage, cînd se joacă destinul aproape ontologic al neamului lui și al lui.“ Recunoas-tem, în acest portret-robot, desule fețe simandicoase... În continua-re, Sorin Dumitrescu analizează și alte caracteristici ale fesenismului: „FSN-ismul se bazează pe măsluire, tot timpul se măsluiește; există o Uniune a Scriitorilor, se naște o so-cietate care să o măsluiască; exista un sindicat TVR, apare un altul ca o contrapondere la primul. Acest lucru este foarte grav deoarece creează confuzie, omul nu mai știe ce să aleagă, este creată o ambigui-tate criminală.“ Sorin Dumitrescu nu se înșală. Pentru că nu este vorba de simpla și necesară diver-sificare a opiniilor, a grupărilor etc., ci de punerea în circulație în viața politică și culturală a unor baneno-te false. ● Revista **CONVORBIRI LITERARE**, așa literară și inofensivă cum pare, intră în concurență cu ziarle de mare tiraj și le și eclips-ează, publicînd un document sen-zațional: ultimul interviu luat lui Nicolae Ceaușescu, cu puțin timp înainte de moarte. Interviul ar fi fost înregistrat pe o casetă audio de către un enigmatic dr. C.I. și cuprin-de informații și aluzii care ar pu-tea să dea mari bătăi de cap guver-nanților actuali: „Stănculescule, nu vrei să te fac prim-ministru? Măgu-reanule, nu mai vrei să te numesc în locul lui Postelnicu? Nu vrei să mă privești în ochi? De ce? Dacă eu sint vinovatul, iar voi sinteți vitejii revoluționari, de ce nu puteți să mă privești în ochi?“ Noroc că interviul este imaginar! Cel puțin așa spe-răm noi. Din revistă nu rezultă în mod clar nimic. ● Și în suplimentul umoristic al ziarului „Tineretul li-ber“ — **OUA ROȘII** — se publică un interviu cu Nicolae Ceaușescu, realizat de un reporter care s-a de-plasat în acest scop în Purgatoriu. Întrebat dacă nutrește simpatie pentru vreunul din oamenii politici de azi, eroul între eroi răspunde sa-cadat (ii auzim parcă vocea): „Da, pentru Gelu Voican Voiculescu. Aș

sfîrși prin a-i adresa cu ocazia Paș-telui în care nu cred, n-am crezut și n-o să cred niciodată, cele mai bune urări de sănătate și fericire. (Aplauze puternice, prelungite)“. După cum vedem, ca personaj fictiv Nicolae Ceaușescu are umor...

Apel

● În **CONTEMPORANUL**, o dez-batere pe tema dificultăților finan-ciare pe care le întîmpină revistele de cultură. Invitați, redactorii șefi ai revistelor **Apostrof**, **Euphorion** și **Interval**. Să zicem că acestea, fiind revistele Uniunii Scriitorilor, împăr-tășesc problemele pe care le au la această oră revistele U.S. în **ARCA**, în schimb, revistă editată de Inspec-toratul de cultură al județului Arad, citim următorul apel, adresat guver-nului și Parlamentului:

„Noi, revistele **Apostrof**, **Arca**, **As-tra**, **Brasoi Lapok**, **Coresi**, **Familia**, **Interval**, **Orizont**, **Silvania**, **Transil-vania**, **Țara Bârsei**, **Vatra**, reunite azi, 11 martie 1991, cu ocazia primei consilii a revistelor de cultură din Transilvania, organizată la Brașov de revista **Astra** și sponsorizată de Fir-ma „EXO WR srl” și **Gazeta de Transilvania**, analizînd starea mate-rială precară a tuturor revistelor de cultură, precum și indiferența fac-torilor de decizie ai executivului și legislativului privind conservarea și perpetuarea acestor reviste ca bu-nuri de valoare națională, constatăm următoarele: — se menține o îngri-jorătoare suspiciune față de reflec-ția politică drept factor constitutiv al conceptului de cultură; — func-tionează încă prejudecata, de origine leninistă, a aservirii culturii intere-selor de partid; — puterea nu înțe-lege conceptul de cultură ca instan-ță de veghe și reflecție socială libe-ră de orice constrîngerii și influen-țe partizane; — sesizăm cu uimire că puterea are tendința să împartă cul-tura în două tabere: apologetică și critică, neînțelegînd că orice act de creație este critic prin natura lui însuși; — nu se face apel la fondul național de raționalitate și demnita-te, alimentînd, în schimb, pasionali-tatea colectivă. Urmare celor de mai sus se explică: — pe de o parte „pa-ternalismul” puterii față de cultură, iar, pe de altă parte, folosirea pir-gihiilor economice în influențarea po-liticii culturale a revistelor; — blo-carea aparițiilor și aducerea în sta-re de quasi-faliment a revistelor de cultură — prin refuzul actelor for-me de subvenție, firești în orice țară civilizată din lume; — intimidarea, calomnierea sau agresiunea unor oa-meni de cultură, în special scriitori, care își manifestă independența de gândire, opțiunile morale neechivoce. În consecință, considerăm ca urgen-te, minime și necesare următoarele: — Ministerul Culturii și Ministerul Finanțelor să recunoască statutul de instituții profesionale revistelor de cultură, artă și literatură, intrînd astfel sub protecție financiară; — organul legislativ să dea curs, ime-diat, tuturor inițiativelor Ministeru-lui Culturii privind sponsorizarea culturii de către agenții economici, crearea unei Bănci pentru cultură — precum și celorlalte referitoare la protecția culturii scrise (revistă și carte); — pînă la instrumentaliza-rea juridică a celor de mai sus, Mi-nisterul Culturii și Ministerul Finan-țelor să stimuleze pe toate căile ini-țiativele prefecturilor privind solu-ționarea unor probleme concrete: sedii, difuzare, contacte cu instituții, schimburi culturale cu străinătatea; — Guvernul să influențeze poligrafii-le (tipografiile) în a practica prețuri rezonabile (de protecție) pentru ma-noperă și hîrtia necesară revistelor de cultură. Sintem constrîși a atra-ge atenția că ignorarea propunerilor noastre va avea drept consecință una din cele mai dramatice situații în care ar fi pusă identitatea noastră

culturală europeană.»

În ceea ce ne privește, avem une-le îndoieli că guvernul și legistati-vul își fac probleme în privința cul-turii. Cea mai bună dovadă? bu-getul alocat în acest an culturii. ● Barometrul s-a dovedit de bun augur. Nu este o glumă. Este conclu-zia la care a ajuns o ziaristă de la ziarul **AZI** (v. nr. 293) participînd la recentul dialog dintre scriitorii fran-cezi și scriitorii români. Dar iată în-treaga frază a inteligenței și talen-tatei ziariste Olga Gheorghe: „Ba-rometrul extrem de sensibil al do-rinței de cunoaștere reciprocă, de re-cuperare a unui timp irosit pentru manifestarea apropierii și legăturilor sentimentale / intelectuale dintre România și Franța, momentul intro-ductiv la care au fost prezenți dom-niul (etc., etc.) s-a dovedit de bun au-gur (să continuăm? să continuăm!) conturînd cîteva posibile subiecte de meditație dincolo de conjunctura concretă și de imediat“. Au circulat tot felul de zvonuri în legătură cu averea fabuloasă de care dispune ziarul **Azi** și ne străduim să nu le dăm crezare, dar nu putem să nu ob-servăm că acest ziar este plin de perle. ● Radu Enescu definește real-ist și caustic condiția intelectualului în România de azi. Cităm din remar-cabilul eseu publicat în revista **FA-MILIA** (nr. 3), care dezvoltă idei cu-prinse într-un studiu al lui Ray-mond Aron, **Democrație și totalitar-ism**: „Trăim într-un univers kaf-kan, în care orice intelectual este virtual un vinovat, expus să fie lo-vit de orice semidoct care nu și-a făcut digestia în tihnă. Bineînțeles, cu complicități superioare. (...) Țațe istorice, nefericite la climax, un pa-nopticon de monstruoziități morale și-au făcut o profesie din a-i inju-ra pe intelectuali (deși, mai grav, a-ceste filiste estropiate etic au uneori diplome universitare), de-a refuza dia-logul, de-a se erija în intrupări ale evidenței în răspăr cu toate eviden-țele“. ● O definiție a „omului nou“ în **FRAIERUL ROMÂN** nr. 2: „A-rareori se naște; el se edifică. Apa-re în cadrul societăților multilateral dezvoltate, al democrațiilor originale etc. Principalele sale trăsături de ca-racter sint: elanul, abnegația, pute-rea de muncă, toleranța. Datorită a-cestora este de multe ori confundat cu omul de bine. (...) Dar în primul rînd este patriot. Nu-și vinde țara cu una cu două, ci doar în condiții cu totul și cu totul deosebite. Ii pla-ce mult să trăiască în aer liber, în sălbăticie. De aceea, o bună parte din ei se stabilesc în mediul rural. Atît lipsurile cit și grijile de zi cu zi nu-l sperie. Îl lasă rece. Amin.“ (Alec Macri). După atît umor invo-luntar în presa fesenistă, ne place să semnalăm acest caz de umor in-tenționat într-o publicație neangaja-tă politic.

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardou, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Voădă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Marla Micu (interior 1159).